

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
AİLE EĞİTİMİ VE DANIŞMANLIĞI ANABİLİM DALI
AİLE EĞİTİMİ VE DANIŞMANLIĞI PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MADDE KULLANIMI DENEYİMİ YAŞAMIŞ KİŞİLERDE BENLİK
SAYGISI VE BAĞLANMA STİLLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN
İNCELENMESİ

Çağnur YILMAZ ÇUBUK

İzmir
2011

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
AİLE EĞİTİMİ VE DANIŞMANLIĞI ANABİLİM DALI
AİLE EĞİTİMİ VE DANIŞMANLIĞI PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MADDE KULLANIMI DENEYİMİ YAŞAMIŞ KİŞİLERDE BENLİK
SAYGISI VE BAĞLANMA STİLLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN
İNCELENMESİ

Çağnur YILMAZ ÇUBUK

Danışman
Prof. Dr. Ferda AYSAN

İzmir
2011

YEMİN METNİ

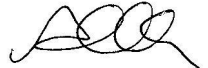
Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Madde Kullanımı Deneyimi Yaşamış Kişilerde Benlik Saygısı ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi” adlı çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

27/06/2011

Çağnur YILMAZ ÇUBUK

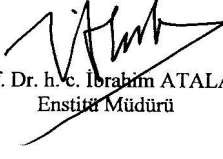
Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼ne

İşbu alışma, j¼rimiz tarafından Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Anabilim Dalı Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Programında Y¼KSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan :Prof.Dr. Ferda AYSAN
¼ye :Yrd.Doç.Dr. Zekavet KABASAKAL
¼ye :Yrd.Doç.Dr. Alev GİRLİ

Onay
Yukarıda imzaların, adı geçen ¼đretim t¼yelerine ait olduğunu onaylarım.

27/06/2011

Prof. Dr. h.c. İbrahim ATALAY
Enstit¼ M¼d¼r¼

Tez Veri Giriş Formu

T.C.
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	405602
Yazar Adı / Soyadı	Çağnur Yılmaz Çubuk
Uyruğu / T.C.Kimlik No	T.C. 38965640146
Telefon / Cep Telefonu	05323709902
e-Posta	cagylmaz@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Madde Kullanımı Deneyimi Yaşamış Kişilerde Benlik Saygısı ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi
Tezin Tercümesi	Research on the relationship between self-esteem and attachment styles in persons with a history of substance misuse
Konu Başlıkları	Psikoloji
Üniversite	Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Bölüm	
Anabilim Dalı	Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Anabilim Dalı
Bilim Dalı / Bölüm	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2011
Sayfa	149
Tez Danışmanları	Prof. Dr. Ferda Aysan *
Dizin Terimleri	Benlik saygısı=Self-esteem Bağlanma=Attachment Madde bağımlılığı=Drug addiction
Önerilen Dizin Terimleri	
Yayımlama İzni	☐ Tezimin yayımlanmasına izin veriyorum ☒ Ertelemesini istiyorum (3 Ay)

b. Tezimin Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi tarafından çoğaltılması veya yayımının **04.10.2011** tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, internet dahil olmak üzere her türlü ortamda çoğaltılması, ödünç verilmesi, dağıtımı ve yayımı için, tezimle ilgili fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) talep etmeksizin izin verdiğimi beyan ederim.
NOT: (Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.)

06.07.2011
İmza:

06.07.2011

TEŞEKKÜR

Araştırma boyunca çalışmalarımnda değerli önerilerde bulunan ve beni yönlendiren danışmanım Prof. Dr. Ferda AYSAN'a ve tüm bölüm hocalarıma teşekkürler.

Bugün burada var olma sebebim canım annem Neysel YILMAZ'a, ağabeyim Çağatay YILMAZ'a, sevgili eşim Tolga ÇUBUK'a ve tüm aileme, çalışmada gerek uygulama aşamasında gerekse değerli bilgileri ile literatür aşamasında desteklerini esirgemeyen sevgili arkadaşım Sosyal Hizmet Uzmanı Nükte ASLAN'a, Yüksek Lisans programına başlamam kadar bitirmemde de en etkili kişi olan sevgili arkadaşım Sosyolog Adem GÜRCAN'a, tezin her aşamasında uzaktan da olsa desteklerini ve yönlendirmelerini esirgemeyen Psk. Gizem YAZICIOĞLU'na ve gerek araştırmaya İngilizce konusundaki katkıları gerekse varlığı ile tüm yaşamıma kattığı güzellikleri ile çocukluk arkadaşım Özkan KIPICI'ya teşekkür etmek istiyorum. Ayrıca bu çalışmaya katkıda bulunan herkese ve özellikle vakitlerini ayırıp çalışmaya katılan tüm denetimli serbestlik ailesine teşekkür ederim.

Çağnur YILMAZ ÇUBUK

BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Problemin Amacı	7
1.3. Problemin Önemi	7
1.4. Problem Cümlesi	10
1.5. Alt Problemler	10
1.6. Sayıtlılar	11
1.7. Sınırlılıklar	11
1.8. Tanımlar	11
1.9. Kısaltmalar	12
BÖLÜM II	13
İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR	13
2.1. Aile Ortamı ve Fonksiyonelliğinin Önemi	13
2.2. Madde Kullanımında Sosyokültürel ve Psikolojik Faktörler	15
2.3. Madde Kullanımı Olan Bireylerin Ailelerinin Özellikleri	17
2.4. Aile Kuramlarının, “Madde Kullanımı”na Yönelik Açıklamaları	18
2.5. Benlik Kavramı ve Benlik Saygısı	20
2.5.1. Benlik Saygısına İlişkin Kuramsal Açıklamalar	21
2.5.2. Yüksek ve Düşük Benlik Saygısı	35
2.6. Bağlanma Kuramı	39
2.6.1. Bağlanma Davranışının Gelişimi	42
2.6.2. Bağlanma Sistemi	43
2.6.3. Bağlanma Sisteminde Birincil ve İkincil Koşullu Stratejiler	47
2.6.4. İçsel Çalışan Modeller	49
2.6.5. Yetişkin Bağlanma Stilleri	51
2.7. Bağlanma Kuramı ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki	57
2.8. Bağlanma Stilleri ve Aile İlişkileri	58
2.9. Psikoaktif Madde Kullanımı	61
2.10. Denetimli Serbestlik	62
2.11. Uyuşturucu Maddelerden “Esrar”	64

BÖLÜM III	67
YÖNTEM	67
3.1. Araştırma Modeli	67
3.2. Evren ve Örneklem	67
3.2.1 Araştırmanın Evreni	67
3.2.2 Araştırmanın Örnekleme:	67
3.3. Veri Toplama Araçları	68
3.3.1 Kişisel Bilgi Formu	68
3.3.2 Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ) (Rosenberg Self-Esteem Scale)	69
3.3.3 Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II (YİYEII) (Experiences in Close Relationships-Revised)	71
3.4. Veri Çözümleme Teknikleri	72
BÖLÜM IV	74
BULGULAR VE YORUM	74
4.1. Örneklemi Tanıtıcı Bulgular	74
4.2. Araştırmanın Alt Problemlerine İlişkin Bulgular	81
4.2.1. “Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerde, bağlanma stilleri ile benlik saygısı ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?”	81
4.2.2. “Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin bağlanma stilleri (kaygı ve kaçınma boyutları) ve benlik saygısı ile alt boyutları, medeni durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?”	85
4.2.3. “Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin bağlanma stilleri (kaygı ve kaçınma boyutları) ve benlik saygısı ile alt boyutları, eğitim durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?”	89
4.2.4. “Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin bağlanma stilleri (kaygı ve kaçınma boyutları) ve benlik saygısı ile alt boyutları, anne babalarının hayatta olup olmama durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?”	92
4.2.5. “Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin bağlanma stilleri (kaygı ve kaçınma boyutları) ve benlik saygısı ile alt boyutları, ebeveynlerinin medeni durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?	95
4.2.6. “Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin bağlanma stilleri (kaygı ve kaçınma boyutları) ve benlik saygısı ile alt boyutları, aile bireyleri ile ilişkilerini değerlendirme durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?”	97
4.2.7. “Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin bağlanma stilleri (kaygı ve kaçınma boyutları) ve benlik saygısı ile alt boyutları, aile içerisinde şiddet görüp görmeme durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?”	100
4.2.8. “Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin bağlanma stilleri (kaygı ve kaçınma boyutları) ve benlik saygısı ile alt boyutları, daha önce başka bir suça karışıp karışmama durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?”	104
BÖLÜM V	109
SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER	109

5.1. Araştırmanın Sonuçları	109
5.2. Tartışma	112
5.3. Öneriler	125
KAYNAKÇA	128
EKLER	137
EK1: Adalet Bakanlığı İzin Belgesi	
EK2: Kişisel Bilgi Formu	
EK3: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği	
EK4: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği İzin Belgesi	
EK5: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri 2	
EK6: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri 2 İzin Belgesi	

TABLOLAR

TABLO 1: Madde Kullanımı olan kişilerin Yaşlarına göre dağılımları.....	74
TABLO 2: Madde kullanımı olan kişilerin Medeni durumlarına göre Dağılımları.....	75
TABLO 3: Madde kullanımı olan kişilerin Eğitim durumlarına göre Dağılımları.....	75
TABLO 4: Madde kullanımı olan kişilerin Ana babalarının hayatta olup olmama durumlarına göre dağılımları.....	76
TABLO 5: Madde kullanımı olan kişilerin Ana babalarının medeni durumlarına göre dağılımları.....	76
TABLO 6: Madde kullanımı olan kişilerin Ana babaları ile ilişki durumlarına göre dağılımları.....	77
TABLO 7: Madde kullanımı olan kişilerin Aile içi şiddet görüp görmeme durumlarına göre dağılımları.....	77
TABLO 8: Madde kullanımı olan kişilerin Aile içinde de madde kullanımının bulunup bulunmadığını belirtmelerine göre dağılımları.....	77
TABLO 9: Madde kullanımı olan kişilerin Maddeyi kullanmaya başlama yaşlarına göre dağılımları.....	78
TABLO 10: Madde kullanımı olan kişilerin daha önce başka bir suça karışıp karışmama durumlarına göre dağılımları.....	78
TABLO 11: Madde kullanımı olan kişilerin geçmişte karıştığı suç miktarı ve suç niteliklerinin durumuna göre dağılımları.....	79
TABLO 12: Madde kullanımı olan kişilerin maddeyi kullanmaya başlama nedenlerini değerlendirmelerine göre dağılımları.....	80
TABLO 13: Madde kullanımı olan kişilerin maddeyi bırakma nedenlerini değerlendirmelerine göre dağılımları.....	81
TABLO 14.a: Araştırma örnekleminin ortalama ve standart sapmaları.....	82
TABLO 14.b: Kişilerin Benlik Saygısı ve alt boyutları ile Bağlanma stillerinin kaygı ve kaçınma boyutu arasındaki Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonları.....	83
TABLO 15.a: Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin Medeni Durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanların Ortalamaları (\bar{X}) ve Standart Sapmaları(SS).....	86
TABLO 15.b: Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin Medeni Durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanların “t” Testi Sonuçları.....	87
TABLO 16.a: Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin Eğitim Durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanların Ortalamaları (\bar{X}) ve Standart Sapmaları(SS).....	89
TABLO 16.b: Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin Eğitim Durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanların Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	90
TABLO 17.a: Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin Ana Babalarının hayatta olup olmama Durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanların Ortalamaları (\bar{X}) ve Standart Sapmaları(SS).....	93
TABLO 17.b: Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin Ana Babalarının hayatta olup olmama Durumlarına göre	

ölçeklerden aldıkları puanların “t” Testi Sonuçları	94
TABLO 18.a: Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin Ana Babalarının medeni durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanların Ortalamaları (\bar{X}) ve Standart Sapmaları(SS).....	95
TABLO 18.b: Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin Ana Babalarının medeni durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanların “t” Testi Sonuçları	96
TABLO 19.a: Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin Aile içi ilişkilerini değerlendirme durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanların Ortalamaları (\bar{X}) ve Standart Sapmaları(SS).....	97
TABLO 19.b: Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin Aile içi ilişkilerini değerlendirme durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanların Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	98
TABLO 20.a: Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin Aile içinde şiddet görme durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanların Ortalamaları (\bar{X}) ve Standart Sapmaları(SS).....	101
TABLO 20.b: Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin Aile içinde şiddet görme durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanların “t” Testi Sonuçları.....	102
TABLO 21.a: Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin suç geçmiş durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanların Ortalamaları (\bar{X}) ve Standart Sapmaları(SS).....	105
TABLO 21.b: Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin suç geçmiş durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanların “t” Testi Sonuçları.....	106

ÖZET

Bu araştırmada “madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerde benlik saygısı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişki” incelenmiş, ayrıca bireylerin medeni durum, eğitim durumu, ebeveyn durumu, aile içi ilişkileri, aile içi şiddet ve suç geçmişi olarak belirlenen sosyo demografik değişkenlere göre bağlanma stilleri ve benlik saygısı ve alt boyutları arasında anlamlı farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Araştırmanın örneklemini; haklarında uyuşturucu madde kullanmak nedeni ile “tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri” verilen ve söz konusu tedbirin infazına Karşıyaka Denetimli Serbestlik Yardım Merkezi şube Müdürlüğü’nde devam edilen, hastane sevk gerekleşiip “sağlık kurulu raporu” alınarak Aralık 2010 – Ocak 2011 tarihlerinde denetim süresi aşaması infaz edilen 277 yetişkin erkek oluşturmuştur.

Araştırmada Benlik Saygısı ve alt boyutları Rosenberg Benlik Saygısı leği (RBSÖ) ile; bağlanma stilleri Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II (YİYEII) ile ölçülmüş, sosyo demografik zellikler Kişisel Bilgi Formu ile saptanmıştır.

Elde edilen verilerin istatistiksel analizinde Pearson korelasyon katsayısı, t testi, F tek yönlü varyans analizi ve scheffe testi kullanılmıştır.

Bu araştırmadan elde edilen bulgular, madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin benlik saygısı ile bağlanma stilleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermiştir.

Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin, bağlanma stilleri ile benlik saygısı arasında anlamlı - düşük düzeyde negatif yönlü- bir ilişki bulunmuştur. Bu durum; kişilerdeki benliğe ilişkin olumlu tutumun düzeyi arttıka (benlik saygısı), yakın ilişkilerde yaşanan kaygı düzeyinin düştüğü ve kaçınma davranışının azaldığını ortaya koymaktadır. Çeşitli çalışmalarda, bağlanma stili ve benlik saygısının ilişkili olduğuna dair bu sonucu doğrulamaktadır.

Araştırmanın ikinci amacı doğrultusunda ise; kişilerin medeni durum, eğitim durumu, ebeveyn durumu, aile içi ilişkileri, aile içi şiddet ve suç geçmişi olarak belirlenen sosyo demografik değişkenlere göre bağlanma stilleri ile benlik saygısı ve alt boyutları arasında anlamlı farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Benlik saygısı ve bağlanma stillerinin kaygı ve kaçınma boyutunun kişilerin eğitim durumlarına, aile içerisinde şiddet görüp görmeme durumlarına ve suç geçmişlerine göre anlamlı olarak farklılaştığı saptanmıştır.

Farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacı ile yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre; Kişilerin eğitim durumu yükseldikçe benlik saygısı seviyesinin arttığı, eğitim düzeyi düştükçe yakın ilişkilerde yaşanan kaygının arttığı ve daha fazla kaçınma davranışı sergiledikleri; Aile içi şiddet görmeyenlerin benlik saygılarının daha yüksek olduğu, aile içi şiddet görenlerin ise yakın ilişkilerinde daha kaygılı oldukları ve yine yakın ilişkilerinde daha fazla kaçınma davranışı sergiledikleri; Suç geçmişi açısından ise suç geçmişi olmayanların benlik saygılarının daha yüksek olduğu ve suç geçmişi olanların yakın ilişkilerinde daha kaygılı oldukları ve yine yakın ilişkilerinde daha fazla kaçınma davranışı sergiledikleri bulunmuştur.

Kişilerin benlik saygısı ve bağlanma stillerinin kaygı ve kaçınma boyutu ile demografik özelliklerden ebeveynlerinin hayatta olup olmama durumu ve ebeveynlerinin medeni durumları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Kişilerin medeni durumları ile benlik saygısı ve yakın ilişkilerde ki kaygı boyutu arasında anlamlı bir farklılaşma görülmezken, yakın ilişkilerde gözlenen kaçınma davranışının medeni duruma göre anlamlı olarak farklılaştığı saptanmış, bekâr olanların evli olanlara oranla daha fazla kaçınma davranışı sergilendiği bulunmuştur.

Yine kişilerin aile içi ilişkilerini değerlendirme durumları ile benlik saygısı ve yakın ilişkilerde ki kaygı boyutu arasında anlamlı bir farklılaşma görülmezken, yakın ilişkilerde gözlenen kaçınma davranışının aile ilişkilerini değerlendirme duruma göre anlamlı olarak farklılaştığı saptanmış, aile ilişkilerini “orta” düzeyde olarak

değerlendirenlerin “çok iyi” olarak değerlendirenlere oranla daha fazla kaçınma davranışı sergilendiği bulunmuştur.

ABSTRACT

On this paper “the relationship between self esteem and attachment styles in persons with a history of substance misuse” has been researched.

The sociodemographic variables on this research has been chosen as marital status, educational qualifications, parental background, family relationships, intrafamily violence and crime history. According to these variables, it has been researched if any remarkable difference appears between attachment styles and self esteem and its sub-dimensions.

The sample unit for this research consists of 277 adult males, sentenced for drug abuse to “probation and treatment” in Karşıyaka Probation Support Center. The sentenced in question had been first examined at a hospital and directed to the Support Center and had been serving their probation time between December 2010 and January 2011.

In this research, self esteem and its sub-dimensions have been measured using Rosenberg Self Esteem Scale (RSES), and attachment styles have been measured through Experiences in Close Relationships II (ECRII) questionnaire. Sociodemographic features have been collected using a personal details form.

For the statistical analysis of the collected data Pearson Correlation Coefficient, t Test, The F Test in one-way analysis of variance and Schefffe’s Test have been used.

The findings of this research shows a significant correlations between the self esteem of persons with a history of substance misuse and attachment styles.

A significant, low relation in negative direction have been discovered between the self esteems of persons with a history of substance misuse and attachment styles. Hence the increase in a person's positive approach to self (self esteem) causes the decrease of anxiety in intimate relationships and social inhibition. The significant relation found in this research between attachment style and self esteem, had been before verified also by works of different researchers.

In accordance with the second aim of the research, it has been examined if any significant difference appears between attachment styles and self esteem and its sub-dimensions through the chosen sociodemographic variables; marital status, educational qualifications, parental background, family relationships, intrafamily violence and crime history.

It has been detected that self esteem and attachment styles, the dimensions of anxiety and social inhibition shows significant relation to intrafamily violence and personal crime history.

According to the result of the Scheffe test, which has been done to discover the differences between each group; self esteem increases with higher education, anxiety in intimate relationships and social inhibition rises with the decrease in education, people who were not subjected to intrafamily violence have a higher self esteem, people who were subjected to intrafamily violence shows more anxiety and inhibition in intimate relationships, people without a history of crime have higher self esteems and people with a history of crime shows more anxiety and inhibition in intimate relationships.

No significant differentiation has been found between the self esteem and the dimension of anxiety and inhibition in attachment styles related to the parental sociodemographic variable; the marital status of parents or if they are alive.

The difference in personal marital status shows no significant differentiation between self esteem and the dimension of anxiety and inhibition in attachment styles, though it has been discovered that single people display more inhibition in intimate relationships than married.

Although no significant relation between self evaluation of intrafamily relationships and self esteem and anxiety in intimate relationships has been found, inhibition in intimate relationships and self evaluation of intrafamily relationships has shown a meaningful correlation. It has been shown in the results that the people

who have rated their intrafamily relationships 'average' displays more inhibition than people who have rated it 'very good'.

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Bio-Psiko-Sosyal bir varlık olan bireyin gelişiminde aile kurumunun önemi tartışmasız kabul edilen bir gerçektir. Aile; insanın ihtiyaçlarının karşılanabileceği en doğal ortamdır. Literatürde değişik sınıflamalar çerçevesinde ele alınan, bireyin çok yönlü ihtiyaçlarının –yaş, cinsiyet, gereksinimlerin derecesi vs. değişkenlere göre farklılaşmakla birlikte – gerektiği biçimde karşılanması sağlıklı ve mutlu aile ortamlarında olanaklıdır. Sağlıklı ve mutlu aile ortamı ile “başarılı aile” tanımlanır. “Başarılı aile; tüm aile bireylerine kendilerini geliştirmeleri için destek olup onlara yaşama meydan okuyabilecekleri sevecen bir ortam sağlar. Başarısız aile ise; benlik duygusunun gelişemeyip zayıf kaldığı bağımlılık ve güvensizlik duygularının öne çıktığı, atmosferi yaratır.” Birey odak olarak alınarak düşünüldüğünde ailenin amacı “her aile bireyinin özgüveni yüksek bağımsız ve üretken bir birey olgunluğuna erişmesi için gerekli verimli ortamı yaratacak ilişkileri sağlamaktır (Humphreys, 1998, İl, 2001: 141).

İnsan yaşamında doğumdan önce başlayan ve hayatın sonuna kadar etkisini sürdüren aile, fizyolojik olduğu kadar ekonomik, kültürel ve toplumsal yönleri ile kişinin ruhsal gelişimini, davranışlarını biçimlendirip yönlendirir (Yavuzer, 1996; Kılıç, 2007:1). Bireyin ruhsal gelişiminde önemli bir toplumsal yapı olan aile (Hess ve Holloways, 1984; Kılıç, 2007: 1), aynı zamanda, ciddi duygusal rahatsızlıkların gerilim ve çatışmaların da kaynağı olabilir. Fonksiyonel olmayan ailelerde yetişen bireylerin, doğumdan itibaren gerçekleşen süreçte karşılaştığı aile içi dinamiklerden dolayı, olumsuz yaşantılar geçirme olasılığı yüksektir. Sonuçta, fonksiyonel olmayan ailede yetişen bireylerin, ifade edilen faktörlerin etkileşimiyle, bazı sapma davranışlarına yönelmeleri, madde kullanımı ve bağımlılığı konusunda riskli grup oluşturmaları söz konusu olabilmektedir.

Bu araştırmada madde kullanımını deneyimi yaşamış kişilerin benlik saygısı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişki incelenmiştir.

Madde kötüye kullanımını ve bağımlılığına ilişkin bozuklukların nedenini anlamaya yönelik çalışmalarda araştırmacılar genellikle kişinin madde kullanımına başlaması daha sonra bu maddeyi yoğun bir şekilde kullanmaya devam etmesi ve son olarak da kötüye kullanım ve bağımlı olma ile ilgili değişkenler arasındaki farkları bulmaya çalışmışlardır.

Yapılan çalışmada ise; kişilerin madde bağımlılığına geçiş sürecindeki bu aşamalardan, kişilere konulan tanı ile bağlantılı olarak madde bağımlısı olmayan ancak yaşamının belli dönemlerinde esrar maddesi kullanma davranışı sergilemiş kişiler ele alınmaktadır.

Kişiyi madde kullanımına iten nedenler çok faktörlüdür. Fakat bu faktörler içinde bazıları diğerlerine göre daha etkin görülmektedir (İçli, 2004). Madde kullanmaya başlama ve bağımlılık gelişmesi değişik disiplinler tarafından incelenmiş ve olayın sosyal, psikolojik, fizyolojik ve kültürel boyutları belirlenmeye çalışılmıştır. Madde kullanım kalıplarının gelişmesinde ve devamında psikobiyolojik ve farmakolojik faktörler önem kazansa bile madde kullanımının başlamasında birincil olarak sosyal ve kültürel etkenler sorumlu olduğu belirtilir (Millman,1985; Demirsoy, 1996; Madde Kullanımı olan hükümlülerle çalışma personel el kitabı, 2007: 17).

Bu sosyo-kültürel değişkenler; kişinin akran grubu ve ailesinden medyaya, kültürde hangi tür davranışların kabul edilebilir olduğundan bireyin ilgilerini etkileyen sosyal yaşantısına kadar oldukça geniş bir yelpaze içerisinde yer alırlar.

Araştırmacılar sosyal faktörlerin madde kullanım kalıplarına olan etkisini gösteren çalışmaların aile yapısı, aile içi ilişkiler ve ebeveyn etkisi üzerinde yoğunlaştığını göstermişlerdir (Gülkan,1999; Haggerty, Wells ve ark., 1989; Maloff, Becker ve ark., 1982; Millman, 1986; Uluğtekin, 1991; Yavuzer, 1982; Demirsoy, 1996; Madde Kullanımı olan hükümlülerle çalışma personel el kitabı, 2007: 18).

Kişilik ile ilgili epidemiyolojik çalışmalarda, bu bireylerin görünüşteki isyankârlık ve bağımsız olmak için zamanından önce gösterilen çabalarına rağmen, yetişkinliklerine kadar aileleriyle yakın ilişkide ve onlara bağımlı kaldığını göstermiştir. Hem erkek hem de kadın madde bağımlıları, maddeyi bırakma gayretlerinde kendilerine en çok aile üyelerinin veya eşlerinin yardımcı olacağına inanırlar (Graeme, Parker ve Bagby, 1990; Kaplan, 1989; Demirsoy, 1996; Madde Kullanımı olan hükümlülerle çalışma personel el kitabı, 2007: 19).

Dolayısıyla bu çalışmada da; aile eğitimi ve danışmanlığı ile bağlantılı olarak; bu kişileri madde kullanımına iten *sosyo kültürel etkenlerden* biri olan; aile içi dinamiklerin farklı boyutlarda (özellikle erken dönem gelişim basamaklarında ilk bakıcıyla yaşanan ilişkinin kalitesinin etkisiyle şekillenen *bağlanma stilleri* ve bireyin kişiliğini oluşturan alt yapılarından biri olan *benlik algısına yönelik düşünceleri boyutlarında*) incelenmesinin gerekli olduğu düşünülmüştür.

Aile; bireyin içine girdiği ilk toplumsal çevredir ve benlik saygısının gelişimi açısından önem taşımaktadır. Ana babalar, bireylerin yaşama ilişkin tutumlarının, değerlerinin, inançlarının gelişmesinde yani kişilikleri ile ilgili benlik gelişimlerinde ilk referans grubudur (Kurşun, 1998: 19).

Anne, çocuğun becerilerini, büyük bir ilgi ve gururla, ona geri yansıtarak çocuğun olumlu ve gerçekçi bir benlik imajı oluşturmaya yardımcı olur. Bebeklik/çocukluk döneminde annenin empatik tavrı içinde benlik nesnelere ilişkin işlevleri değişerek kalıcı ruhsal yapılara dönüşür. Bu süreci sağlıklı bir şekilde tamamlamış bireylerde kişinin yaşamı boyunca sürececek olan kendine güven ve saygı duygusu oluşur (Scherler, 1995; Türkçapar, 1995; Terbas, 2004; Kuyucu, 2007: 63).

Cooley'e göre, çocuklar gelişirken, kendileri için önemli olan başkalarının onlar hakkındaki görüşlerini dikkate alırlar. Mead ise ayna benlik kavramı ile özellikle bizim için önemli olan kimselerin, annemiz, babamız, arkadaşlarımız, sevgilimizin bizi nasıl gördüğünün ve bu insanların fikirlerinin bizim açımızdan çok önem taşıdığını belirtmiştir. Mead'e göre, kişinin yaşantısında anahtar rolü oynayan belirli insanlar benlik saygısının oluşumunu etkilemektedir. Kişi kendisi için önemli

olan insanların fikir, davranış ve tutumlarını değerlendirmektedir. Böylece, kendi dünyasındaki diğer önemli insanların, onun hakkında ifade ettiklerinden kendine yönelik bir tutum geliştirmektedir. Eğer, birey için önemli olan kişiler, onu değerli buluyor, ona saygı duyuyorlarsa kişi kendini değerli bulmaktadır (Bednar, Wells ve Peterson, 1991; Koçak, 2008: 27).

Sullivan'a göre ise, insan ilişkilerinin en önemli yönü iletişimidir. O'na göre inceleme birimi insan değil, "ilişki durumudur". Kişiliğin yapısal örgütü, içsel algılardan çok kişilerarası ilişkilerin ürünüdür. Yani kişilik, bir ya da daha fazla kişi ile ilişki durumunda ortaya çıkar. Bunun için diğer insanların somut varlığı gerekmez. (Dinç, 1992; Bakar, 1996; Kuyucu, 2007: 61-62).

Erikson, sekiz ayrı psikososyal gelişim döneminden bahsederken, benlik saygısının kökünün ilk basamaktaki temel güven ve güvensizlik duygularıyla kazanılan içsel ayrılık ve süreklilik duygusuna bağlı olduğunu söyler. Bu dönemdeki anne-çocuk ilişkisindeki süreklilik "temel güven duygusunun" özünü oluşturur. Bu duygu bir yandan çevrenin güvenini yansıttığı gibi, bir yandan da bireyin kendi benliğinin süreklilik ve aynılık taşıyan, bakılmaya değer bir varlık olduğunu gösterir.

Alan yazında konuyu en geniş şekliyle ele alan kuramcılardan biri olan Rogers, özellikle bebeklik ve çocukluk dönemlerinde bireyin başkaları tarafından değerlendirilme tarzının, onun olumlu ya da olumsuz bir benlik geliştirmesine nasıl bir etki gösterdiği konusu ile ilgilenmiştir.

Rogers'a göre, her birey kendi algılarından oluşan özel ve farklı dünyası içinde yaşar. Bu, kişinin başkalarıyla etkileşmek ve hareketlerini seçmek için kullandığı algısal haritasıdır. Küçük çocuklarda, gelişim sürecinde, bu özel dünyanın bir parçası olan ben ve ben olmayan, giderek birbirinden ayrılmaya başlar. Benlik duygusunun gelişimi sürecinde, çocuk, doyurucu ve destekleyici veya engelleyici ve tehdit edici olarak gördüğü deneyimleriyle olumlu veya olumsuz bir değer edinir (Bednar, Wells, Peterson, 1992; Cevher ve Buluş, 2007: 54).

Rosenberg (1967), bireylerin bütün nesnelere karşı bir tutuma sahip oldukları gibi kendi benliklerine karşı da bir tutuma sahip olduklarını belirtir. Rosenberg (1979)'e göre; kişi kendini değerlendirmede olumlu bir tutum içerisindeyse benlik

saygısı yüksek, olumsuz bir tutum içerisindeyse benlik saygısı düşük olmaktadır (Korkmaz, 1996: 3)

Birçok kuramcının da değindiği gibi anne ve babayla kurulan güçlü bir ilişki, yetişkinliğe uzanan yıllar boyunca benlik saygısı için güçlü bir temel oluşturmaktadır (Buri, 1991; Koçak, 2008: 27).

Yaşamın ilk yıllarında, bireyi koruyan ve gözetken yetişkinle olan ilişkinin önemi benlik saygısının gelişimi açısından kabul edilirken, diğer taraftan kişilerarası ilişkilerin önemi ve niteliği, bir başka alanda, bebeğin benlik gelişimi ile iç içe gelişen bağlanma davranışının gelişmesinde de kendini göstermektedir.

Bowlby (1958), geliştirmiş olduğu “bağlanma kuramında”, yaşamın ilk yıllarında bebeğin bakıcısı ile geliştirdiği ilişkinin, benliğin ve sonraki sosyal davranışların gelişiminde önemli rol oynadığını vurgulamıştır (Paterson ve Moran, 1988). Bebek ve bakıcısı arasındaki ilişkide merkezi bir yere sahip olan bağlanma, bebeklikten sonraki dönemlerde de önemli bir role sahiptir. Bowlby’e göre, yaşam boyu süren özerklik, destekleyici bağlanma ilişkileri sayesinde en uygun şekilde işler (Bretherton, 1997). Bağlanma sisteminin temel işlevleri olan; bir tehlike ya da rahatsızlık anında bakıcının yakınında olma (yakınlık arama ve yakınlığı sürdürme), bakıcının yakınında olmanın verdiği güvenlik ve rahatlık duygusu (güvenli sığınmak) ve çevreyi keşfetme ve tanıma gibi bağlanma dışı davranışlar sırasında bakıcıyı rahatlık ve güvenlik için geri dönülecek bir yer (güvenli üs) olarak kullanma davranışları yetişkinlikteki yakın ilişkilerde de kendisini göstermektedir (Güngör, 2000).

Bağlanma sisteminin zihinsel temelleri, kişilerin benliklerine ilişkin oluşturdukları modeller, yetişkinlik dönemindeki ilişkileri için rehber görevi görür. Buna göre olumlu benlik modeli yani kişinin kendisini sevmeye ve desteklenmeye değer görmesi ve kendisini değerli olarak algılaması başkalarına ait çalışan modellerle girdiği etkileşim sonucu güvenli ya da kayıtsız bir bağlanma stili geliştirmesiyle sonuçlanır. Kişinin olumsuz benlik modeline sahip olması ise yine başkaları

modeliyle girdiği etkileşim sonucunda saplantılı ya da korkulu bir bağlanma stili geliştirmesine yol açar.

Tüm bu açıklamalarda, bakıcının çocuğa verdiği tepkiler temelinde çocuğun bakıcısına ve kendisine ilişkin oluşturduğu zihinsel temsillerin yaşam boyu görece değişmez olduğu ve her dönemde kişilerarası ilişkilerinin niteliğini belirlediği öne sürülmektedir.

Sullivan kişiliğin ilişkiler içinde geliştiğini savunur. Sullivan'a göre, ilişkileri dışlayarak kişiliğin gelişmesinden söz etmenin anlamı yoktur (Erwin, 1993; Kılıç, 2007: 38).

Doyurucu yakın ilişkiler, birçok insan için mutluluk ve yaşamın anlamlı olduğu duygusunun en önemli kaynağıdır. Bunun aksine, sosyal soyutlanma ve yalnızlık, psikolojik ve fiziksel bozukluklar için risk faktörlerini oluştururlar (Bartholomew, 1990; Oral, 2006: 47).

Bowlby bebek ve ona bakım veren kişi arasındaki duygusal bağın eksikliğinin bir takım psikolojik sorunların (depresyon, umutsuzluk, kayıtsızlık, öfke çıkışları gibi) ortaya çıkışında önemli olduğu görüşünü öne sürmüştür (Oral, 2006: 49).

Dolayısıyla, ilk bağlanma ilişkilerinin geliştiği ve hemen ardından diğer bağlanma figürlerine genellendiği aile ortamı bu nedenlerle yakın ilişkilerin, bütün doyumların, gelişim olanaklarının kaynağı olduğu gibi, duygusal rahatsızlıkların, gerilim ve çatışmaların kaynağı da olabilmektedir (Onur, 1997; Kılıç, 2007: 19).

Literatürde sağlıklı ailenin fonksiyonları içerisinde, “aile bireylerinin özgüven ve bağımsızlık duygularının geliştirilmesi (Humphreys, 1998)” gerekliliği sık sık tekrar etmektedir. Bu özellik, ailenin önemli sorumluluk alanlarından birini kapsamaktadır. Ve bu durum, aile içinde kişilerarası ilişkilerin bireyin bağlanma ve benlik gelişimine dair etkisinin önemine ve doyurucu ilişkilerin fiziksel ve ruhsal sağlıklılıkla paralel olduğuna işaret etmektedir.

Bu noktada; madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerde söz konusu değişkenlerin incelenmesinin gerek aile içi dinamiklerine etkisinin daha iyi

anlaşılması, gerekse madde kullanımına dair müdahaleler açısından farklı stratejilerin belirlenebilmesi için önemli olacağı düşünülmüştür.

1.2. Problemin Amacı

Bu araştırmanın amacı, uyuşturucu maddelerden “esrar” maddesini deneyimlemekten ötürü haklarında “tedavi ve bir yıl süreyle denetimli serbestlik tedbiri” verilen kişilerde, benlik saygısı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi bazı değişkenler açısından incelemektir.

1.3. Problemin Önemi

Ailenin çocuk üzerindeki etkilerinin daha çocuk anne karnındayken başladığı bilinmektedir. Çocuğun doğumuna karşı ailesinin isteksiz olması, dolayısıyla ortaya çıkan duygusal tepki yoğunluğu, kızgınlık, ruhsal ve fiziksel yorgunluk, umutsuzluk, korku gibi duyguları, aşırı heyecanları bebeği daha anne karnındayken bile etkiler. Bu duyguların, heyecanların uzun süreli olması, bebeği doğuştan sonra da etkiler (İkizoğlu, 1983; Kızgın, 2008:1).

Freud ve Psikanalitik yaklaşımın diğer savunucuları, erken çocukluk yıllarında anne-baba-çocuk etkileşiminin önemini vurgulayan ilk kuramcılardır.

Adler, çevrenin birey üzerindeki etkilerini tartışırken özellikle aileler üzerinde durmuştur. Adler’e göre çocuğun topluma yönelik bir insan olarak yetişmesi ve hayatını yapıcı çabalar üzerinde kurmayı öğrenebilmesi için, anne-babanın çocuğa sevgi vermesi, girişim yeteneğini ve özgüvenini kazanabilmesi için onu desteklemesi gerekmektedir (Maşrabacı, 1994; Kızgın, 2008:1).

Maslow, hayatın ilk yıllarında çevrenin özellikle anne babanın göstereceği sevgi ve şefkatin çocuğun ilerde kişilik gelişimi üzerinde olumlu etkileri olacağına inanmaktadır. Maslow’a göre, anne baba çocuğun temel fizyolojik ihtiyaçlarının yanı sıra sevilme ve saygı görme ihtiyacına da dikkat etmeli ve bunu yeterince karşılamaya çalışmalıdır (Öztürk, 1990; Kızgın, 2008:1).

Aile ortamı, çocuğun sağlıklı gelişimi açısından vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Uyumlu ilişkiler içerisinde, güvenli bir aile ortamında sevgi ve anlayışla

büyüyen çocuk olgunlaşır, sağlam bir kişilik kazanır, kendi kendine yeterli duruma gelir. Çocuk sevildikçe benlik saygısı artar. Ailesinden anlayış gördükçe hoşgörülü olmayı, sorumluluk aldıkça bağımsız davranmayı öğrenir (Maşrabacı, 1994; Kızgın, 2008:1).

Bowlby'nin geliştirmiş olduğu bağlanma kuramında, ebeveynlerin erken dönemdeki ilişkilerde bebeklere yönelik tutumlarının, çocuğun gereksinimlerine uygun yanıt verici, destekleyici ve ulaşılabilir olması gibi özellikler içermesi, çocukların sıkıntıları ile başa çıkarken, alternatif çözüm yolları aramaları ile sonuçlanmaktadır. Bağlanma figürü ile olumsuz yaşantıların olmasının ise, kuramsal olarak, kaygı ve öfke duygularını ortaya çıkarması beklenmektedir (Kobak ve Sceery, 1988).

İlk bağlanma ilişkilerinin geliştiği ve hemen ardından diğer bağlanma figürlerine genellendiği aile ortamı bu nedenlerle, yakın ilişkilerin, bütün doyumların, gelişim olanaklarının kaynağı olduğu gibi, duygusal rahatsızlıkların, gerilim ve çatışmaların kaynağı da olabilmektedir (Onur, 1997; Kılıç, 2007:8).

Yine Sullivan ve Mahler'in çalışmaları da insanın çocukluk yıllarında annesi ile ortak yaşam ilişkisi olduğunu göstermiş, ilk dönemlerindeki gelişim evrelerini başarı ile tamamlayabilen bireyin kendine tutarlı benlik algısı oluşturduğunu ortaya koymuştur. Tutarlı benlik algısı bireyin düzenli gelişmesine ve kendini gerçekçi biçimde algılamasına izin verir. Mahler bunu bireyin psikolojik doğumu olarak adlandırır. Eğer bu gelişim evreleri başarılı bir şekilde tamamlanamazsa birey bağımlı ilişkiler kurar, asla tek başına kalamaz ve kendisi ile başkaları arasında farklılaşma yapamaz (Fenell ve Weinhold, 1989; Nazlı, 2001; Kılıç, 2007:3).

Dolayısıyla, tüm bu açıklamaların da etkisiyle, büyük oranda kişilerarası ilişkilerin etkisi ile gelişen bireyin benlik algısına yönelik düşüncelerinin, etkileşime girdiği diğer önemli kişilerle olan yaşantı ya da beklentileri ile biçimlenen bağlanma stilleri ile olan ilişkisinin ortaya çıkarılmasının ve bu ilişkinin madde bağımlısı olmayan ancak madde kullanımı deneyimi yaşamış kişiler açısından incelenmesinin, bu kişilere yönelik yapılacak müdahalelerin daha kapsamlı ve etkili olabilmesi için önemli olacağı düşünülmüştür.

Madde kullanımına zemin hazırlayan çok sayıda risk faktörü tanımlanmış, bu faktörlerden en önemlilerinden birinin ailenin davranış biçimleri ve aile içi ilişkiler olduğu belirtilmiştir. Diğer taraftan duygusal problemler, saldırganlık, stresle baş etme becerilerinin yetersiz oluşu, bilişsel sorunlar ve kendine güvensizliğin de madde kullanımı davranışı ile ilişkili olduğu (Hawkins ve ark., 1992) bilinmektedir.

Bu doğrultuda çalışmanın amacı, “madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin” benlik saygısı ve bağlanma stillerinin (kaygı/kaçınma boyutunda) birbirleriyle ilişkisinin incelenmesidir.

Bu amaç doğrultusunda yapılan çalışmanın,

1 - Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin aile içi dinamiklerinin farklı boyutlarda (benlik ve bağlanma boyutlarında) da değerlendirilmesine,

2 – Aile içi etkileşimlerin yetişkinlik yıllarını nasıl etkilediğinin anlaşılmasına ve

3 - Yapılacak müdahalelerde madde kullanımı ve aile danışmanlığı açısından farklı stratejilerin geliştirilebilmesine yararı olabileceği düşünülmektedir.

Literatüre sağlayacağı düşünülen bu katkılar doğrultusunda; madde kullanımı deneyimi yaşamış ve haklarında tedavi ve denetimli serbestlik kararı verilmiş olan kişilerin; benlik saygısı ve benlik saygısı ile bağlantılı eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, kişilerarası tehdit duygusu, psikolojik izolasyon gibi farklı duygusal durumları ile bu durumlarla baş etmede etkili olduğu düşünülen kişilerarası bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin anlaşılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

1.4. Problem Cümlesi

Madde(esrar) kullanımı deneyimi yaşamış ve haklarında tedavi ve denetimli serbestlik kararı verilmiş olan kişilerin, benlik saygısı ve bağlanma stilleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.5. Alt Problemler

1 - Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin bağlanma stilleri (kaygı/kaçınma) ile benlik saygısı ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

2 - Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin bağlanma stilleri (kaygı/kaçınma) ve benlik saygısı ve alt boyutları medeni durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

3 - Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin bağlanma stilleri (kaygı/kaçınma) ve benlik saygısı ve alt boyutları eğitim durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

4 - Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin bağlanma stilleri (kaygı/kaçınma) ve benlik saygısı ve alt boyutları ana – babalarının hayatta olup olmama durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

5 - Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin bağlanma stilleri (kaygı/kaçınma) ve benlik saygısı ve alt boyutları ebeveynlerinin medeni durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

6 - Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin bağlanma stilleri (kaygı/kaçınma) ve benlik saygısı ve alt boyutları aile bireyleri ile ilişkilerini değerlendirme durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

7 - Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin bağlanma stilleri (kaygı/kaçınma) ve benlik saygısı ve alt boyutları aile içinde şiddet görüp görmeme durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

8 - Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin bağlanma stilleri (kaygı/kaçınma) ve benlik saygısı ve alt boyutları daha önce başka bir suça karışıp karışmama durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

1.6. Sayıtlılar

Örnekleme oluşturan bireyler çalışmaya gönüllü olarak katılmış ve bu araştırmada kullanılan Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ile Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri 2'yi içtenlikle yanıtlamışlardır.

1.7. Sınırlılıklar

Araştırma, Aralık 2010 – Ocak 2011 ayları arasında Karşıyaka Cumhuriyet Başsavcılığı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezi Şube Müdürlüğü'nde uyuşturucu kullanmak – bulundurmak suçundan haklarında verilen “tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri” infaz edilen 277 erkek yetişkin birey ile sınırlıdır.

1.8. Tanımlar

Bağımlılık yapan madde: WHO (Dünya Sağlık Örgütü)'nun tanımına göre, “önüne geçilmez gereksinme yahut arzu, kullanıldığı miktarı artırma eğilimi, ruhsal, fiziksel bağımlılık hali oluşturan maddelerdir” (İçli, 1999).

Madde Kullanımı: Yasal olan ya da olmayan uyarıcı ya da uyuşturucu niteliği olan, bağımlılık yapan maddelerin kullanılmasıdır.

Jajali ve arkadaşları(1981)madde kullanıcılarını *denemeciler* ve *kompulsif* (zorlantı) kullanıcılar olarak iki gruba ayırmakta, her iki grubun da risk altında olduğunu vurgulamaktadır.

Bağımlılık: kişinin kullandığı maddeyi bırakmak istemesi ve bu amaçla çeşitli çabalara girmesine karşın bırakamaması; bırakma çabaları sırasında yoksunluk belirtilerinin ortaya çıkması ya da zararlarını bilmesine karşın, madde kullanmaya devam etmesi ve kullanmak gereksinim hissettiği maddenin dozunu devamlı artırmak zorunda kalmasıdır (Sander, 1990) .

Esrar: Hint kenevirinden elde edilen bir uyuşturucudur. Merkezi sinir sisteminde yatıştırıcı etki yapar. Özellikleri ve yoksunluk tablosu afyon ve türevlerine benzer. Kullanıldığında rahatlama ve uyuşukluk meydana getirir. Kişi bir rüya alemine dalar, halüsinasyon görür. Uzun süre kullanıma bağlı olarak psiko-sosyal yapıda bozukluklar meydana getirir.

Denetimli Serbestlik (Probation): Mahkemece belirtilen koşullar ve süre içinde, denetim ve denetleme planı doğrultusunda şüpheli, sanık veya hükümlünün toplumla bütünleşmesi açısından ihtiyaç duyduğu her türlü hizmet, program ve kaynakların sağlandığı toplum temelli bir uygulamadır.

Benlik Saygısı: Benliğin duygusal boyutu olarak tanımlanmaktadır. Bireyin, kim olduğu ile ilgili belirli fikirlerin yanı sıra belirli duygulara da sahip olduğu vurgulanmakta ve benlik saygısı, bireyin benliğini beğenme ve değerli bulma derecesi olarak belirtilmektedir (Adams, 1995).

Bağlanma (Attachment): İnsanların kendileri için önemli olan başkalarıyla güçlü duygusal bağlar kurma eğilimidir (Bowlby, 1977). Temel olarak; bebek-anne arasında kurulan duygusal zincirin fonksiyonlarıyla ilgilidir ve bu zincirin, çocuğun benlik kavramının oluşumu ve sosyal dünya hakkındaki görüşlerinin gelişimi üzerindeki etkilerine odaklanılmıştır.

1.9. Kısaltmalar

DSYM: Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezi

RBSÖ: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

YİYE: Yakın ilişkilerde yaşantılar envanteri

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Türkiye’de Denetimli Serbestlik Hizmetleri 20/07/2005 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanan 5402 sayılı yasa ile yürürlüğe girmiştir. Kısa süre önce uygulanmaya başlanan denetimli serbestlik tedbirine tabi tutulan kişilere ilişkin yapılan bilimsel çalışmaların sınırlı sayıda olduğu değerlendirilmiştir. Yapılan araştırma neticesinde, yurt içi ve yurt dışında denetimli serbestlik tedbirine tabi tutulan kişilerin benlik saygısı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Burada konu ile ilgili kuramsal bilgiye değinilmiştir.

2.1. Aile Ortamı ve Fonksiyonelliğinin Önemi

Aile ortamı, bireyin dünyaya geldiği andan itibaren içerisinde yer aldığı, yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli bakım ve desteğin ona sunulduğu sosyal bir ortamdır (Özmen, 2004: 28).

İnsan psikolojisi başlangıçta aile ortamında, anne-baba model alınarak biçimlenmeye başlamaktadır. Bu süreçte temel güven duygusunun gelişmesi ve çocuğun kendisini özerk bir birey olarak kabul etmesi (Bulut, 1990) aile üyeleri ve birinci derecede de anne ile kurulan ilişkilerin niteliğine bağlı olmaktadır (Ayan, 2007: 208).

Toplumun temeli olan ailenin, “ideal özellikleri” üzerinde literatürde tam bir anlaşmaya varılamasada, genel olarak, sağlıklı ailelerin, fonksiyonlarını çok iyi yerine getirdikleri, aile üyelerinin aile içi iletişimden memnun oldukları, psikolojik olarak sağlıklı oldukları, çok az çatışma yaşandığı, gelişimsel değişikliklere daha kolay ve başarılı bir biçimde uyum sağladıkları ve stresli olaylarla daha iyi baş edebildikleri söylenebilir (Frude, 1991; Nazlı, 2009: 25).

Satir (1981)'e göre, olgun aile üyeleri kendilerine saygılıdır ve olumlu benlik algıları vardır. Bütün bedenlerini, fantezilerini, fonksiyonlarını, düşüncelerini, duygularını, hareketlerini, başarılarını ve hatalarını kabul ederler. Kendilerini daha çok tanımak için çaba harcarlar. Potansiyellerinin ve sınırlarının bilincindedirler, kendi kapasitelerine güvenirlir ve kendi kaderlerini kendileri çizerler (Nazlı, 2009: 25).

Psikolojik olarak sağlıklı aile üyelerinin özerk bir benlik geliştirdikleri ve ego sınırlarını geliştirme kapasitesine sahip oldukları söylenebilir (Nazlı, 2009: 25).

Sağlıklı ailede roller fonksiyonlar ile ilişkilidir ve eşler, çocuk yetiştirme, disiplin ve otorite konusunda birlikte hareket ederler. Bir ebeveyn olarak çocuklarına kültürel değerleri, normları, rol beklentilerini, dili, alfabeyi aktarırlar. Çocuklarının ihtiyaçlarını karşılarlar, bilişsel, zihinsel, duygusal ve sosyal olarak gelişmelerini sağlarlar. Özellikle çocuklarının farklı kişilik geliştirmelerine, olumlu benlik algısı ve benlik saygısı geliştirmelerine yardım ederler (Textor, 1989; Nazlı, 2009: 27).

Fonksiyonel olmayan ailelerin ise; duyguları paylaşma, duyguları anlama, bireysel farklılıkları kabullenme, ilgi ve sevgi duygularının gelişimi, işbirliği, mizah duygusu, yaşamı sürdürmek ve güvenlik için gerekli olan ihtiyaçların karşılanması, problem çözme, geniş bir felsefi düşünce, taahhüt, takdir duygularını ifade etme, iletişim, birlikte zaman geçirme, maneviyat, başa çıkma becerileri vb. gibi optimal aile fonksiyonlarından birkaç farklı bölümünü yeterince yerine getiremedikleri söylenebilir (Nystul,1993; Nazlı, 2009: 27).

Aileyi sağlıksız kılan özelliklerin daha iyi anlaşılması amacıyla aile fonksiyonları ile ilgili araştırmaların özellikle 1980'li yıllarda arttığı görülmüştür. Yapılan araştırmalarda depresyon, madde bağımlılığı, uyum bozukluğu ve psikolojik rahatsızlığı olan ailelerin fonksiyonlarının sağlıksız olduğu değerlendirilmiştir (Miller ve ark., 1986; Corney, 1987, Keitner ve ark., 1987; Nazlı, 2009: 30). Araştırmalarda özellikle ergenlik dönemi üzerinde durulmuş ve madde kullanımında ebeveynlerin etkili olduğu ve madde bağımlısı ergenlerin ailelerinin fonksiyonelsiz olduğu bulunmuştur (Jurich ve ark., 1985; Barnes ve ark., 1986; Didier ve Smart,

1986; Brown ve ark., 1987; Friedman ve ark., 1987; West ve ark., 1987; Coombs ve Lanverg, 1988; Brook ve Gordon, 1990; Windle, 1996; Nazlı, 2009: 30).

Novy ve John (1992), aile fonksiyonlarını sağlıklı olarak algılayan suçlu gençlerin ego düzeylerinin düşük olduğunu belirlemişler, yine ergenlerin aile fonksiyonlarını algılayışları ile psikolojik uyumları ve benlik algıları arasında ilişki olduğu bulunmuştur (Dancy ve Handal, 1984; Burt ve ark., 1988; Kleinman ve ark., 1989; Piatt ve Ketterson, 1993; Cashwell, 1995; Shek, 1997; Nazlı, 2009: 31).

İnsan yaşamında doğumdan önce başlayan ve hayatın sonuna kadar etkisini sürdüren aile, fizyolojik olduğu kadar ekonomik, kültürel ve toplumsal yönleri ile kişinin ruhsal gelişimini, davranışlarını biçimlendirip yönlendirir (Yavuzer, 1996; Kılıç, 2007: 1). Bireyin ruhsal gelişiminde önemli bir toplumsal yapı olan aile (Hess ve Holloways, 1984; Kılıç, 2007: 1), işlevsel olmadığı durumlarda ciddi duygusal rahatsızlıkların gerilim ve çatışmaların da kaynağı olabilir. Dolayısıyla, Onur (1995)'un da belirttiği üzere aile, tüm yönleri ile incelenmesi son derece güç bir yaşama ortamı (Kılıç, 2007: 1). ise de fonksiyonel olmayan ailelerde yetişen bireylerin, doğumdan itibaren gerçekleşen süreçte karşılaştığı aile içi dinamiklerden dolayı, olumsuz yaşantılar geçirme olasılığı yüksektir. Bu nedenle madde kullanımı ve bağımlılığı konusunda riskli bir grup oluşturlar.

2.2. Madde Kullanımında Sosyokültürel ve Psikolojik Faktörler

Uyuşturucu madde kullanımı olan kişilerin ebeveynlerinin, çocukluk dönemi gelişim sürecinde olumsuz yanlış yaklaşımlarının olduğu, aile içi iletişim problemlerinin yaşandığı, uygun ebeveyn tutumu sergilemek ve uygun anne baba rolünü yerine getirmekte zorlandıkları ifade edilmektedir. Aile içi ilişkilerde olumlu tutum ve davranışların sergilenememesi durumunda, bireyin özgüven ve bağımsızlık duyguları desteklenememekte, bu durum, aileye katılan yeni üyede (çocukta) uzun yıllar sürecek uyum ve davranış bozukluklarının oluşmasına yol açabilmektedir. Söz konusu alanlardaki eksiklik farklı yönelimlerin etkisi ile kişide, madde kullanımı gibi farklı deneyimlere yönelme ihtiyacı doğurabilmektedir.

Madde kullanmaya başlama ve bağımlılık gelişmesi; değişik disiplinler tarafından incelenmiş ve olayın *sosyo-kültürel*, *psikolojik*, ve *fizyolojik* boyutları belirlenmeye çalışılmıştır. Kişiyi madde kullanımına iten nedenler çok faktörlüdür. Fakat bu faktörler içinde bazıları diğerlerine göre daha etkin görülmektedir (İçli, 2004; Madde Kullanımı olan hükümlülerle çalışma personel el kitabı, 2007: 17).

Madde kullanım kalıplarının gelişmesinde ve devamında psikobiyojik ve farmakolojik faktörler daha önem kazansa bile madde kullanımının başlamasında birincil olarak sosyal ve kültürel etkenler sorumludur. Buna göre psikoaktif maddelerin kullanımı bireylerin karşılıklı olarak birbirini etkileyen deneyimlerinden kaynaklanan sosyal bir fenomendir (Millman,1985; Demirsoy, 1996; Madde Kullanımı olan hükümlülerle çalışma personel el kitabı, 2007: 17).

Sosyal faktörlerin madde kullanım kalıplarına olan etkisini gösteren birçok çalışma vardır. Araştırmacılar, bu kalıplar ile sosyal normlar ve beklentiler arasındaki ilişkilerin; yaşlıların etkisi, ebeveynin madde kullanım kalıpları, ebeveynin etkisi ve aile ilişkileri üzerinde yoğunlaştığını göstermişlerdir. Örneğin ailesel düzensizlik, ebeveyn tarafından reddedilme, boşanma gibi ailesel faktörler psikoaktif madde kullanımı ile pozitif olarak ilişkili görülmektedir (Gülkan, 1999; Haggerty, Wells ve ark., 1989; Maloff, Becker ve ark., 1982; Millman, 1986; Uluğtekin, 1991; Yavuzer, 1982. Akt.; Demirsoy, 1996; Madde Kullanımı olan hükümlülerle çalışma personel el kitabı, 2007: 18). Bununla birlikte, eroin gibi sosyal olarak en çok reddedilen maddeleri kullanmaya devam eden kişiler, genellikle parçalanmış ailelerden gelen veya ebeveynleri ile bozulmuş ilişkileri olan ve sıklıkla düşük benlik değerine sahip kişilerdir (Kaplan, 1989. Akt.; Demirsoy, 1996; Madde Kullanımı olan hükümlülerle çalışma personel el kitabı, 2007: 18).

Anne ve babası çalışan çocuklarla yapılan bir çalışmada, haftada 11 saat veya daha fazla yalnız kalan ve kendine bakan çocukların, yalnız kalmayıp bir yetişkinin bakımı ve gözetimi altında olanlara göre, madde kullanım riski iki kat daha fazla bulunmuştur. Uzun süre yalnız kalma ve kendine bakmanın, çocukta otonomi duygusu yaratarak kurallara daha kolay karşı çıkmayı sağladığı ve yalnız kaldığı sürelerde çocuğun arkadaş ve akran etkisine daha açık olduğu düşünülmüştür

(Richardson, Dwyer ve ark., 1989; Demirsoy, 1996; Madde Kullanımı olan hükümlülerle çalışma personel el kitabı, 2007: 18).

Şehirde yaşayan eroin bağımlılarının %50'den fazlası tek ebeveynli ailelerden gelmektedir. Tipik olarak, iki ebeveynli ailelerde bile, ebeveynlerden biri (genellikle karşı cinsiyetteki) bağımlıyla yoğun ilgilenirken diğer ebeveynin olmadığı, uzak veya cezalandırıcı olduğu bozuk aile ilişkileri vardır. Madde kullanıcısıyla bir ebeveynin, diğer ebeveyne karşı ittifak içinde olması sıktır. Eroin kullananların ailelerinde alkolizm ve madde kötüye kullanımı veya her ikisi de sıktır. Madde kullanan üyenin zafiyeti ailenin diğer üyeleri arasındaki iletişimde sıklıkla odak hizmeti görür ve bazen de onların bir arada kalmasındaki motividir (Kaplan, 1989; Demirsoy; Madde Kullanımı olan hükümlülerle çalışma personel el kitabı, 2007: 18-19).

Kişiyi madde kullanımına iten psikolojik faktörlere bakıldığında ise; Kişilikle ilgili epidemiyolojik çalışmalarda kanundışı maddeleri kullanan kişilerin, özellikle opioid kullananların, bağımsızlığa daha fazla ve akademik başarıya daha az değer verme eğiliminde olduğu bulunmaktadır. Madde kullananlar norm dışı davranışlara daha hoşgörülüdürler ve oldukça önemli bir oranı ilk madde deneyimlerinden önce belirgin başkaldırma belirtileri göstermişlerdir. Görünüştaki isyankarlık ve bağımsız olmak için zamanından önce gösterilen çabalara rağmen, madde kullanan kişiler yetişkinliklerine kadar aileleriyle yakın ilişkide ve onlara bağımlı kalırlar. Hem erkek hem de kadın madde bağımlıları, maddeyi bırakma gayretlerinde kendilerine en çok aile üyelerinin veya eşlerinin yardımcı olacağına inanırlar(Graeme, Parker ve Bagby, 1990; Kaplan, 1989; Demirsoy, 1996; Madde Kullanımı olan hükümlülerle çalışma personel el kitabı, 2007: 19).

2.3. Madde Kullanımı Olan Bireylerin Ailelerinin Özellikleri

Son yıllarda madde kullanımının aile bireyleri üzerinde ki etkilerine ve koruyucu faktör olarak ailenin potansiyeline yönelik ilgi giderek artmıştır. Yapılan çalışmalar, madde kullanımı olan bireylerin ailelerinin, aşırı tutarsız davranışlar ve kuralsızlıkla karakterize olan çarpık bir çevrede yaşadıklarını göstermektedir. Bu tip

ailelerde, bağımlılık durumu, ailenin yaşamının merkezindedir ve tüm üyeler ailenin sırrını saklamak ve aileyi dengede tutmakla meşguldür. Aile üyelerinin rolleri ve davranışları, dengeyi sağlamak, aile sisteminin istikrarını korumak ve devamını sağlamak için yer değiştirebilir. Ve bu aile üyeleri için sınırlar bireylerin yalnızlığına ya da ağ gibi sarılmasına sebep olan şekilde ya çok katıdır ya da hemen hemen hiç yoktur. Aileler, yasaklayarak ya da uyuşturucu kullanımını olanaklı kılacak davranışları cesaretlendirerek bağımlılığın devamını sağlar. Sıklıkla asıl savunma mekanizması, bağımlılığın aile üzerindeki etkilerinin ya da derecesinin reddedilmesidir. Isaacson'a göre, 3 ana kural; "güvenme" (tatarsızlık ve yetersizliğin etkisiyle geleceği öngörememe), "hissetme" (öfke ve mutluluk gibi duyguları baskılama) ve "konuşma" (bağımlılığı aile içerisinde gizli tutma) dır. Sonuç olarak, aile üyeleri duygularını ifade etmekte, problemlerini çözümlenmekte ve yakınlığı sağlamada zorluk çekerler. Nadiren ifade edilmesine rağmen yaşanan belli başlı duygular, öfke eğilimi, utanç, suçluluk ve depresyondur. Sonuç ise, zayıf iletişim becerileri, aile içi çalışmalar, kaotik, katı etkileşim kalıpları, çarpık roller ya da rol değişimi ve genellikle "aile" yetkinliğinin düşük düzeyde olmasıdır (Dottan, F.R. Cohen, O. Ivaniec D. Sapir Y. Weizman A., 2003: 271-272).

2.4. Aile Kuramlarının "Madde Kullanımına" yönelik açıklamaları

Aile ile ilgili kuramsal bakış açısı, madde kullanımında; ebeveyn modeli (parental modeling) (Kandel, Kessler, & Margulies, 1978; Kaufman & Kaufman, 1979; Newcomb & Bentler, 1988; Newlin & Thompson, 1990); sistem teorisi (Stanton, 1980) ve kuşaklararası teori (intergenerational theory) (Bowen, 1978) üzerinde yoğunlaşmıştır. Bowen (1978), kuşaklararası yaklaşımı kullanarak, aileyi karşıt iki gücün – birleşme ve ayrışma - birbirini dengelediği bir duygusal sistem olarak tanımlar. Sağlıklı aile gelişimi ve dolayısıyla sağlıklı kişilik gelişimi sadece yakınlık ve özerklik için gelişimsel görevlerin yerine getirilmesine izin verilerek elde edilebilir. Diğer taraftan yeterli düzeyde ebeveyn özgünlüğü, çocuğun özerklik gelişimini destekler ve aile kökeninden kendini ayırmasını sağlar. Öte yandan, bir ya da iki eşin birden yetersiz düzeyde bireyselleşmesi, ya da süregelen bir şekilde çocuğun da içine çekildiği üçlü aile çatışması, çocuk için gerekli olan bireyselleşme ve kök aileden ayrışma sürecini engelleyecektir. Bu doğrultuda madde kullanımı; çocuğun aile içine hapsolmesinin sonucu olarak tanımlanabilir ki, çocuk bu

ayrışamama durumundan ya isyan ve ceza yoluyla ya da kendine zarar verici bir hayat tarzını seçmekle kaçmaya çalışır (Textor, 1987). Madde kullanımı aynı zamanda kişinin kendi yaşamının kontrolünü ele geçirmesi (Weidman, 1983) ve ailesinin empoze ettiği duygulardan ziyade kendi başına deneyimlemek istediği duygular yaşamak istemesi olarak da açıklanmıştır.

Aile sistemleri perspektifine göre ise; madde kullanımı ailenin döngüsel homeostatik sürecinin bir parçası olarak açıklanır. Buna göre aile; bağımlılık davranışının devam etmesini sağlarken, bağımlılık davranışı da sistemin dengesini korumaya hizmet eder (Romijn, Platt, Schippers, & Schaap, 1992; Schwartzman, 1988; Stanton, 1980). Madde bağımlılarının aile sistemi; sıklıkla “aile içi tüm problemlerin bağımlı aile üyesinin etrafında dönecek biçimde bireye odaklanıldığı bir sistem” şeklinde tanımlanır. Aynı zamanda bu bağımlılık davranışı, bozuk evliliği sürdüren, aralarında duygusal uzaklık olan ve yakınlaşamayan çatışmalı ebeveynleri de bir arada tutar (Textor, 1987). Bağımlı üyesi olan ailelerin evlilik ilişkisi genellikle, çözülemeyen çatışmalarla karakterizedir. Bu ebeveynlerden biri (genellikle anne) madde kullanımı olan çocuk ile (genellikle erkek çocuğu) aşırı ilgilidir. Böylelikle bağımlı ve bahsedilen ebeveyn ailenin yoğun duygusal ikilisi haline gelir (Schwartzman, 1988). Buna ek olarak, ebeveynler arasında madde kullanımı olan çocuk hakkındaki anlaşmazlıklar evlilik çatışmalarının sürdürülmesine de sebep olur. Kullanıcı böylece, ebeveynler arası ilişkide duygusal ayrılaşma ve özerk olmanın daha fazla engellendiği bir üçgenin tarafı haline gelir. Bu aileler, duygusal iletişimde özellikle de öfkenin ifade edilmesinde, zorluk yaşarlar. Sorumluluğa dair, uygun duygu ve davranışlarda bulunma ve oto-kontrol konularında tipik olarak karmaşa vardır.

Araştırmalar madde kullanımı olan ailelerdeki bir dizi yapısal sorunun, hem aile içinde hem de dışındaki sınırların belirlenmesine dair problemleri kapsadığını; zıt rollere bürünme, çocuğun ebeveynleştirilmesi, rollere ilişkin aşırı katılık - sertlik (esnekliğin olmaması) (role digidity) ve rol karmaşası gibi sağlıksız ve yıkıcı roller ve yetersiz iletişim ve etkileşim kalıpları olduğunu ortaya koymuştur (Mackenson & Cottone, 1992). Searight ve arkadaşları (1991) madde kullanımı olan ergenlerin ailelerinin, klinik olmayan bir örnekleme göre, kendi duygu ve düşüncelerini ifade etmede aşırı düzeyde sınırlı (yetersiz) olduklarının rapor edildiğini, kişisel

sınırlara(mahremiyete) daha az saygı duyduklarını, diğer kişilere daha az güvendiklerini, evde daha fazla olumsuz atmosfer oluşturduklarını ve duygusal olarak uzak ve eleştirel olduklarını bulmuştur. Deneysel ve teorik literatür, madde kullanıcısının ailesindeki karşılıklı ilişkilerin, uyuşturucu bağımlılığının gelişimi ve kullanımın sürdürülmesinde bağımlının kök ailesi ile karşılıklı ilişkileri kadar önemli rol oynadığını belirtir. Bu nedenle; bu ilişkiler, tedavinin başarısına ya da başarısızlığına önemli düzeyde etki edebileceğine dair hipotezi oluşturabilir (Laave, Altus, 2001: 515-516).

Aile kişiliğın temellerinin atıldığı ilk toplumsal ortamdır. Kişilik gelişiminin erken yaşta başlaması ve bu dönemde kazanılan bir takım davranış kalıpları, bireyin ilerideki *alışkanlıklarını* doğrudan etkilemekte ve bu durum ailenin önemini daha da arttırmaktadır (Uğur, 1994; Kılıç, 2007: 1). Benlik ise; kişiliği oluşturan alt yapılardan biridir. Greenwald (1988), benliğin kişiliğın temel yapısı olduğunu ve merkezi bir öneminin bulunduğunu belirtmekte (Marsh, 1993) ve benliğın sağlıklı gelişimi, bireyin tecrübeleri sonucunda kendini kabul etmesi ve ailesi tarafından kabul görmesi ile mümkün olmaktadır (Örgün, 2000: 9).

Dolayısıyla erken dönem gelişim basamaklarında büyük oranda aile içi ilişkilerin etkisi ile şekillenen benlik saygısının, madde kullanımı davranışı ile dolaylı olarak bağlantılı olabileceği izlenimi edinilmiş, bu durum madde kullanımı davranışı sergilemiş kişilerin benlik saygıları ve bağlantılı psikolojik özellikleri üzerinde ayrıca durulması gerektiğini düşündürmüştür.

2.5. Benlik Kavramı ve Benlik Saygısı

Bireyi diğerlerinden ayıran duygu, tutum ve davranışlarının tümünün örgütlenmiş bütünlüğünü ifade eden benlik, Rosenberg (1986), tarafından geniş bir kavramsal sistem içerisinde hiyerarşik olarak düzenlenmiş pek çok yapıyı içine alan, bireyin toplam kişiliğının bir parçası ve bölümü olarak tanımlanmıştır. (Ünal, 2007: 75)

Psikoloji literatüründe oldukça sık karşılaşılan ve psikolojinin çalışma alanlarında merkezi bir öneme sahip olan kavramlardan biri olan benlik (self) konusu

içerisinde birbirine çok yakın olan iki kavram: Benlik kavramı ve Benlik saygısı kavramlarıdır.

Bir kimsenin “Ben kimim?” sorusuna verdiği yanıtlar, o kişinin benlik kavramını oluşturmaktadır (Myers, 2002: 39). Benlik kavramı, insanın kendi benliğini anlayış ve kavrayış biçimi olarak tanımlanmakta (Onur, 1997: 357), benlik kavramının beğenilip beğenilmemesi sonucunda ise benlik saygısı oluşmaktadır. Kişinin kendini beğenmesi, kendi benliğine değer vermesi için üstün nitelikleri olması gerekmektedir. Çünkü benlik saygısı, kendini olduğundan aşağı veya olduğundan yüksek görmeksizin kendinden memnun olma durumudur (Balkaya, 1992; İkizoglu, 1993; Duru, 1995; Kuyucu, 2007: 47).

Benlik kavramı, insanların kendileri hakkında ne düşündüklerinin bir belirteci yani benliğin bilişsel yönü, buna karşılık benlik saygısı ise, insanların kendilerini nasıl hissettikleri yani benliğin duygusal yönü olarak görülmektedir (Dinç, 1992; Örgün, 2000; Kuyucu, 2007: 43).

2.5.1. Benlik Saygısına İlişkin Kuramsal Açıklamalar

Benlik konusu, çeşitli kuramcılar tarafından ele alınmıştır:

İlk davranışçılardan Wundt, diğerleri arasında, bireyin kendi bedeni ile ilgili deneyiminin büyük oranda benlik düşüncesi olduğunu savunmuştur. Wundt (1879)’a göre; kendini hissetme veya benlik farkındalığı her şeyden önce kas gerginliği ya da diğer içsel durumların farkında olmak demektir. Bununla beraber, 20. yüzyılın sonunda James’in kuramıyla birlikte, bu sınırlı görüş terk edilmiştir (Gergen, K. J. ve Marlowe, D., 1971; Cevher ve Buluş, 2007: 53).

Psikoloji bilimi içinde benlik konusunun ele alınışı, James’in “The Principles of Psychology” adlı eseri ile başlar. James (1890) bu eserinde, benliğin “bilen benlik (self as knower)” ve “bilinen benlik (self as known)” olarak iki boyutta düşünülmesi gerektiğini, bilimin konusunun ise bilinen benlik olmasının zorunlu olduğunu belirtmiştir (Göde, Savi ve Savi, 1998, s.2). James’e göre, benlik saygısı, kişinin

gerçekte başardıklarının, başarmak istediklerine, arzuladıklarına oranı olarak tanımlanır (Gabay, 1996: 37).

James'in analizleri, benlik saygısı üzerindeki 3 etkiyi açıklamaktadır. İlk olarak, insanın kendi isteklerinin ve değerlerinin kendine saygısı ile ilgili kararlarında temel bir rol oynamasıdır. Başardıklarımızın, başarmak istediklerimize oranı benlik saygısını belirler.

$$\text{Benlik Saygısı} = \text{Başarı} / \text{Beklentiler}$$

Buna göre, kişinin başarmak istediklerine göre, başardıkları ne kadar fazla ise, benlik saygısı da o ölçüde yüksektir. İnsan daima yapabileceğini iddia ettiği şeylere göre, yapabildiklerini kıyaslayarak, kendine olan saygısını şekillendirir (Tufan ve Yıldız, 1993; Korkmaz, 1996: 21).

James'e göre benlik saygısı üzerindeki ikinci etki, kişinin kendi genel değeri ile anlayışı, toplum tarafından kabul edilen başarı ve statü standartlarına göre oluşmaktadır. İnsanlar kendi değerleri hakkında karar verirken, toplumun onayladığı başarı standartlarını bir ölçü olarak kullanmaktadırlar.

James'e göre benlik saygısının üçüncü kaynağı ise, benliğin uzantılarına verilen değerdir. Kişinin kendine ait olduğunu söyleyebileceği her şeyin, örneğin giydiği elbiseler, oturduğu ev, işi, arkadaşları, eşi, çocukları, akrabaları, toplum içindeki statüsü, malı, mülkü vb. toplamıdır. Benliğin uzantılarının düzeyi yükseldikçe benlik saygısının da yükselmesi beklenir (Epstein, 1973; Korkmaz, 1996: 22).

James'ten sonra, ilk sosyologlardan Cooley (1864-1929)'in ise "İnsan Doğası ve Sosyal Düzen" (Human Nature and Social Order) adlı kitabında benlik ve sosyal çevre arasındaki ilişkiyi önemle vurgulandığı görülmüştür.

Cooley'e göre, kişinin kendisi hakkındaki duygu ve düşünceleri büyük oranda yaşamının erken yıllarında onu etkileyen diğer insanlarla ilişkilerinin bir ürünüdür (Gergen ve Marlowe, 1971; Cevher ve Buluş, 2007: 53). Dolayısıyla, bireyler

kendilerini tanımlamay1, başkalarının kendisine ilişkin tanımlarından hareketle öğrenirler (Bednar, Wells, Peterson, 1992; Cevher ve Buluş, 2007: 53). Cooley'in en büyük katkısı, benlik algısının sosyal etkileşimle biçimlendiği düşüncesidir. Çocuklar gelişirken, kendileri için önemli olan başkalarının onlar hakkındaki görüşlerini dikkate alırlar. Cooley, özellikle, gösterilen değerin algılanan değere bağlı olarak geliştini ileri sürmüştür. Böylece, diğerlerinin kendileri hakkındaki görüşlerinin olumsuz olduğunu düşünenler kendileri hakkında olumsuz düşünceler geliştirirler (Strauss J. ve Goethals, G. R. 1989; Cevher ve Buluş, 2007: 53). Cooley'in bu görüşü, James'in "sosyal ben (social me)" olarak adlandırdığı benliğin ikinci özelliğiyle benzerlik göstermektedir.

Cooley'e göre, erken yaşlarda çocuk, aile ve akrabalık gibi birincil gruplarda gördüğü davranışları anlayarak onlarla işbirliğine gider. Daha sonra bu gruplarda gördüğü her türlü davranışı kendi açısından yorumlayarak kendini bunlara göre değerlendirir. Başkalarının kendisi hakkında ne düşündüğünü anlamaya çalışır. Cooley bu sürece "*ayna benlik*" adını verir. Böylece başkalarının bize yansıyan tavır ve hareketleri kendimize yansıtılanı gördüğümüz bir aynaya benzer. İşte bu yansımadan "benlik" kavramı gelişir. Diğer insanların bize olan tavır ve hareketlerinden kendimizin iyi ya da kötü, güzel ya da çirkin, saygılı ya da saygısız, hoşgörülü ya da hoşgörüsüz olduğumuzu anlarız. İşte bu "ayna benlik" tir. Bireyin kendisi ve birçok toplumsal davranışları hakkındaki yargısını belirleyen şey, onun başkalarının kendisi için ne düşündüğünü bilmesidir. Bu süreç 3 aşamalı biçimde olur.

Birinci aşama, kendi görüntümüz hakkındaki düşüncemizdir. Yani biz başkalarının gözünde nasıl görünüyoruz? Özellikle bizim için önemli olan kimseler, annemiz, babamız, arkadaşlarımız, sevgilimiz bizi nasıl görüyor? Bu insanların fikirleri bizim açımızdan çok önem taşır. İkinci aşama, başkalarının reaksiyonları, değerlendirmeleri ve açıklamalarıdır. Yani onlar bizi, bizim kendimizi gördüğümüz gibi mi görüyor? Yoksa farklı mı? Üçüncü aşama ise, benlik kavramının gelişimidir. Yani başkalarının bizi neden bu şekilde gördüğünü değerlendirir ve buna uygun bir benlik geliştirmeye başlarız. Eğer "ayna benlik" olumlu ise, bu olumlu davranışları devam ettiririz. Eğer yansıyan tepkiler olumsuz ise kendilik kavramımız zayıflar ve

zamanla gelen tepkilere göre davranışlarımız değişir. Ancak burada önemli olan nokta, zaman zaman başkalarının insanları yanlış değerlendirebilmeleridir. İster yanlış, ister doğru değerlendirelim, “Benlik” kavramı bir etkileşimle gelişme gösterir (Özkalp, 2004: 82).

Ayna benliğinin bu üç aşaması bizim günlük yaşamımızın bir parçasıdır. Başkalarının bize yansıyan davranışlarına göre, benlik kavramımız farklılaşabilmektedir. Bu nedenle benlik hiçbir zaman bitmiş, tamamlanmış bir süreç değildir. Her zaman bir gelişme içindedir. Hatta yaşlılıkta bile değişebilir (Özkalp, 2004: 82).

Mead (1934) de Cooley gibi benlik kavramının sosyal etkileşimle gelişeceğine inanan kuramcılardandır. Ayna Benlik kavramını da benimseyen Mead'e göre bireyin benlik görüşü sosyal çevrenin bir ürünüdür (Gergen ve Marlowe, 1971; Cevher ve Buluş, 2007: 53) ve dil ve toplum benlik gelişiminin önemli unsurlarıdır, çünkü etkileşim yoluyla bireyler başkalarının onları gördükleri şekilde kendilerini görmeye başlarlar (Bednar, R.L., Wells, M.G., Peterson, S.R., 1992; Cevher ve Buluş, 2007: 53).

Mead, kendisini en bağımsız hisseden kişinin bile başkalarının etkisi altında olduğunu ve kendisine ilişkin değerlerin hem başkalarının, hem hayatındaki önemli kişilerin hem de ait olduğu sınıfın kendisine yönelik değerlendirmelerinden etkilendiğini belirtmiştir (Soner, 1995; Öner, 1987; Adams, 1995; İnanç, 1997; Suner, 2000: 29).

Mead, benliğin gelişiminde, bireyin içinde bulunduğu sosyal grup ile bütünleşme sürecini vurgulamıştır. Bireyin, başkasının gözünde kendini görmesi için ilişkiye girmesi gerekir. Kişinin yaşantısında anahtar rolü oynayan belirli insanlar benlik saygısının oluşumunu etkilemektedir. Kişi kendisi için önemli olan insanların fikir, davranış ve tutumlarını değerlendirmektedir. Böylece, kendi dünyasındaki diğer önemli insanların, onun hakkındaki ifade ettiklerinden kendine yönelik bir tutum geliştirmektedir. Eğer, birey için önemli olan kişiler, onu değerli buluyor, ona saygı duyuyorsa, kişi kendini değerli bulunmaktadır (Akt., Bednar, Wells ve Peterson, 1991; Koçak, 2008: 27).

Tufan'ın belirttiğine göre, James'in yaklaşımı, benlik saygısının gelişiminde sosyal etkileşimin önemini vurgulamaktadır. Cooley ve Mead'in çalışmaları da, toplumsal bir içerikle benlik saygısının oluşma ve gelişme süreci ile ilgili açıklamalara büyük ölçüde katkı sağlamaktadır (Suner, 2000: 29).

Freud'un 1923'te yayınladığı psikanalitik yapı kuramında benlik sözcüğü "ego" anlamında kullanılmış, açık bir şekilde self'ten söz edilmemiştir.

Klasik psikanalitik kuramda benlik saygısı gelişimi süperego gelişimi ile yakından ilgilidir. Süperego geliştikçe benlik saygısının içerden düzenlenmesi görevini üzerine alır. Artık kendinden hoşnut olmanın tek koşulu sevilmiş olma duygusu değildir. Şimdi doğru olanı yapmış olma duygusu da gereklidir. Süperego tarafından cezalandırılma son derece acı verici bir benlik saygısı azalması olarak hissedilir. Ego, süperegoya karşı suçluluk duyduğunda da bunlar hissedilir. Her suçluluk duygusu benlik saygısını zayıflatır. İdeallerin gerçekleşmesini ise güçlendirir (Kursun, 1998: 9).

Bununla birlikte Hartman'ın çalışmalarıyla ego ve benlik ile self terimlerinin kullanışları birbirinden kesin olarak ayrılmıştır. Çünkü benlik (self) ego, id ve süperegoyu kapsamaktadır. Freud'un ego tanımı, id'in birincil isteklerine hizmet veren ya da süperegonun yatıştırması ile bireyin gerçeklikle alışverişini mümkün kılan bir dizi entelektüel işlevi kapsar. Ego düşünme, algılama, dikkat, hatırlama, muhakeme gibi bilişsel süreçleri içerir. Murphy (1947) ve Allport (1955)'un da ileri sürdüğü gibi en temel işlevleri üstlenir, dolayısıyla ego benlik kavramının karşılığı olmayıp sadece bir parçasıdır. Kısaca benlik egodan daha geniş çerçeveli bir yapı olup kişiliğin hem bilinçli hem de bilinçsiz yönünü temsil eder (Chrzanowski, 1981; Rosenberg, 1979; Korkmaz, 1996: 8).

Rosenberg(1986), bireyi diğerlerinden ayıran duygu, tutum ve davranışlarının tümünün örgütlenmiş bütünlüğünü ifade eden ben, benlik, kendilik zaman zaman da kişilik sözcüklerinin eşanlamlı ve birbirinin yerine kullanılabildiğinden bahseder. Oysa "benlik" geniş bir kavramsal sistem içerisinde hiyerarşik olarak düzenlenmiş pek çok yapıyı içine almaktadır. Buna göre, benlik egoyu da içine alır ve egodan daha geniş çerçeveli bir yapı olup egodan daha üst yapısal özellikler göstermektedir.

Benzer olarak benlik, bir bireyin toplam kişiliği değil, toplam kişiliğin bir parçası ve bölümüdür (Korkmaz, 1996: 4).

Freud'un önemli takipçilerinden olan Jung'da benlik konusu, özellikle kişinin topluma karşı takındığı maskeleri ifade eden "persona" ve kişiliğin örgütleyici ögesi olan "ben" (self) olarak karşımıza çıkar (Göde, Savi ve Savi, 1998: 2). "Persona" maske demektir. Kişide kendisinden beklenenlere uygun davranma, alınan eğitim ve toplumsal beklentilere cevap verme, kabul edilen davranış türlerine uygun davranma yönünde bir eğilim vardır. İşte "persona" kişinin toplumsal beklentiler konusunda takındığı maskedir. Kişiler persona ile toplumdaki diğer kişiler üzerinde etki yaratır ve kişiliğinin öznel kısımlarını gizler. Toplum kişiyi taktığı bu maskeye göre değerlendirir ve her insanın birden fazla personası olabilir (Yanbastı, 1996: 50).

Adler (1927)'e göre, insan toplumsal bir varlıktır ve diğer insanlarla ilişki kurarak yaşar. Topluma yönelmenin insanda doğuştan var olduğunu söyler. Kişilik kuramlarına getirdiği önemli katkılardan biri, Freud'a göre içgüdülere hizmet eden ve gerçekte arabuluculuk yapan fonksiyonlardan oluşan ego kavramına karşı "yaratıcı benlik" kavramını ortaya koymuş olmasıdır. Benliği, karar verme yeteneğine sahip ve bireye, amaçlı bir yaşam sağlamaya çalışan bir sistem olarak tanımlamıştır. Benlik sürekli olarak bireye çözüm yolları sağlayacak yaşantıları arar ve bunları dış dünyada bulmaya veya yaratmaya çalışır (Yanbastı, 1996: 72).

Adler, bireyin benlik saygısını azaltan zayıflıkları ve yetersizlikleri üzerinde durmuştur. Aşağılık duygusuna değinmiş, bunun kişinin gerçekten yetersiz olan organları veya davranışları yüzünden ortaya çıkacağını belirtmiştir. Ama bunun yanında aşağılık duygusunda çocuklukta yaşanan, geriye çevrilmesi mümkün olmayan bazı olayların da etkili olduğunu kabul etmiştir (Çelikoğlu, 1997: 25). Her insanın var oluşunda bir eksiklik duygusu olduğuna ve insanın temel dürtüsünün, aşağılık hissini azaltıp üstünlük elde etmek olduğuna inanan Adler, yaşamın temel amacının "kişinin benliğini en mükemmel duruma getirmek ve çocukluğunda elde ettiği aşağılık duygusundan kurtarmak" olduğunu söylemiştir. Satın alınan eşyalar, arabalar benliği mükemmel kılmaya ve başkalarına göre daha az aşağılık görünmeye yöneliktir (Cevher ve Buluş, 2007: 54).

Ana – babanın özellikle güçsüzlüğün en belirgin olduğu küçük yaşlarda çocuğun güçsüz durumdan güçlü duruma ulaşma (aşağılık duygusundan kurtulma) çabasını desteklemesinin, sağlıklı kişiliğin oluşmasında ön koşul olduğu vurgulanmaktadır (Steffenhagen, 1987; Suner, 2000: 30).

Fromm (1941), benlik gelişimini sosyolojik bir yaklaşımla ele almış ve “yalnızlık”, “dışlama”, “yaşamın anlamı” gibi varoluşçu kavramlar üzerinde durmuştur. Fromm’a göre benlik toplumun kişiye verdiği olanaklar doğrultusunda biçimlenir. Birey temel gereksinimleriyle toplumun gereksinimlerini uzlaştıracak biçimde topluma uyum sağlar. Fromm’a göre eğer çocuk özgürlüğünü diğerlerinin elinden alırsa kendi yolunu seçme sansına kavuşur. Ancak kendi görüşlerine güven duymuyorsa özgürlükten vazgeçer ve onların verdiği korumanın zevkine varır. Bu kapsamda, çocuğun özgürlüğü mü yoksa grubun vereceği güveni mi seçeceğine etki eden koşullar söz konusudur. Bu koşullar arasında, sevgi ilişkilerini şekillendirme yeteneği, güven duygusu içinde sosyal ilişkilerini yürütebileceği inancı gibi öğeler vardır. Bütün bu nitelikler kuramsal olarak benlik saygısı ile ilgilidir. Bu nitelikler, bireye saygı, ilgi, kabul, özgürlük ve bağımsızlık öğelerinin bulunduğu toplumsal koşullarda oluşabilir (Duru, 1995; Onur, 1995; Kuyucu, 2007: 61).

Horney (1937) ise, kendine yabancılaşma kavramına (self-alienation – kişinin kendi benliğinden uzaklaşması) katkıda bulunmuştur (Gergen ve Marlowe, 1971; Cevher ve Buluş, 2007: 53) ve herkesin “gerçek benlik” ve “idealize benlik” imajı oluşturduğunu belirtir. Horney, kişide en canlı olan odak noktanın “gerçek benlik” olduğunu ileri sürmüştür. “Gerçek benlik” duyguların kendiliğindenliğini, istek ve karar verme yetisini, kişinin kendini gerçekleştirmek isteyen bölümünü ifade eder. Kişinin karar verebilmesi ve verdiği bu kararın sorumluluğunu üstlenmesi gerçek benliğinin etkinliğinin göstergesidir. Bu da gerçek bir bütünleşmeyi, kendine özgü olmayı kolaylaştırır; böylece gerçek benlik, içsel bir çatışma olmaksızın işlevini yürütebilir. Ancak gerçek benlik bir zayıflama gösterdiğinde, kişi kendi benliğine yabancılaşır. Kendine yabancılaşan kişinin kişisel etkinliği azalır ve mutsuz olur. Bunun kaynağı da temel kaygı olarak adlandırılan çaresizlik ve yalnızlık duygularıdır.

Çocukluk yıllarında kabul görmeyen önemine değinen Horney, bireyin kaygıdan uzaklaşabilmesi için çevresinin bireye değer vermesi ve bireyin kendine değer vermesinin üzerinde durur. Kaygıya neden olduğu sanılan koşullar arasında, ana babanın çocuğa karşı kayıtsızlığı, egemenliği, saygı ve sıcak duyguların eksikliği gibi koşullar önemli yer tutar. Horney'e göre, kişinin kaygı duygularına karşı geliştirdiği savunma yolları, benlik değerinde önemli yer tutar. Kaygı ile baş etmenin bir yolu da kişinin bir idealinin olmasıdır. Bu ideal çok yukarılarda olması benlik saygısını artırıcı bir etki taşıdığı gibi, gerçekleşmeyen düzeylere vardığında da, doyumsuzluğa yol açar. Bu nedenle ideal durumuna getirilmiş imgeler, bireyin kendisini nasıl değerlendirdiği konusunda önemli yer tutar (Bakar, 1996; Ugurluoglu, 1996; Bilgin, 2001; Kuyucu, 2007: 62).

Freud'un önde gelen ve sosyolojik ekolün öncülüğünü yapan takipçilerinden Sullivan (1953)'in kuramı, insanlar arası ilişkilere dayanır. Çalışmalarında ilişkiler ve iletişim üzerinde odaklanmış, özellikle konuşma, düşünce ve iletişimsel davranışlara dikkati çekmiştir. Sullivan'a göre insan ilişkilerinin en önemli yönü iletişimdir. Ona göre inceleme birimi insan değil, "ilişki durumudur". Kişiliğin yapısal örgütü, içsel algılardan çok kişilerarası ilişkilerin ürünüdür. Yani kişilik bir ya da daha fazla kişi ile ilişki durumunda ortaya çıkar. Bunun için diğer insanların somut varlığı gerekmez (Dinç, 1992; Bakar, 1996; Kuyucu, 2007: 61-62).

Sullivan'a göre benlik tümü ile yaşanan olayların ve kişinin başkaları tarafından kendisine yansıtılmış değerlendirmelerin sonucunda oluşur. Yasamın başlangıcında kaygı anneden çocuğa geçer. Daha sonraki yıllarda ise, bireyin güvenliği tehlikeye girdiği zaman ortaya çıkan bir duygudur. Kişi anksiyeteyi azaltmak için ya da ondan kaçınmak amacı ile türlü önlemler alır, davranışlarını denetler. Bu koruyucu önlemler bazı davranış biçimlerini onaylayan, bazı davranış biçimlerini yasaklayan "benlik sistemi"ni oluşturur. Bir başka deyişle, benlik sistemi deneyimlerden oluşan, onay elde etmek, kaygı yaratacak durumlardan uzak kalmak amacı ile kişide örgütlenen yaşantılardan oluşur. Kaygı, bireyin kendisi ya da başkalarının itildiği, aşağılandığı veya öyle olacağını umduğu sırada ortaya çıkan kişilerarası fenomendir. Kaygıyı yaratan ise, özsaygının yitilmesi durumudur. Birey sürekli olarak özsaygı yitimine karşı kendini korumak durumundadır. Böylelikle kaygıdan kurtulabilir (Dinç, 1992; Bakar, 1996; Kuyucu, 2007: 61-62).

Allport (1950) kuramında, normal ve dengeli insanı incelemiş ve benlik terimi yerine “proprium” kavramını kullanmıştır. Benlik terimini kullanmayışının nedenlerini, ego ile karıştırmamak, literatüre yeni bir terim kazandırmak ve bireyin aynı zamanda bilen oluşunu da vurgulamak amacına bağlayarak açıklamıştır.

Kişilik gelişiminin bebeklikten itibaren ve giderek örgütlenen yedi yönü bulunduğunu ve bunların aslında bireyin benliğe olan duygularını içerdiğini belirtmiş, her birinin kişinin kendisini nasıl bildiğini, duyduğunu ve tanıdığını belirlediğini öne sürmüştür ve bu yedi boyutun tümünün yaşanan, bilinen ve hissedilen “Ben”i tanımladığını bildirmiştir. Proprium, özetle kişiliğin “bedensel biliş” yani çocuğun üç yaşına gelinceye kadar beden bütünlüğü ve bunun çevreden ayrı olduğu bilinci, “benlik imajı” ve “benlik saygısı”, dört ve altı yaşları arasında gelişmeye başlayan “benim olanlar algısı”, “mantıksal düşünme” ile iyi ben kötü ben kavramlarının temelini atılması, altı, on iki yaşlar arasında gelişen “benlik gücü” bilinci ve ergenlik döneminde ki benlik özdeşimi amaçlı çaba ve bilmek işlevlerini kapsayan çok yönlü bir kavramdır (Yanbastı, 1996: 208).

Allport’a göre bireyin iki eğilimi vardır. Bunlar: 1) Proprium’a anlam kazandıracak biçimde faaliyet gösterme eğilimi; 2) Yaşamı ve biyolojik ihtiyaçları devam ettirme eğilimidir. Bu iki eğilimden ilki bireyin kendini en iyi şekilde geliştirmesine yardım eder. İkincisi organizmanın fiziki yaşamını sürdürmesini sağlar. Dolayısıyla Proprium, bireyin yaşamını anlamlı şekilde sürdürmesine olanak verir (Duru, 1995; Cevher ve Buluş, 2007: 54).

Erikson (1950)’a göre benlik, kişiliğin oldukça güçlü ve bağımsız bir bölümüdür. Benlik kişinin kimliğini oluşturmak ve çevresi üzerinde egemenlik kurma gereksinimini tatmin etmek gibi hedefler doğrultusunda çalışmaktadır (Burger, 2006: 23).

Erikson, “bireyin sekiz evresini” benlik gelişiminin aşamaları olarak tanımlamıştır. Her evrede benlik, belli bir takım gelişmeleri tamamlamakta, sorunları çözmekte ve evreye özgü bir psikososyal bunalımı atlattır. Evrelerin adı, benliğin o evrede geçirdiği özgül psikososyal bunalıma verilen addır. Her evrede benliğin karşılaştığı bir olumlu benlik ögesi, bir de bunun karşıtı belirtilmiştir.

Erikson, sekiz ayrı psikososyal gelişim döneminden bahsederken, benlik saygısının kökünün ilk basamaktaki temel güven ve güvensizlik duygularıyla kazanılan içsel ayrılık ve süreklilik duygusuna bağlı olduğunu söyler. Bu dönemdeki anne-çocuk ilişkisindeki süreklilik “temel güven duygusunun” özünü oluşturur. Bu duygu bir yandan çevrenin güvenini yansıttığı gibi, bir yandan da bireyin kendi benliğinin süreklilik ve aynılık taşıyan, bakılmaya değer bir varlık olduğunu gösterir. İkinci dönem olan özerkliğe karşın kuşku ve utanç döneminde üstesinden gelinmesi gereken çatışma, özerklik yeteneğinin gelişmesidir. Böylelikle karar verebilme, kendi basına düşünebilme, kendini çevreye kabul ettirebilme, çevreyi kendi iradesiyle kontrol altına alma gibi yeterlilikleri geliştirmekte ve benlik saygısı da yükselmektedir. Erikson, üçüncü dönem olan cinsel devinsel dönemi 3-6 yaş arasında alarak, bu dönemi girişimcilik veya suçluluk duyguları olarak nitelendirir. Çocuk ebeveynin koyduğu sınırlarla neyin yapılabileceğini öğrenir ve böylece kontrol gelişir. Ana babanın olumlu tutumuyla daha az suçluluk daha çok girişimcilik çıktığında benlik saygısı yükselir. Gizil dönem olan dördüncü ego gelişim basamağında da uygun çevresel koşullar sağlanmasıyla çocuğun başarılı olduğu duygusu ön plana çıkar, aşağılık duygusu gelişmez. Bu dönemin başarıyla atlatılması ana baba kadar okul çevresiyle de yakından ilişkilidir. 12-20 yaşlarında ise kimlik kazanmaya karşın kimlik bocalaması söz konusudur. Kimliği kazanmada başarılı olanların kendine güven, seksüel açıdan kendi rolünü kazanma, belli bir ideolojiye sahip olma, yaşamı anlamlı bulma gibi kazanımları söz konusudur. Böylece genç ne olduğu, ne olmadığı veya neler yapıp neler yapamayacağına dair gerçekçi bir benlik saygısı geliştirir (Örgün, 2000: 13).

Yetişkinliğin benlik saygısını etkileyen gelişimsel görevi ise, diğer insanlarla yakın ilişki kurmasıdır. Erikson buna “yalnız kalmaya karşı yakınlık kurma çatışması” demektedir (Tufan, 1990: 37). Orta yetişkinlik dönemine ilişkin gelişim çatışmasını ise “üreticilik ve bunun karşıtı verimsizlik” olarak açıklar. Yetişkin meşaleyi gelecek nesillere aktaracak biçimde çocuk yetiştirme, yaratıcı davranışlarda bulunma gibi bazı faaliyetlere girmelidir. Aksi halde kendini verimsiz ve değersiz hisseder (Cüceloğlu, 1993: 37).

Golstein ve Adler’in önemli etkisinde kalan Maslow (1943), Kendini gerçekleştirme kavramını onlardan almış ve birçok yönden davranışçı psikoloji ile

hümanistik psikoloji arasında köprü oluşturmuştur. Maslow, insanın özellikle Freudçu görüşte savunulduğu gibi acıdan kaçan bir mekanizma içinde yaşamadığına, temelde mutluluğu aradığına, daha güçlü, iyimser, olumlu yönleri olduğuna inanmıştır (Yanbastı, 1996: 221).

Kuramında olumlu benlik ve kendini gerçekleştirme kavramları üzerinde durmuş, kendini gerçekleştirmede, benlik saygısının önemini vurgulamıştır. Başlıca güdüleyici ihtiyaçların bir hiyerarşi içinde örgütlenebileceğini ileri sürmüştür. Bu amaçla ihtiyaçlar piramidini oluşturmuş ve ihtiyaçları en temelden en yükseğe kadar beş grupta düzenlemiştir. Fizyolojik, güvenlik, sevgi ve ait olma, takdir ve saygı, kendini gerçekleştirme. Maslow'a göre piramidin üst sıralarında yer alan ihtiyaçlar ancak daha alt düzeydekilerin yeterli ölçüde karşılanması halinde ortaya çıkar ve işlev gösterirler. Çocuğun fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçları ailenin sevgi ve kabulü ile tamamlanarak, sevgi ve ait olma ihtiyaçları tatmin edilirse benlik saygısı gelişecektir. Benlik saygısı, kendini gerçekleştirmede ön koşuldur (Dinç, 1992; Tarhan, 1995; Kuyucu, 2007: 66-67).

Alan yazınında benlik konusunu en geniş biçimde ele alan kişilerden biri de Rogers (1961)'ın kişilik kuramında benlik kavramı önemli bir yer tutar. Benlik, kişinin fenomenolojik veya algısal alanının bir bölümüdür. "Ben" hakkındaki bilinçli algılamalarını içerir. Benlik kavramı kişinin kendi hakkında sahip olduğu imajdır. Benlik kavramı kişinin ne olduğu konusundaki görüşlerinin yanı sıra ne olması gerektiği ve ne olmak istediği konusundaki görüşlerini de içerir. Kişinin ne olmak istediği konusundaki görüşleri "ideal benliği" oluşturur. Bu terim bireyin ulaşmak istediği ve sahip olduğu takdirde kendisini çok değerli bulacağı benlik kavramını tanımlar. Rogers, kişiliğin benlik kavramını oluşturmasında etkili olan kritik dönemler ayırt etmemiş, bunun yerine özellikle bebeklik ve çocukluk dönemlerinde bireyin başkaları tarafından değerlendirilme tarzının onun olumlu ya da olumsuz bir benlik geliştirmesine nasıl bir etki göstereceği ile ilgilenmiştir (Yanbastı, 1996: 254-255).

Rogers, özellikle bebeklik ve çocukluk dönemlerinde bireyin başkaları tarafından değerlendirilme tarzının, onun olumlu ya da olumsuz bir benlik geliştirmesine nasıl bir etki gösterdiği konusu ile ilgilenmiştir. O'na göre; çocuğun

sevgiye gereksinimi vardır. Bu gereksinimin doyum kaynağı ise onun yakın çevresi, özellikle annesidir. Çocuğun anneyi hoşnut etmeyen davranışları hoşnutsuzluk, sevgi ve şefkatin esirgenmesi şeklinde karşılık görür. Bu tip karşılıkların sonucunda, çocuk organizmasının gereklerini karşılamak ve geliştirmek için değil de annesini hoşnut edici biçimde davranmaya baslar. Zamanla da kendisini annesinin gördüğü biçimde görmeye, kendisi için doyum sağlayıcı olmasa da, anneyi hoşnut eden davranışları olumlu davranışlar olarak değerlendirmeye baslar. Artık davranışları doğal gereksinimleri tarafından değil, içselleştirilmiş değer yargıları tarafından belirlenir. Yani kişi bu yargılara uygun davranmadıkça kendini değerli saymaz. Bu durum, benlik saygısı gelişiminde olumsuz bir etki yaratır ve düşük özsaygıya neden olur. Çocuk olduğu gibi kabul edilir ve değeri için de herhangi bir koşul konmazsa çocuğun gereksinimleri ile çevre beklentileri uyumlu bir birlik oluşturmuş olur. Böylelikle benlik saygısı için ideal bir ortam da yaratılmış olur (Cüceloğlu, 1992; Ugurluoğlu, 1996; Kuyucu, 2007: 66).

Rogers'a göre gerçek benlik ve ideal benlik arasındaki uyum iki şekilde oluşur. Bunlar; 1 – İdeal benliğin yüksek olması ve gerçek benliğin ideal benliğe ulaşabilmesi; 2 – İdeal benliğin düşük olması ve gerçek benliğin ideal benliğe kolayca ulaşabilmesidir.

İdeal benlik ile gerçek benlik arasındaki uyum kişinin kendini kabul etmesini (self-acceptance) ifade etmektedir. Rogers, kendini kabullenmenin iyi düzeyde zihinsel sağlıkla eşdeğer olduğunu, uyum problemlerinin çoğunun ise kendini kabullenme duygusunun eksikliğinden kaynaklandığını belirtmiştir (Bush, 1995; Cevher ve Buluş, 2007: 15).

Kohut, benlik objesi (self object) ihtiyacı üzerinde durmuştur. Normal gelişim, benlik ile benlik objesi arasındaki ilişkiye bağlıdır. Kişi, kendisine hedefler oluşturacak ve ayna olarak işlev görebilecek başka benlikleri arar. Benlik nesnelere; kendiliğin bir parçası, bir uzantısı olarak algılanan nesnelere. Kendilik nesnelere, anne-baba, daha geniş anlamı ile de çocuğun yaşamında önem taşıyan, çevresinde bulunan kişilerdir (Türkçapar, 1995; Terbaş, 2004: 71).

Başka deyişle çocuğun becerilerini, büyük bir ilgi ve gururla, ona geri yansıtarak anne, çocuğun olumlu ve gerçekçi bir benlik imajı oluşturmaya yardımcı olur. Bebeklik/çocukluk döneminde annenin empatik tavrı içinde benlik nesnelерinin işlevleri değişerek kalıcı ruhsal yapılaraya dönüşür (Scherler, 1995; Türkçapar, 1995; Terbas, 2004; Kuyucu, 2007: 63).

Coopersmith (1967) de, benlik saygısı “kişinin kendisine olan tutumları ile ifade edilen değerliliğin kişisel yargısı” şeklinde tanımlanmaktadır (Coopersmith, 1967: 5).

Bu yargı, kişinin kendisi için onayladığı veya onaylamadığı bazı özelliklerle ilgilidir. Bireyin nelerin üstesinden gelebileceği, neleri başarabileceği, nelere ne düzeyde önem verdiği gibi özellikleri ile ilgili tutumunu ortaya koyar. Öznel olan bu değerlendirme çevreye sözel olarak ya da davranışlar yoluyla aktarılır. Sağlıklı benlik saygısı; kendini daha az değerli ya da daha az önemli hissetmeksizin; kendine hata yapabilme izni veren, kendinden memnun olan amaçlarına gerçekçi olarak nasıl ulaşabileceğini bilen, kendi yaptığıın sorumluluğunu alan, kendinden hoşnut, kendini yöneten bir birey olarak etkin işlev görmeyi sağlamaktır (Başer ve ark, 1998; Ünsar ve İşsever, 2003: 7-11).

Coopersmith yaptığı araştırmalarda, benlik saygısının gelişimine katkıda bulunan 4 temel etmenden bahsetmektedir:

1. Kişinin yaşamında önemli bir yere sahip diğer insanlardan (significant others) kendi benliğine karşı algıladığı değer – sevgi, ilgi, kabul edici muamele, 2. Kişinin başarı deneyimleri, içinde bulunduğu pozisyon ve sahip olduğu statü (çevresi içinde algıladığı durumlar), 3. Kişinin başarı ve başarısızlıkla ilgili kişisel tanımları - başkaları tarafından kendisi için konulan ve kendi istediği amaçların tanımı – başarı olarak belirlediği şey - başarılarını ve gücünü kendi ölçüleri açısından değerlendirmesi, 4. Kişinin başkaları tarafından kendisi için yapılan değerlendirmelere nasıl karşılık verdiği, olumsuz tepki ve eleştirilerle başa çıkma tarzı da benlik saygısının gelişmesi ile ilgili bir temel etken oluşturur (Bednar, R.L., Wells, M.G., Peterson, S.R., 1992; Cevher ve Buluş, 2007:59).

Coopersmith, ailelerin çocuklarını kabul ettiklerini ifade ettikleri, sınırları açıkça belirttikleri ve çocuklarının inisiyatif kullanma olanağı sağlayarak, kişiliklerine saygı gösterdikleri zaman, çocukların daha yüksek benlik saygısına sahip olma eğiliminde olacaklarını saptamıştır (Soner,1995; Cevher ve Buluş, 2007: 59).

Rosenberg'e göre ise, benlik (self), bireyin kendine yönelttiği duygu ve düşüncelerin toplamıdır. Benlik kavramı bireyin sosyal kimliğini tanımlar, kendine karşı olan tutum ve düşüncelerini içerir (Kolb ve Brodie, 1982: 58-80).

Rosenberg (1967) bireylerin bütün nesnelere karşı bir tutuma sahip oldukları gibi kendi benliklerine karşı da bir tutuma sahip olduklarını belirtir. Kişinin kendisine karşı olumlu ve olumsuz tutumlarının toplamından oluşan benliğin çeşitli ayırt edici elementleri olduğunu, hiyerarşik bir düzenleme içerisinde son derece karmaşık bir denkleme göre bir araya geldiğini belirtmektedir (Korkmaz, 1996: 13).

Sosyal yeterlilik, kişisel değer ve beden algısı gibi farklı bileşenlerden oluşan benlik saygısının değerlendirilmesinde bu özellikler her birey için farklı öneme sahiptir. Benlik hakkında bir yargıya varmak için kişinin bu özelliklerini gerçekte nasıl değerlendirdiğini belirlemek gerekir (Aksaray, 2003; Koçak, 2008: 26).

Son yıllarda benlik ile ilgili değerlendirmelere dair yapılan araştırmalara bakıldığında, benlik görüşünün bireyin kim olduğunu, bütün tavır ve davranışlarını içeren ve bireyin kendi deneyimleriyle biçimlenen bilişsel bir yapı olarak açıklandığı görülmektedir. Benlik, tüm unsurlarıyla bir şemadır ve diğer şemalar gibi, bilişsel karmaşayı azaltarak kendimizi anlamamıza yardım eder (Korpinen, E., 2000; Cevher ve Buluş, 2007: 55).

Ellis'e göre benlik saygısı, kişinin benliğini kabul sürecinde şartlı değerlendirmeler yapmasına ve bundan hareketle çeşitli psikolojik rahatsızlıklar geliştirmesine yol açan benlik yıkıcı (self-defeating) bir kavramdır (Ellis, 1968: 37).

Modern bilişsel terapinin kurucularından olan Beck'in bilişsel modeline göre, kişi yaşamının ilk yıllarında kendisi ve çevresi hakkında bazıları gerçekte uygunluk

gösteren, bazıları gerçekdışı nitelikler taşıyan kavram ve tutumlar geliştirir. Bu kavram ve tutumların büyük olasılıkla en önemlisi, erken yaşlardan itibaren çevre ile kurulan ilişkiler aracılığı ile gelişen “kendilik kavramı”dır (self-concept). Olumlu ya da olumsuz kendilik kavramlarının çekirdekleri, bireyin benlik değeri yönünü belirler. Olumlu kendilik kavramları harekete geçirildiğinde, kişi kendini istenen biri olarak görür ve benlik değeri yükselirken, olumsuz kendilik kavramları aktive edildiğinde, benlik değeri düşer. Bu süreç, bilişsel üçgenin kişinin kendisi ile ilgili düşüncelerini içeren örüntüsünde rahatlıkla izlenebilir. Ancak bilişsel üçgene göre; kişinin kendisini olumsuz olarak görmesi, kusurlu ve yetersiz olduğu düşüncelerine bağlıdır. Kişi hoş olmayan yaşantılarını kendi fiziksel, ruhsal, moral kusurlarına atfeder. Bu yüzden kendini eleştirmeye yatkındır ve benlik değeri düşüktür. Buna paralel olarak, deneyimlerini ve geleceğini değerlendirmede de olumsuz bir bakış açısı geliştirir ve böylece, bilişsel üçgenin olumsuz oluşumunu tamamlamış olur (Beck ve diğ., 1978; Aytar, 1987; Kuyucu, 2007: 58).

Beck, benlik değerinin kişisel deneyimle, başkalarının onun hakkındaki yargıları, aile ve arkadaşlarla özdeğimine bağlı olarak kazanıldığını; ancak olayların yorumlanmasında kendilik görüşüne önemli derecede etki yaptığını belirtmektedir (Erim, 2001: 5).

2.5.2. Yüksek ve Düşük Benlik Saygısı

Rosenberg (1979)'e göre; kişi kendini değerlendirmede olumlu bir tutum içerisindeyse benlik saygısı yüksek, olumsuz bir tutum içerisindeyse benlik saygısı düşük olmaktadır (Korkmaz, 1996: 3).

Benlik saygısının yüksek olması çeşitli kazançlara yol açarken düşük olması ise, kayıplara yol açabilmektedir.

Yüksek benlik saygısına sahip bireyler mutlu, sağlıklı, üretken ve başarılı olmak için eğilim gösteren, güçlükleri yenmek için daha uzun süre çabalayan, gece daha iyi uyuyan, daha az ülsere yakalanan, diğerlerini kabul eden ve yaşlılarının baskılarına daha az eğilim gösteren kişilerdir. Yüksek benlik değerine sahip

bireylerin, kendilerini harekete geçiren ve başarılı olma arzusu olan güvenli kişiler olduğu belirtilmektedir (Uyanık, 2000: 11).

Yüksek benlik saygısı, bireyin içinde bulunduğu topluma uyum yapabilmesini kolaylaştırmakta ve zihinsel, duygusal, ahlaki, sosyal yönden olumlu bir gelişime yol açabilmektedir (Süner İkiz, 2000: 27).

Rosenberg'e göre yüksek benlik saygısına sahip kimseler kendilerini diğerlerinden üstün görmemekte, kusursuz olduklarını düşünmemekte, çok yetenekli ve başarılı oldukları konusundaki duygularını yansıtmamaktadırlar (Ünal, 2007: 93).

Yüksek benlik saygısına sahip bir birey, kendine sadece saygı duymakta ve kendini toplumda değerli bir kişilik olarak görmektedir. Düşük benlik saygısına sahip bireyler ise, kendi benliklerini reddeden, uyumsuz ve aşağılık duygusuna sahip bireyler olarak tanımlanmaktadır. Bireyin algıladığı kendi benlik yapısına karşı saygısının olmadığı vurgulanmaktadır (İnanç, 1997; Ünal, 2007: 94).

Düşük benlik saygısının varlığı, bireylerin kendilerini değersiz ve yetersiz görmelerine, olaylarla basa çıkma güçlerinin olmadığını düşünmelerine, çevreden çabuk etkilenmelerine, inanç ve tutumlarını çabuk değiştirmelerine neden olabilmektedir. Düşük benlik değerine sahip bireyler, günlük yaşamda karşılaştıkları streslerle basa çıkmada güçlük çekmekte ve duygularını kontrol etmekten uzak gözükmektedirler. Kendilerine ve çevrelerindeki kişilere güven duyamamakta, insan ilişkilerinde yetersizlik göstermekte, incinme kaygısıyla yakın ilişkiye girememekte, sevgi ve dostluk ilişkilerinden kaçınmaktadırlar. Ayrıca yetersiz benlik saygısının aşırı katı bir bakış açısına, otorite bağımlılığına, içe kapanık ve pasif davranışlara, psikosomatik hastalıklara, depresyona, saldırgan davranışlara ve suç işlemeye eğilimli bir kişilik yapısına yol açabildiği araştırmalar tarafından ortaya konulmaktadır (Torucu, 1990: 5).

Yine düşük benlik değerine sahip bireylerin başarısızlığı bekleme, sinirli olma, daha az gayret gösterme, gelecek hakkında olumsuz düşüncelere sahip olma, karamsar olma eğilimlerinin yüksek olduğu ve yaşamdaki önemli şeyleri göz ardı

edebilecekleri, başarısız olduklarında da kendilerine değersiz ve yeteneksiz gibi suçlamalarda bulunabilecekleri belirtilmektedir (Uyanık, 2000: 11).

Erikson, düşük benlik saygılı insanların dengesiz bir benlik kavramına sahip olduklarını, diğerlerine göre kendilerini daha yalnız hissettiklerini, daha hassas, eleştirilere karşı daha kırılğan olma eğiliminde olduklarını; aldıkları görevde düşük performans gösterdiklerinde bundan rahatsızlık duydukları ve kişisel hatalar veya yetersizliklerini fark ettiklerinde tedirgin olduklarını belirtmiştir (Schell ve Hall, 1983; Cevher ve Buluş, 2007: 58).

King'e göre, düşük benlik saygılı genç, evlilik öncesi cinsel ilişkiler ve erken yaşta gebeliklere daha eğilimlidir. Düşük benlik saygılı bireylerin, sosyal etkilere karşı yüksek benlik saygılı bireylerden daha dayanıksız olma eğiliminde oldukları gözlenmiştir. Bu nedenlerden dolayı, Hayes ve Fors, düşük benlik saygısının sağlıksız davranışın benimsenmesi için bir hızlandırıcı faktör olabildiğini ileri sürmüşlerdir (Cevher ve Buluş, 2007: 59).

Bireyin kendisini ayrı bir varlık olarak algıladığı an gelişmeye başlayan benlik kavramı, kişinin yaşantılarını algılayış biçimi, diğer insanlar tarafından olumlu olarak değerlendirilmesi, kabul edilme gereksinimlerinden önemli ölçüde etkilenmektedir. Bu yaşantılar sonucu birey kendine değer verme duygusunu geliştirmektedir. Bir kez oluştuktan sonra, diğer insanların kendisini gerçekten nasıl değerlendirdiklerinden bağımsız olarak varlığını sürdürmekte ve tüm davranışlarını etkilemektedir (Geçtan, 1981; Süner İkiz, 2000: 26).

Aile bireylerinin, özellikle anne babanın çocukları ile olan ilişki biçimleri, çocuğunun benliğinin olumlu ve olumsuz yönde gelişimini önemli ölçüde etkilemektedir (Yörükoğlu, 1985; Süner İkiz, 2000: 27).

Coopersmith (1967), ebeveyn çocuk etkileşimlerindeki farklı modellerin çocukta benlik saygısının gelişimi üzerindeki etkisini araştırmıştır. O'na göre benlik saygısı düzeyleri yüksek çocukların anneleri, benlik saygısı düzeyleri düşük çocukların annelerine göre daha sevgi doludurlar ve çocuklarıyla daha yakın ilişkiler kurarlar, yani çocuklarını olduğu gibi kabul ederler. Benlik saygısı düzeyi yüksek

çocukların bulunduğu ailedeki şartlar, ebeveynlerin talepleri kabul ettirmede –izin verme ve cezalandırma konusunda- gösterdikleri ilgi ve kararlılık yönünden dikkate değerdir. Benlik saygısı düzeyi düşük çocuklar aile şartlarında ebeveyn desteğinden yoksun, oldukça kaba ve saygısız muameleye maruzdurlar. Coopersmith aile içindeki demokratik uygulamaların etkisini de araştırmıştır. O'na göre benlik saygısı düzeyleri yüksek çocukların bulunduğu ailede sınırlar açıkça ortaya konulmuştur. Fakat bu sınırlar içinde ebeveyn müdahalesi zorunlu değildir ve çocuğun hak ve fikirleri tanınır. Benlik saygısı düzeyi düşük çocuklar için dar ve iyi belirlenmemiş sınırlar ve kaba otokratik kontrol metotları vardır. Bu durum başka araştırma bulgularıyla da desteklenmiştir. Benlik saygısı düzeyi yüksek çocukların anne – babalarının, demokratik anne – baba tutumları sergiledikleri ve benlik saygısı üzerinde etkili en önemli faktörün anne-baba tutumları olduğu görülmüştür (Rosenberg, 1965;Güngör, 1986; Torucu, 1990; Ünal, 2007: 103).

Yapılan çalışmalarda da düşük benlik saygısının yalnızlık, kaygı, yaşamdan hoşnut olmama, kolay öfkelenme, depresyon, intihar, suç işleme ve madde bağımlılığı ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Bush, Ballard ve Fremouv, 1995; Workman ve Beer, 1989; Kawash, 1982; Dielman, Shope, Butchart, Campanelli ve Caspar, 1989; Kazdin, French, Unis, Dawson, 1983; Wells ve Rankin, 1983; Koçak, 2008: 27).

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı üzere benlik algısı ve bu algının duygusal boyutunun nasıl nitelendirileceğine yönelik değerlendirmelerin oluşmasında, özellikle yaşamın ilk yıllarında, bireyi koruyan ve gözetken yetişkinle olan ilişkinin önemi yadsınamaz.

Bununla birlikte kurulan ilişkinin niteliği, kişinin olumlu benlik algısı geliştirmesi ve bireyin ruhsal yönden sağlıklı olmasını belirleyen temel unsurlardan biridir.

Diğer taraftan, kişilerarası ilişkilerin önemi ve niteliği, bir başka alanda, bebeğin benlik gelişimi ile iç içe gelişen bağlanma davranışının gelişmesinde de kendini göstermektedir.

2.6. Bağlanma Kuramı

Temel olarak insanların kendileri için önemli olan başkalarıyla güçlü duygusal bağlar kurma eğiliminin nedenlerini açıklayan bir yaklaşım olan kuram, John Bowlby ve Mary Ainsworth'un öncül çalışmaları sonucu geliştirilmiştir (Bretherton, 1992; Oral, 2006: 35).

John Bowlby (1960)'nin Tavistock Kliniği'nde çocuk ve yetişkin psikopatolojisinin gelişimsel kökenlerine yönelik çalışmaları ile temelleri atılan kuramın başlangıcında esas ilgilenilen husus, tanıdığı ve sevdiği kişiden ayrılmak zorunda kalan küçük çocukların kişilik gelişimi üzerinde bu durumun etkileri olmuştur (Kart, 2002: 4).

Bebeklik dönemlerinden itibaren hastane ya da bakım evlerinde yaşamış olan çocukların sosyal, psikolojik ve gelişimsel sorunlarına ilişkin araştırmalar yapan Bowlby, bu deneyimlerin yetişkinlik dönemi üzerindeki etkilerini incelemiş ve bebek ve ona bakım veren kişi arasındaki duygusal bağın eksikliğinin bir takım psikolojik sorunların (depresyon, umutsuzluk, kayıtsızlık, öfke vb. gibi) ortaya çıkışında önemli olduğu görüşünü öne sürmüştür. Bu görüş onun kuramının temel sayıtlılarından birini oluşturmuştur (Oral, 2006: 38).

Bağlanma; Bowlby (1977)'e göre; insanların kendileri için önemli olan başkalarıyla güçlü duygusal bağlar kurma eğilimidir. Berman ve Sperling (1994: 5) ise bağlanmayı, fiziksel ya da psikolojik güvenlik yaratan belli bir kişi ile bebeğin yakınlık arama ve onunla teması sürdürme davranışını düzenleyen, haz veren ya da denge sağlayan "homeostatic" bir süreç olarak tanımlamıştır. Kuramcılar bağlanmanın davranışsal, ruhsal ve doğuştan oluşuna vurgu yaparlar ve bağlanmayı gelişim ilerledikçe değişen bir olgu olarak görürler (Abrams, 1996; Masterson, 2008: 52).

Bağlanma kuramının etiyolojik ve psikodinamik yönü bulunmaktadır.

Bağlanma kuramının etiyolojik temele dayanan savı, başka tüm memeliler gibi dış dünya ile ilgili hiçbir deneyimi olmayan insan yavrusunun da içgüdüsel olarak bir bağlanma sistemi dâhilinde davrandığı ve bu sistem çerçevesinde yaşamını sürdürebilmesi için kendisinden daha olgun ve deneyimli bir bağlanma figürüne ihtiyaç duyduğudur (Güngör, 2000; Kılıç, 2007: 24).

Bowlby'nin temel düşüncesi, doğal ayıklanma sürecinde herkesin bir davranış sistemi ile donatılmış olduğudur (Shaver ve Hazan, 1994; Kart, 2002: 8). Bu bağlanma davranış sisteminin hedefi güvenlik ve korunmanın sağlanmasıdır, bu nedenle kişinin güvenliğine ilişkin potansiyel ya da gerçek bir tehdit durumunda sistem otomatik olarak aktive olur (Shaver ve Mikulincer, 2004; Oral, 2006: 37). Amaç; yırtıcı bir hayvan gibi pek çok farklı tehlikeden korunmayı güvence altına almak için birincil bakıcı ile yakınlığı sürdürmektir. Bu nedenle sistem, kaygı, korku, hastalık ve yorgunluk koşulları altında etkinleşmeye özellikle eğilimlidir (Bartolomew, 1990; Kart, 2002: 9).

Bağlanma kuramının psikodinamik yönü ise, erken yaşlarda bağlanma figürü ya da birincil bakıcılarla (caregiver) kurulan ilişkinin niteliğinin yaşamın sonraki yıllarında kurulacak yakın ilişkiler için bir temel oluşturduğu savına dayanmaktadır (Bowlby, 1973, 1980; Kılıç, 2007: 25). Bu dönemde annenin rolü çok önemlidir. Anne sezgileri ile bebeğin ihtiyaçlarını karşılar. Bu ihtiyaçları karşılarken de bebekle ortaklaşa geliştirdikleri bir düzenleri vardır. Bu düzen sayesinde bebek, fizyolojik dengesini belli sınırlar içerisinde koruyabilir. İhtiyaçları düzenli bir şekilde karşılanan bebek dış dünyaya karşı güven duygusu oluşturmaya başlar. Oral dönemin başarılı bir şekilde tamamlandığı durumlarda, bebeklerde diğer insanlara verme ve onlardan alabilme özelliklerini geliştirir. Böylece diğer insanlarla olumlu ilişkiler içerisine girmeye başlar (Geçtan, 1996; Kılıç, 2007: 25).

Dolayısıyla bağlanma davranışının gelişiminde de benlik gelişimi gibi toplumsal (anne ile kurulan ilişki) bir içerikten bahsedilmektedir.

Psikanalitik bir yöne sahip olmakla birlikte kuramı, kişilerarası ilişkileri açıklamaya yönelik diğer psikanalitik kuramlardan (Örneğin, Nesne İlişkileri Kuramı ve Sullivan (1953) 'ın Kişilerarası İlişkiler Kuramı) ayıran birkaç özellik vardır. İlk

olarak bağlanma kuramı patolojiden çok zihinsel sağlığa vurgu yapmakta; İkincisi, bakıcılarla olan yaşantıların fantezileri de içeren “içsel” yönleriyle değil “gerçek” yaşantılarla ve bunlara ilişkin zihinsel temsillerle ilgilenmektedir. Son olarak da, bağlanma kuramı sınanabilir önermeler sunmakta ve bunlar çok sayıda görgül araştırma bulguları ile desteklenmektedir (Güngör,2000; Kılıç, 2007: 25).

Sullivan, kişiliğin ilişkiler içinde geliştiği ve ilişkileri dışlayarak kişiliğin gelişmesinden söz etmenin anlamının olmadığını belirtmesi (Erwin,1993) ile ve Mahler, çalışmalarında insanın çocukluk yıllarında annesiyle ortak yaşam ilişkisi olduğunu göstermesi ile bağlanma kuramını etkilemişlerdir. İlk dönemlerindeki gelişim evrelerini başarı ile tamamlayabilen birey kendine tutarlı benlik algısı oluşturur. Tutarlı benlik algısı bireyin düzenli gelişmesine ve kendini gerçekçi biçimde algılamasına izin verir. Mahler bunu bireyin psikolojik doyumu olarak adlandırır. Eğer bu gelişim evreleri başarılı bir şekilde tamamlanamazsa birey bağımlı ilişkiler kurar, asla tek başına kalmaz ve kendisi ile başları arasında farklılaşma yapamaz (Fenell ve Weinhold, 1989; Kılıç, 2007: 3).

Mahler (1975), çocuğun anneye ortak yaşamsal (sembiyotik) ilişkiden ayrılması gerektiğini kuramsallaştırırken, Stern (1985), çocuğun anneyi bilişsel olarak doğumdan itibaren ayrı görmeye programlanmış olduğunu savunur. Stern, çocuğun annenin başlangıçtan itibaren ayrı olduğunu idrak ettiğini vurgular, ancak duygusal ayrılma konusunda bu kadar net değildir. Annenin çocuğu nasıl gördüğünün ve çocuk hakkında nasıl düşündüğünün bu konuda önemli olduğunu ileri sürer. Bowlby ise, çocuğun doğumda anneye hiçbir bağılılığının olmadığını, ilk 10 ayda bu bağı kurduğunu öne sürmüştür (Masterson, 2008: 20-21).

2.6.1. Bağlanma Davranışının Gelişimi

Bowlby, çocuğun bağlanma davranış repertuarı ile doğduğunu ancak bağlanma davranışının, tıpkı diğer gelişim özellikleri gibi belli bir süreçten geçerek ve ardışık evreler boyunca geliştiğini belirtmiştir. Buna göre bağlanma evrelerini şu şekilde özetlemek mümkündür (Crain, 1992; Kart, 2002: 91-92).

Birinci Bağlanma Evresi: (Doğumdan 3 aya kadar) Bebekler doğumdan sonra, insan seslerini dinlemekten, insan yüzlerine bakmaktan hoşlanırlar. Bowlby ve diğer bazı etnologlar diğer görsel uyarıcılar yerine insan yüzünün bu etkisini en güçlü bağlanma davranışlarından biri olan “sosyal gülücüğü” ortaya çıkaran genetik bir yatkınlık olarak değerlendirmişlerdir. İlk üç hafta boyunca bebekler yarı uyku halindeyken bile gülerler ancak bu gülücükler henüz sosyal değildir. Üçüncü haftadan itibaren ise bebekler, insan sesi duyduklarında kısa gülümsemeler sergilerler ve bunları artık sosyal gülücük olarak nitelemek mümkündür. En duyarlı sosyal gülücükler 5. ve 6. haftalarda başlar ve bebekler gülerken göz teması kurarlar. Bowlby’ye göre gülme bağlanmayı destekler çünkü bu bakıcı ile yakınlığı sürdürür. Bebek güldüğünde bakıcı bebekle birlikte olmaktan zevk alır, ona güler, onunla konuşur ve onu kucaklar.

İkinci Bağlanma Evresi: (3 - 6 ay) Bu evrede bebeğin sosyal tepkileri seçici olmaya başlar ve tanıdıkları kişiler onlar için çarpıcı hale gelir. Yabancıları fark etmeleri ve onlardan korkmaya başlamaları bu evrenin başat özelliğidir.

Üçüncü Bağlanma Evresi: (6 ay – 3 yaş) Bu evrede bebek “ayrılma kaygısı” sergilemeye başlar. Bağlanma figürü odayı terk ettiğinde mutsuzluk çocuğa hâkim olur ve tekrar kavuşma anında anneye sıkı sıkı sarılma, kucağında kalmayı isteme gibi sakinleştirici arayışları ile karakterize edilebilir. Yürümeye başlaması ile bebek herhangi bir ayrılığı sezdiğinde peşinden gitme ve böylece annenin yanında kalmasını sağlamak üzere çaba gösterir. Bu durum bebeğin amacı doğrulayıcı davranışsal bir sisteme kavuşmak üzere olduğunun işaretidir. Bebek her ne kadar bağlanma figüründen ayrı kalmak istemiyorsa ve belli bir yakınlığı korumayı amaçlıyorsa da, bakıcıyı güvenli bir üs olarak kullanarak çevreyi keşfetmek istediğinde ondan uzaklaşır. Yüksek ses gibi korkutucu uyarıcılar çocuğun çevreyi keşfetmekten vazgeçerek anneye fiziksel yakın temas kurma arayışına girmesine yol açar. Hasta ve yorgun olan çocuğun anneye yakın kalma gereksinimi çevreyi keşfetme gereksinimine ağır basacaktır, dolayısıyla Bowlby (1988) bağlanma sisteminin çeşitli uyarılma düzeylerinde aktif hale geldiğini vurgulamaktadır.

Bir yaşında ise; çocuk da annenin erişebilirliği ve onun ihtiyaçlarına cevap verecek olup olmamasına dair genel bir fikir oluşmaya başlar ve böylece bağlanma süreci önemli bir evreyi aşmış olur.

Dördüncü Bağlanma Evresi: (3 Yaş – Çocukluğun Sonu) Üç yaşından önce çocuklar, henüz bakıcının plan ve niyetlerini hesaba katamadıkları için sadece kendi gereksinimleri ile ilgilidirler. Annenin niçin onu yalnız bıraktığına dair yordama yapmaya ancak bu evrede başlayabilir. Örneğin annenin süt getirmek için odadan ayrıldığını fark etmesi çocuğun bu ayrılığa ve bir süre yalnız kalmaya daha ılımlı yaklaşması sonucunu doğurur.

Bowlby, dördüncü evre bağlanma davranışı hakkında pek az şey bilindiğini ama bunun son derece önemli olduğunu vurgulamıştır. Genel olarak yalnız kalmanın, insan yaşamının büyük korkularından biri olduğunu; bunu sadece gülünç, çocukça ve nevrotik bir korku olarak değerlendirmenin doğru olmayacağını, ardındaki önemli biyolojik gerekçeleri kavramanın yetişkin davranışını anlamada önem taşıdığının altını çizmiştir (Kart, 2002: 10-12).

2.6.2. Bağlanma Sistemi

Bağlanma sistemi, yeni doğanların onlara bakım veren kişiye/kişilere (genellikle anneye) fiziksel yakınlığını güçlü tutarak hem çocukların çevreden gelebilecek tehlikelerden korunmasına yardım etmesini hem de onlara çevreyi keşfetmeleri için gerekli koşulları oluşturmasını sağlayan bir sistemdir (Oral, 2006: 35).

Bu sistemde, onu koruyan ve gözetken yetiştirmeye dair bir “amaçlar seti” yer alır ve çocuğun güvende olması ile hayatta kalmasını destekleyen biyolojik bir fonksiyon taşır. Dolayısıyla, biyolojik temelli bağlanma sistemi yaşam döngüsü boyunca koruma ve gözetmenin evrimsel bir fonksiyonunu yerine getirir (Pistole, 1997; Kart, 2002: 8).

Bağlanmada en büyük amaç, bağlanma figürü ile yakınlığı korumaktır (Grossmann, 1995). Yakınlık, çocuğun tehlike anında korunabileceği “güvenli bir sığınak” ve çevresini keşfetmede kullanabileceği “güvenli bir üs” işlevi görür (Oral, 2006: 36).

Ainsworth “Yabancı Ortam” yöntemi kullanarak yaptığı çalışmalarında genel olarak yakınlık sağlama, güvenli üs, güvenli sığınak davranışlarını gözlemlemeyi amaçlamıştır. Ainsworth çalışmaları ile, bağlanma ilişkilerindeki bireysel farkları keşfetmekle önemli bir ilerleme sağlanmıştır. Ainsworth’un Bowlby’nin çalışma grubuna katılması, bağlanma çalışmalarına deneysel araştırma yöntemi ve çocuk gelişimi yöneliminin dâhil edilmesini sağlamıştır.

Ainsworth, 1 yaşındaki bebeklerle özel tasarlanmış laboratuvar ortamında (yabancı ortam) yapılan çalışmaları neticesinde, bebeklerde üç farklı bağlanma örüntüsü olduğunu önermiştir. Buna göre, “güvenli”, “güvensiz/kaçınan bebekler” ve “güvensiz-kaygılı/kararsız bebekler” birbirinden farklıdır.

Güvenli bağlanan bebekler; anneleri yanında iken onu keşif için bir üs olarak kullanırken, annenin ortamdaki ayrılması durumunda gözle görülür bir üzüntü hali sergilemişlerdir. Anne döndüğünde ise annelerine yakın kalmayı tercih etmiş ancak sakinleşince çevreyi keşfetmek için yeniden harekete geçmişlerdir. Bu bebeklerin annelerinin tipik olarak bebeğin ağlama ve diğer rahatsızlık sinyallerine duyarlı oldukları ve derhal tepki gösterdikleri görülmüştür. Ainsworth, bu bebeklerin sağlıklı bir bağlanma zinciri kurduklarını, annesinin koruyucu olduğu inancını verebilmesinin de çocukları çevreyi keşfetmek için cesaretlendirdiğini önermektedir (Crain, 1992).

Güvensiz-Kaçınan bebekler; kısmen daha bağımsız bir görünüm sergilemekte ancak çevreyi keşfetmek için hareket ederken anneyi güvenli bir üs olarak kullanmamaktadırlar. Anne ortamı terk ettiğinde mutsuz olmakta ancak geri döndüğünde yakın olma telaşına kapılmamaktadırlar. Ainsworth, bu davranış örüntüsünün sağlıklı olmak yerine bir şeylerin ters gittiğine işaret ettiğine inanmıştır. Yapılan ev gözlemlerinde bu çocukların annelerinin görece daha duyarsız, müdahaleci ve reddedici olarak değerlendirilmiştir. Geçmişte anne pek çok kez çocuğun korunma talebini geri çevirmiş olduğundan, yeni düş kırıklıklarından kaçmak amacıyla anneye olan gereksinimlerini baskılamaktadırlar.

Güvensiz-Kaygılı/Kararsız; bebekler ise; yabancı ortamda annelerinin nerede oldukları ile o kadar ilgilidir ki neredeyse hiç keşif yapamazlar. Anne odayı terk ettiğinde son derece mutsuz olurlar ancak geri döndüğünde dengesiz davranışlarda

bulunurlar: Bir an için ona koşarlar, hemen ardından öfkeli bir şekilde onu iterler. Ev gözlemlerine göre, bu çocukların annelerinin de tutarsız davranışlarda bulunduğu, bazen son derece sıcak davranırken bazen de hiç ilgi göstermedikleri görülmüştür. Bu tutarsızlık, çocuğun annesinin ihtiyaç duyduğu zaman ona yardım edip etmeyeceği hususunda kararsız kalmasına yol açar; asla kendini güvenli bir sığınakta duyumsamaz (Kart, 2002: 18-19).

Bebek kendini tehlike ya da tehdit altında hissettiğinde bağlanma figürü (bakıcı) bebeği rahatlatmak ya da güvende olduğunu garantilemek için “güvenli sığınak” görevi üstlenmektedir. Güvenlik duygusu sağlanan bebek bundan sonra bağlanma içermeyen –keşif, oyun gibi- bağlanma dışı davranışlara yönelmek için bakıcıyı “güvenli üs” olarak kullanmaktadır. Bowlby’e göre “yakınlığı koruma”, “güvenli sığınak” ve “güvenli üs” bağlanma ve bağlanma ilişkisinin temel özellikleridir (Hazan ve Shaver, 1994).

Yakınlığı sağlama amacının gerçekleştiği durumda, bağlanma sistemi geri planda çalışmayı sürdürmekte ve çocuk çevreyi aktif-bağımsız keşfi yoluyla öğrenmeye başlamaktadır. Yakınlığın sağlanamadığı durumda ise, bağlanma sistemi tekrar devreye girmekte ve sağlıklı bir bilişsel, duygusal ve sosyal gelişim için gerekli olan keşif davranışı ve çevreye ilgi azalmaktadır (Rothbard ve Shaver, 1994).

Bakıcının ulaşılabilirliği tehdit edildiği anda bağlanma sistemi otomatik olarak etkinleşir. Bu durumda bakıcının çocuğa göstereceği tepkilerin kalitesine bağlı olarak, etkinleşen bağlanma sistemi ya bakıcı ile temasın yeniden kurulmasını ve ilişkinin onarılmasını kolaylaştırır ve böylece güven hissedilmesi sağlanır ya da sonuçta çocukta kaygı ve huzursuzluk yaratacak olan “ ayrılığı protesto” tepkileri ortaya çıkar.

Bowlby (1982) bağlanma sistemi içerisinde, bebeği anne babasına yakın tutmayı sağlayan bağlanma davranışlarına, bakıcıya yakınlığı destekleyen ve sürdüren sinyal ve durumlar adını vermiştir (Crain, 1992). Açık sinyallerden birincisi bebeğin “ağlamasıdır”. Acı ve korku durumunda bebek ağlar ve böylece neyin yolunda gitmediğini görmek üzere ebeveynin gelmesini sağlar.

Ancak yakınlığın sağlanamadığı durumlarda, ayrılığa karşı geliştirilen tepkiler 3 temel evrede görülür. Bunlar; protesto (protest), umutsuzluk (despair) ve çekilmedir (detachment).

1 – Protesto evresi: Ağlama davranışının yanı sıra bebek, bakıcısı dışındaki kişilerin yatıştırma çabalarına direnir ve bu tür girişimleri protesto eder. Bu durumda çocuğun davranışının amacı anneyi geri getirmektir.

2 – Umutsuzluk: Bu evrede ağlamanın sıklığı ve tonu azalır ve bebek sessiz ve içe dönmüş bir görüntü sergiler. Bu davranışlar çocuğun annenin yokluğu karşısında üzüntüsünü ve küçük de olsa anneyi geri getirme beklentisini karakterize eder.

3 – Çekilme ya da bağlanmanın çözülmesi (detachment) evresi: Bowlby'e göre sadece insanlarda görülür ve anne geri geldiğinde savunmacı bir görmezden gelme ve anneden kaçmayı içerir (Hazan ve Shaver, 1987). Bu evrede çocuk anneye ilgi göstermez, ondan uzaklaşır, başka şeylerle ilgilenir. Çekilme, ayrılık boyunca çocuğun yaşadığı olumsuz duygulara ve anneyi yeniden kaybedebileceği olasılığı nedeni ile ortaya çıkan kaygıya karşı savunma işlevi görür.

Annenin geri dönüşünden bir süre sonra çocuk tutarsız tepkiler geliştirmeye başlar, yani hem annesine yakınlık gösterir, onu takip eder ve uzaklaşmasına ağlayarak tepki verir, hem de bir parça sinirli ve reddedici davranır. Bu süre sonunda, çocuk normale döndükten sonra bile beklenmedik durumlarla karşılaştığında, kaygı belirtileri gösterir (Lieberman, 1987; Saymaz, 2003: 13).

Bowlby, protesto, keder, çözülme ve çözülme aşamasının ardından yeniden bağlanmaya geçişin evrensel ve oldukça değişmez bir nitelik taşıdığını ve hatta bunun bağlanma sisteminin ayırt edici özelliği olduğunu önermiştir (Shaver, Hazan, 1993; Kart, 2002: 27).

Yukarıda da değinildiği üzere bağlanma sistemi; çocukların bakıcıları ile ilişkileri temelinde gözlenen dört davranış örüntüsü ile tanımlanabilir. Bunlar: Yakınlığı arama ve koruma, ayrılığı protesto etme, keşfetme etkinlikleri için bakıcıyı

güvenli bir üs olarak kullanma ve son olarak destek ve güvenlik için bakıcıyı sağlam bir sığınak olarak kullanmadır (Sümer, Güngör, 1999). Main bunları birincil koşullu stratejiler olarak tanımlamıştır (Sümer ve Güngör, 1999). Yakınlığı koruma, mesafeyi azaltma ve sosyal etkileşime girme amaçlarına hizmet eden bu davranışlar, sağlıklı bağlanmanın oluşmasında ön koşul olarak kabul edilir ve çocukların çevreye uyumunu kolaylaştırır (Ainsworth, 1969; Oral, 2006: 36).

2.6.3. Bağlanma Sisteminde Birincil ve İkincil Koşullu Stratejiler

Main (1990), bağlanma davranışsal sisteminde birincil ve ikincil koşullu stratejiler arasında bir ayrım önermiştir. Birincil koşullu stratejiler, “güvenlik duygusu” tehdit edildiğinde, bağlanma figürü ile fiziksel yakınlığı yeniden kurmak için kendiliğinden ortaya çıkan çabaları içermektedir. İkincil stratejiler ise, güvende olma hissini yeniden sağlamada birincil stratejiler etkisiz kalırsa, bağlanma sistemine girebilmektedir (Morrison, Goodlin-Jones, Urquiza, 1997; Kart, 2002: 20).

Main’e göre (1990) bakıcı; kesintisiz ve tutarlı tepki veren, duyarlı ve her zaman ulaşılabilir bir davranış örüntüsü sergilediğinde birincil koşullu stratejiler kolaylıkla izlenebilir ve çocuk güvende olma duygusunun teşvik ettiği keşfedici davranışları sergileyebilir (Kart, 2002: 20). Yakınlığı koruma, mesafeyi azaltma ve sosyal etkileşime girme amaçlarına hizmet eden bu birincil stratejiler sağlıklı bağlanmanın oluşmasında ön koşullar olarak kabul edilir ve çocukların çevreye uyumunu kolaylaştırır (Ainsworth, 1969; Oral, 2006: 36).

Ne zaman bakıcı, duyarsız olur ve çocuğun yakınlık gereksinimlerine tutarsız tepkiler verirse, güvensiz bağlanma örüntüsü ortaya çıkar ve bunlar ikincil koşullu stratejilere karşılık gelir. İkincil koşullu stratejiler, birincil davranışsal sistemde yer alan davranışların göreceli bir edilgenleştirilmesini ya da aşırı etkenleştirilmesini kapsar. Bu durum bağlanma sisteminin bir anlamda görev yapamaz hale geldiğini simgeler (Kart, 2002: 20).

Aşırı Edilgenleştirme (bastırma - deaktivasyon), yakınlık arama davranışlarının engellenmesi (ketlenmesi) ve bağlanma sistemini aktive eden herhangi bir tehdidin bastırılması ya da göz ardı edilmesi durumudur. Çocuklar

edilgenleştirici stratejiler kullandıklarında, dikkatlerini stresten ve bakım veren kişinin varlığından uzaklaştırırlar. Bu nedenle de kendi duygularına sınırlı düzeyde ulaşabilirler ve ebeveynlerinin ulaşılabilirliğine ilişkin gerçekçi olmayan bir portre geliştirirler. Bu stratejileri kullanan kişiler diğerleri ile aralarındaki mesafeyi arttırma eğiliminde olabilir; yakınlıktan rahatsız olabilir ve bireysel güçlülük ve kendine dayanma için çabalar: rahatsız edici düşünce ve anılarını bastırırlar (Shaver ve Mikulincer, 2004; Oral, 2006: 50).

Aşırı etkinleştirme (hiperaktivasyon) ise; bağlanma figürü ile yakınlık kurmak için yoğun çaba harcanması durumudur. Çocuklar aşırı etkenleştirici stratejiler kullandıklarında, dikkatlerini savunucu bir biçimde kendi streslerine ve bakım veren kişinin ulaşılabilirliğine döndürürler. Bakım veren kişinin ulaşılabilirliği ile çok fazla iç içe olduklarından, tehditlerin olup olmadığı ya da bakım verenlerin ulaşılabilir olup olmadığı konularını gerçekçi biçimde değerlendiremezler. Bu stratejileri kullanan kişiler kompulsif tarzda yakınlık ve koruma aralar ve reddedilme ya da bırakılma işaretlerine aşırı duyarlıdırlar. Sürekli olarak, tekrarlayan biçimlerde, kişisel yetersizlikleri üzerinde durmaya yatkındırlar (Shaver ve Mikulincer, 2004; Oral, 2006: 50-51).

Aşırı edilgenleştirme, bağlanma figürünün tepki vermeyeceğine dair sezgilere dayalı iken, bağlanma sisteminin aşırı etkinleşmesi de köklerini bağlanma figüründen ne beklenebileceğine dair belirsizlik ya da şaşkınlık duygusundan almaktadır (Morrison, Goodlin-Jones ve Urquiza, 1997; Kart, 2002: 20-21).

Rothbard ve Shaver'e göre (1994), ikincil koşullu stratejiler kısa vadede çocuğun o anki problemi aşarak, çevreye uyum sağlamasına imkân veren birer başa çıkma mekanizması gibi görünseler de sürekli kullandıklarında yetişkinlik döneminde ciddi sorunlara yol açabilir (Kart, 2002: 21).

2.6.4.İçsel Çalışan Modeller

Bağlanma kuramının belki de en temel kavramlarından biri içsel çalışan modeller (internal working models) kavramıdır. Erken yaşlarda gelişen ve bağlanma figürü ile yaşanan yakın ilişkiler içsel çalışan modellerin temelini oluşturmaktadır.

Bowlby, bağlanma ile ilgili zihinsel modelleri, çocuğun bağlanma figürünün erişebilirliği ve tepkiselliği hakkındaki beklenti ve duyguları olarak düşünmüştür (Searle ve Meare, 1999; Kart, 2002: 21).

Bağlanma kuramına göre, yaşamın ilk yıllarında anne ve babanın ya da ilk bakıcının çocuğa verdiği tepkiler temelinde çocuk, kendisine ve başkalarına yönelik zihinsel temeller oluşturur. Oluşturduğu bu zihinsel temeller daha sonraki ilişkileri için rehber görevi görür. Bowlby'nin içsel çalışan modeller olarak tanımladığı bu beklentiler tamamen anne-baba ya da bakıcı davranışları ile şekillenir (Bowlby, 1973-1980; Bretherton, 1985; Kılıç, 2007: 37).

Bowlby, bilinçli farkındalığın dışında çalışan ve bu nedenle değişime karşı oldukça dirençli olan zihinsel temsilleri “içsel çalışan modeller” olarak adlandırmaktadır (Paterson ve Moran, 1988; Damarlı, 2006: 16).

Bebekliğin ilk bağlanma deneyimleri, bağlanma ilişkilerinin bilinçdışı olarak çalışan “içsel çalışan modellerini” oluşturmak üzere sağ beyinde içselleştirilse de (Masterson, 2008, s.28), içsel çalışan modellerin, düşünce ve duyguların tanımlanabilirliğini içerdiğinden bebeklik döneminde araştırılması mümkün değildir. Bretherton ve arkadaşları (1990), ancak üç yaşındaki çocukların bağlanma durumları hakkındaki öyküleri tanımlayabildiklerini bulmuştur. Örneğin güvenli bağlanan çocuklar, ailesiyle yürüyüş yaparken düşüp dizini inciten bir çocuk hakkında bir öyküye, anne-babayı tepkili ve yardım eden kişiler olarak betimlemektedirler (Crain, 1992; Kart, 2002: 21).

İçsel çalışan modellere (İnternal working models) göre, ilişkilerin temeli geçmiş yaşam deneyimleri üzerine kuruludur; bağlanma figürünün kişiye ne kadar bakım sağladığı, ne kadar yanıtlayıcı olduğu ve ne kadar bakılmaya, korunmaya değer olduğunu hissettirmesine bağlıdır. Bu yaşantılar sonucunda sosyal şemalar oluşur ve bireyin gelecekte ilişkilerinde bu şemalara göre hareket edeceği varsayılır (Horowitz, 1991; Işinsu, 2003: 6).

İhtiyacı olduğunda bağlanma figüründen istediği desteği alabilen çocuk, bakıcısının ulaşılabilir, güvenilir, destekleyici; kendisinin de bakıma değer ve sevilen

biri olduğuna dair zihinsel temsiller oluşturur. Güvenli ilişki, bireyin kendisini güvenli temelde hissetmesini sağlar ve “olumlu içsel çalışan modellerin” oluşmasına diğer bir ifadeyle içe alınanların olumlu olmasına; güvensiz bağlanma ilişkisi de “olumsuz içsel çalışan modellerin” yani içe alınanların olumsuz olmasıyla sonuçlanır (Weiss ve Mirkin, 2005; Bozkurt, 2006: 44-45).

Şema olarak adlandırılan bu yapılar, sonraki bilginin işlenmesinde çerçeve oluştururlar. Bu şemalar bireyin kendisi, diğerleri ve dış dünyaya ilişkin varsayımlarını içermektedir (Waters ve ark., 2002; Bozkurt, 2006: 44).

Geçmiş deneyimleri koruyan zihinsel temsiller, anlamlı yeni ilişkilerde yeniden düzenlenerek tekrar aktif hale gelmektedir. Başlangıçta katı olmayan bu temsiller, yaşanan benzer etkileşimlerle esnekliğini kaybederek değişime direnç gösterirler (Waters ve ark., 2002; Bozkurt, 2006: 44). Özellikle bağlanma figürü ile kurulan ilişkiler genel olarak olumsuz ise içsel çalışan modeller esnekliğini görece olarak kaybederler ve değişime yüksek düzeyde direnç gösterirler (Bretherton, 1992; Sümer ve Güngör, 1999; Oral 2006: 41).

Bowlby’ye (1973) göre, içsel çalışan modeller farklı örüntülerden oluşur ve bu örüntüler benlik ve başkaları modellerini oluşturmaktadır (Bartholomew, 1990; Işinsu, 2003: 11).

Bağlanma kuramına göre, Benlik modeli daha çok yakın ilişkilerde yaşanan bağlanma kaygısı ile ilişkilidir ve çocukların başkaları tarafından ne oranda sevildiği ya da değer verildiğine ilişkin bilinçaltı şemalarından oluşur. Duyarlı, destekleyici ve zamanında olumlu tepkiye dayalı bakım daha çok olumlu benlik modeli ile ilişkilidir. Başkaları modeli ise daha çok yakın ilişkilerde mesafeyi koruma ve kaçınma davranışı ile ilintilidir ve başkalarının ne oranda destekleyici, güvenilir algılandığına ilişkin inançları içerir. Benlik ve başları modelleri birbiriyle etkileşim içinde yakın ilişkilerde beklenti ve inançları yönlendirir ve duygu düzenlemeden, stresle başa çıkmaya ve ruh sağlığına kadar çok sayıda dinamiği doğrudan etkiler (Sümer, 2006: 2).

Bowlby'e göre, zihinsel temsiller birbirini tamamlar niteliktedir. Bakıcılarının ulaşılır, güvenilir ve ilgili olduğuna dair bir model geliştiren çocuk, kendisinin de güvenilmeye, ilgilenilmeye ve sevmeye değer bir çocuk olduğuna yönelik bir model geliştirir. Tersine bağlanma figürü çocuğun ihtiyaçlarına tepkisiz kalır ya da uygun olmayan cevaplar verirse çocuk bağlanma figürünü reddedici olarak, kendisini de sevmeye ve desteklenmeye değmez olarak kodlar (Güngör, 2000; Damarlı, 2006: 17).

2.6.5. Yetişkin Bağlanma Stilleri

Birey yaşamı boyunca kendi benliğine ve başkalarına ilişkin deneyimlerinden süzülüp gelen bilgileri işlemeye devam eder. Yine de Bağlanma kuramının yaşamın ilk yılları boyunca gelişmeye başlayan bilişsel şemaların ömür boyu baskın ve etkin kaldığını önermesi önemle üzerinde durulması gereken bir konudur (Colins ve Read, 1990; Kart, 2002: 23). İçsel çalışan modeller, çoğunlukla farkında olmaksızın işlev gören ve başkalarının davranış ve niyetlerine ilişkin yordamada bulunmaya rehberlik eden yapılardır. Benlik ile başkaları için oluşturulmaya başlanan bu şemalar karşılıklı bir etkileşim içinde birbirlerini besleyerek bebeklikten yetişkinliğe doğru bağlanma zihinsel modellerinin istikrar (kararlılık) gösterebilmesine katkıda bulunur (Güngör, 2000; Kart, 2002: 23). Dolayısıyla bu yapılar (İçsel çalışan modeller) (zihinsel temsiller), bakıcı çocuk ilişkisini şekillendirdiği gibi daha sonra yaşanacak olan ilişkiler, yetişkin bağlanma ilişkilerinin anlaşılması ve psikolojik fonksiyonlardaki bozulma konusunda da etkilidir (Wekerle ve Wolfe, 1998; Fraley ve Shaver, 2000; Bozkurt, 2006: 42).

Pek çok gelişim kuramcısı ve farklı bakış açılarını benimseyen kuramcılar, çocukluk yaşantıları ve içsel çalışan modellerin, yetişkin yaşamında kurulan ilişkilere aracılık ettiğini kabul etmektedirler (Karen, 1994; Fraley ve Shaver, 2000; Waters ve Cumming, 2000; Waters ve ark., 2002; Bozkurt, 2006: 46).

Yetişkinlikteki bağlanma ile bebeklik dönemindeki bağlanmanın, bebeğin bakım verenin yanında kendisini güvende hissetmesi gibi, yetişkinin de eşinin (partnerinin) ulaşılabilir olduğunda kendini güvende hissetmesi, bağlanma nesnesinin güvenli bir üs sağlaması gibi yetişkinlikte bağlanma nesnesinin karşılık vermesinin

kişinin kendisini güvende hissetmesine yol açması ve bağlanma figüründen ayrı kalınmasının gerek çocuklukta gerekse yetişkinlikte arama davranışları ve stres tepkilerine yol açması gibi benzerlikleri dışında, yetişkin bağlanmasının çocukluk döneminden farklılaştığı noktalar bulunmaktadır. İlk olarak, çocukluk bağlanması tipik olarak tamamlayıcıyken (anne verici-çocuk ise alıcı konumda iken) yetişkin bağlanması her iki tarafında alıcı olduğu bir doğaya sahiptir. Her iki eş de bakım ve gözetleme sağlar ve bunu birbirinden elde eder. İkinci önemli fark ise çocuklukta bağlanma figürünün ebeveyn olmasına karşın, yetişkinlikte bunun cinsel bir eş olmasıdır. Bir yetişkini en azından ilişkinin ilk zamanlarında, yakınlık arayışına iten güdü cinsel çekiciliktir (Shaver ve Hazan, 1993).

Çocukluk bağlanma figürlerinden yetişkin bağlanma sürecine geçişin, bağlanma işlevlerinin dereceli olarak tek tek geçişi ile ortaya çıktığı düşünülmektedir (Hazan, Shaver, 1994). Bebeklikte yakınlık, güvenli üs ve güvenli sığınak işlevlerinin hepsini ebeveynler yerine getirirler, erken çocuklukta yakınlık işlevini, ergenlikte ise yakınlığa ek olarak güvenli sığınak işlevini de yaşlılar yerine getirmeye başlarlar. Son olarak yetişkinlikte tüm işlevleri yaşlılar yerine getirmektedir. Bununla birlikte ebeveynlerin bağlanma figürü olarak hiçbir zaman bağlanma sisteminin tam olarak dışına itilmediği ancak doğal olarak önemini kaybettiği belirtilmektedir (Açık, 2008: 5).

Bağlanmada bireysel farklılık çalışmaları, Ainsworth ve arkadaşlarının “Yabancı Ortam” yöntemi kullanılarak yapılan araştırmalarla başlamış ve bu çalışmalar neticesinde Ainsworth ve arkadaşları, anne ve çocuk arasındaki bağlanmayı güvenli, kaygılı ve kaçınan olmak üzere 3 temel kategoride sınıflandırmışlardır. Zamanla bu kategoriler yetişkin bağlanma örüntülerini incelemek için temel kavramlar olarak kullanılmış ve iki ayrı ölçme yöntemine dayalı olarak araştırılmıştır. Birinci yöntem, gözlem ve görüşme tekniği temelinde yetişkin bağlanma stillerinin ölçülmesini araştırmakta ve daha çok klinik kökenli araştırmacılar tarafından kullanılmaktadır. Bu gelenekte en yaygın olarak kullanılan ölçek; orijinali George, Kaplan ve Main (1985) tarafından geliştirilen Yetişkin Bağlanma Görüşmesi (YBG; Adult Attachment Interview) dir (Sümer, 2006: 3).

Main ve arkadaşlarının (1985), araştırmalarında, genel olarak çocukluk yaşantılarına ilişkin olumsuz anıları olan, anne babaları ile ilişkilerini olumsuz tanımlayan yetişkinlerin, yetişkin yaşantılarında da güvensiz bağlanma stilinde oldukları ve çocuklarını yetiştirme yöntemlerinin de bundan etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak; çocukluk yaşantılarının olumsuz yanlarını anımsayan, anne ya da babalarını reddedici ve olumsuz anımsayan bazı yetişkinlerin, tüm bunlara karşın güvenli bağlanma örüntüleri gösterdikleri ve çocuklarının da güvenli bağlanma stilinde sınıflandığı da bulunmuştur (Rothbard ve Shaver, 1994; Saymaz, 2003: 22).

Kuramsal olarak ‐Yabancı Ortam‐ geleneğine dayanan ve daha çok sosyal psikologlar tarafından yetişkin bağlanma örüntülerini incelemek amacıyla kullanılan bir diğer yöntem ise; basit kâğıt kalem ölçekleridir.

Hazan ve Shaver (1987), Ainsworth ve arkadaşları (1978) tarafından ortaya konan üç temel bağlanma stilinin yetişkinlikteki romantik ilişkilerde de gözlendiğini, yetişkin romantik ilişkilerdeki bağlanmanın çocuk ve ebeveyn arasındaki bağlanmadan farklılaştığını kabul etmekle birlikte (Shaver, Hazan ve Bradshaw, 1988); güvenli, kaygılı-kararsız ve kaçınan bağlanma stillerinin romantik ilişkilerde de ortaya çıktığını öne sürmüş ve buradan hareketle bağlanma kuramının yetişkinlikteki romantik ilişkiler için de kullanılabilereğini göstermişlerdir (Sümer, 2006: 3). Çocukluktaki üç bağlanma stilini tanımlayan birer paragraf yazarak bunu yetişkin örneklem grubunda kendilerine en uygun paragrafı seçmeleri şeklinde özetlenebilecek bu çalışmada katılımcılara ayrıca benlik ve diğerlerine ilişkin zihinsel temsiller ve çocukluk dönemlerinde aile ilişkilerine ilişkin sorular da sorulmuştur. Çalışma sonuçları, çocukluk döneminde aile ile sıcak ve sevgi dolu bir ilişki örüntüsünün güvenli bağlanmanın en önemli belirleyicisi olduğunu vurgulamaktadır. Ailesinden reddedici ve kaçınan tutumlar gören yetişkinler, kaçınan bağlanma stiline sahip olarak sınıflandırılmıştır. Kaygılı kararsız bağlanma stiline sahip bireyler ise aile ilişkilerini hem sıcak hem de uzak boyutları olan tutarsız bir ilişki olarak tanımlamışlardır (Hazan ve Shaver, 1987; Açıık, 2008: 6).

Bahsedilen bu iki yaklaşım, kullanılan yöntem (görüşme / kendini değerlendirme) ve odaklanılan ilişkiler yönünden (anne - çocuk ilişkisi / romantik sevgi) farklılaşmaktadır. Ancak her iki yöntemin odak noktası, Bowlby (1973)'nin

önerdiği benlik ve başkaları modelinde yapılandırılmamış olmaları ve bu temelde iki boyutun birleşiminden meydana gelecek kategorik yapılanmaların incelenmemiş olmasıdır (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Saymaz, 2003: 23).

Daha sonraki çalışmalarda bağlanma stillerini katı kategoriler yerine Bowlby'nin iki içsel çalışan (zihinsel) modeli (benlik ve başkaları modelleri) temelinde tanımlamanın daha doğru olacağı ileri sürülmüştür (Bartholomew, 1990; Fraley ve Waller, 1998; Shaver ve Mikulincer, 2002; Sümer, 2006: 3).

Bu kapsamda ilk olarak Bartholomew (1990), Bowlby'nin öne sürdüğü benlik ve başkaları modellerinin olumlu ya da olumsuz oluşuna göre dört temel boyutun ortaya çıkacağını ve bağlanma stillerinin bu boyutların kesişme noktaları ile açıklanabileceğini ileri sürmüştür (Lewy, Blatt ve Shaver, 1998, akt. Bozkurt, 2006: 47) ve "Dörtlü Bağlanma Modelini" geliştirmişlerdir.

Dörtlü bağlanma modeli, kişinin kendisi ve başkalarıyla ilgili içsel çalışan modellerinin olumlu ve olumsuz olmak üzere iki boyutta incelenmesinden oluşmaktadır. Olumlu benlik modeli, başkalarının onayından bağımsız olarak gelişmiş yüksek özsaygı, sevebilirlik duygusunun içselleştirildiğine işaret etmekte iken olumsuz benlik modeli ise düşük özsaygı ve başkalarından olay alma gereksinimi olarak tanımlanmaktadır. Olumlu başkaları modeli, başta bağlanma figürü olmak üzere kişi için önemli olan başkalarının güvenilir, bağlanılabilir, ihtiyaç hissedildiğinde ulaşılabilir ve destek alınabilir olarak içselleştirilmesidir. Olumsuz başkaları modeli ise, başkalarının güvenilmez, olduğuna dair inancın olduğu ve bu inançtan beslenen yakınlık kurmaktan kaçınma, sosyal destek alma ve verme konusunda kayıtsız kalma ve yakın ilişkilerden olumsuz beklentiler taşıma gibi tutum ve davranışları içermektedir (Henderson, Bartholomew ve Dutton, 1997; Bartholomew ve Horowitz, 1991; Bozkurt, 2006: 47).

Bartholomew (1990); bu boyutların kesişme noktalarından dört bağlanma stilini tanımlamaktadır. Buna göre;

Güvenli bağlanma stili: Olumlu benlik ve başkaları modelinin bileşimini içermektedir. Sıcak ve çocuğun isteklerini yanıt veren bir ebeveyn stilinin çocuğun

hem kendisi hem de diğerlerine ilişkin olumlu modeller oluşturmasına yol açacağı ve bunun da güvenli ve tatmin edici yetişkin ilişkileri ile sonuçlanacağı belirtilmiştir (Bartholomew, 1990). Güvenli bağlanan kişiler, Olumlu benlik algısını, kendini sevmeye değer görme duygusunu, başkalarının güvenilir, destek veren, ulaşılabilir ve iyi niyetli olduğuna dair olumlu beklentilerle birleştirirler. Bu kişiler yüksek özsaygı ve özgüvene sahiptirler ve başkalarına güvenme konusunda daha rahattırlar. Böylelikle hem başkaları ile kolaylıkla yakınlık kurabilirler hem de özerk kalmayı başarabilirler. Ayrıca ciddi kişilerarası sorunları da yoktur.

Korkulu bağlanma stili: Güvenli bağlanmanın zıt kutbunda yer alan korkulu stil olumsuz benlik ve başkaları modeli ile açıklanmaktadır. Kişi değersizlik duyguları ve başkalarının güvenilmez ve reddedici olduğuna ilişkin inançlara sahiptir. Bu kişilerin kaygı düzeyleri ve kaçınmaları yüksek düzeydedir. Ayrıca özgüvenleri yoktur ve oldukça çekingendirler. Bu kişilerin yakın ilişkiler kurmaya istekli oldukları ancak kişilerarası güvensizlik ve reddedilme korkusu nedeniyle bundan kaçındıkları belirtilmektedir.

Saplantılı Bağlanma stili: Birbirinin kavramsal olarak karşıtı olan diğer iki bağlanma stilinden biri olan saplantılı bağlanma, olumsuz benlik ve olumlu başkaları modellerini içermektedir. Tutarsız ve duyarsız bir ebeveyn stili ile yetiştirilen çocukların, ebeveynlerinde ki sevgi eksikliğinin nedenini kendi değersizliklerine bağlayabilecekleri ileri sürülmüştür (Bartholomew, 1990). Bu örüntüdeki kişiler kendilerini değersiz hisseder ve sevmeye değer görmezler. Kaygı düzeyleri ve kaçınmaları yüksektir. Saplantılı bağlanan kişiler, yakın ilişkiler içinde olmayı isterler ancak ilişkilerde kendini doğrulama ya da kanıtlama eğilimi gösterirler. Yapışkan tarzda ilişki kurmak istediklerinden diğer insanların kendilerinden uzaklaşmasına neden olabilirler.

Kayıtsız Bağlanma Stili: Saplantılı bağlanma stiline kavramsal olarak karşıtı olan kayıtsız stil ise olumsuz başkaları ve olumlu benlik modeli ile tanımlanmaktadır. Bu örüntü içinde bağlanma gereksiniminin kabul edilmemesi ile ilgili daha karmaşık bir mekanizma işlemektedir. Bu kişiler özerkliğe aşırı derecede önem verirler ve başkalarına olan gereksinimi ve yakın ilişkilerin gerekliliğini savunmacı bir şekilde reddederler. Kayıtsız bağlanan kişiler, bağlanma figürlerinden

gelebilecek olan reddedilme ve sonrasında yaşanacak hayal kırıklıklarının önüne geçerek, olumlu benlik algılarını korumak istemektedirler. Bu nedenle kendileri ve bağlanma figürleri arasına mesafe koyabilmektedirler. Yakın ilişkilerden kaçarak bağımsız olmanın önemini vurgulamakta ve kişilerarası ilişkilerin kendileri için önemsiz olduğunu ifade etmektedirler (Oral, 2006: 46-47).

Bartholomew ve arkadaşlarının çalışmalarını izleyen diğer çalışmalarda da genellikle bağlanma boyutlarının (Bartholomew'de benlik / başkaları – Brennan ve arkadaşlarında kaygı / kaçınma), kategorilerden (güvenli/ saplantılı vb.) daha betimleyici olacağı öne sürülmüş ve temel boyutlar düzeyinde bağlanma stillerinin tanımlanması yaygın olarak kabul görmüştür. Bu doğrultuda, Brennan, Clark ve Shaver (1998), farklı bağlanma ölçeklerinde kullanılan 323 maddeyi geniş bir örnekleme uygulayarak faktör analizi ile temel boyutları belirlemeye çalışmışlardır. Bu araştırmacılar, faktör analizleri sonucunda yetişkin bağlanma davranışlarının yakın ilişkilerde yaşanan kaygı ve başkaları ile yakınlaşmaktan kaçınma olmak üzere iki temel boyutta tanımlandığını göstermişlerdir. Kaygı boyutu, yakın ilişkilerde hissedilen reddedilme ve terk edilme konusundaki aşırı duyarlılıktan kaynaklanan bağlanma kaygısını, kaçınma boyutu ise, başkalarına yakın olmaktan ya da başkalarının yakın olmasından ve bağımlı olmaktan hissedilen rahatsızlığı tanımlamaktadır. Brennan ve arkadaşları bu çalışmalar sonucunda kaygı ve kaçınma boyutlarının onsekizer maddeyle ölçüldüğü Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri'ni (YİYE; Experiences in Close Relationships Inventory) geliştirmişlerdir (Sümer, 2006: 4).

Bartholomew ve Horowitz (1991) 'in modeline benzer şekilde YİYE ile ölçülen kaygı ve kaçınma boyutları kullanılarak kişiler dört bağlanma kategorisi içinde sınıflandırılabilir. Kaygı boyutu ile benlik modeli, kaçınma boyutu ile de başkaları modelinin yüksek düzeyde ilişkili olacağı öngörülmüştür (Brennan ve ark., 1998). Güvenli bağlanma stili düşük düzeyde kaygı ve kaçınma boyutunda tanımlanırken, bunun zıt kutbunda yer alan korkulu bağlanma her iki boyutun da yüksek düzeyleriyle tanımlanmaktadır. Saplantılı bağlanma stili yüksek kaygı ve düşük kaçınma ile tanımlanırken, kayıtsız bağlanma düşük kaygı ve yüksek kaçınma kombinasyonu ile tanımlanmaktadır (Sümer, 2006: 4).

Bartholomew ve ark. tarafından geliştirilen ölçekler ile Brennan ve ark tarafından geliştirilen YİYE ölçüm biçimi ve ölçme gücü bakımından farklılaşmaktadır. Bartholomew ve ark. ölçekleri dört bağlanma stiline ölçülmesine dayanmakta ve iki temel boyut olan benlik ve başkaları modelleri ölçülen dört stilden türetilmektedir. YİYE’de ise, öncelikle iki boyut (kaygı ve kaçınma) ölçülmekte ve bu iki boyut üzerinde küme analizi kullanılarak dört bağlanma stili oluşturulmaktadır. Ölçme teknikleri ve sınıflandırma biçimleri farklı olsa da, kaygı ve kaçınma boyutlarının hem çocuklarda hem de yetişkinlerde bağlanma davranışlarını tanımlayan en temel iki boyut olduğu konusunda geniş bir görüş birliği vardır (Sümer, 2006: 5).

2.7. Bağlanma Kuramı ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki

Bowlby (1973), Bartholomew ve Horowitz (1991) sevmeye layık olmak ya da sevebilmek duygularının göstergesi olarak bağlanma stillerinin altında benlik modellerinin yattığını belirtir. Bu betimleme, benlik saygısının bazı bileşenleri ya da tanımlamaları ile de benzerlik gösterir. Diğer taraftan, Hazan ve Shaver (1994) da, konu ile ilgili Bowlby’nin zihinsel modellerine dair “bağlanma kuramında, kişinin kendisine dair duygu ve düşünceleri, özellikle sosyal ve global benlik saygısı, kısmen de olsa bakım verenin duyarlılığı ile belirlenir...” söylemine atıfta bulunur.

Çalışmanın “sonuç, tartışma ve öneriler” bölümünde de değinileceği üzere, konu ile ilgili yapılan araştırmalarla da bağlanma stili ve benlik saygısının birbiriyle ilişkili olduğuna dair destekleyici sonuçlar elde edilmiştir. Bartholomew ve Horowitz (1991)’in çalışmasıyla kendilerini güvenli bağlanan olarak tanımlayan kişilerin (olumlu benlik modeli) benlik saygısının, kendilerini korkulu ya da saplantılı olarak tanımlayan kişilerden (olumsuz benlik modeli) daha yüksek seviyede olduğu belirlenmiştir. Griffin ve Bartholomew (1994)’in yaptığı çalışma ile de bağlanmanın benlik modelinin pozitifliğinin, bireylerin kendi benliklerine dair fikirlerinin (algılarının) pozitifliği ile doğrudan ilişkili olduğu ortaya konmuştur.

2.8. Bağlanma Stilleri ve Aile İlişkileri

Bağlanma stilleri, sosyal çevre ve aile içerisinde bireyin duygusal, davranışsal bilişsel işlemlerini ve başa çıkma stratejilerini anlamak için çerçeve sağlayan bireysel farklılık örüntüleridir. Bowlby'e göre; çocuk ve ebeveyn bağlanma ilişkisinin kalitesi ve doğası, büyük oranda bakım verenin çocuğun ihtiyaçlarını yanıtlayıcı olması ve duygusal açıdan "güvenli üs" olabilmeyi sağlamasıyla belirlenir. Benliğe ve diğerlerine yönelik içsel temsillerin gelişimi (içsel çalışan modeller) son aşamada, bireyin davranışsal becerileri ve duygusal tepkilerine dair repertuarı ve bunların sırayla, yansıtılması, güçlendirilmesi ve sonrasında bu zihinsel temsillerin yenilenmesi (modifiye edilmesi) ile meydana gelir. Ainsworth ve ark. bağlanma kuramına yönelik yaptıkları çalışmalarla, 3 ana bağlanma stili önermişlerdir; Güvenli – Kaçınan – Kaygılı/Kararsız. Yakın zamandaki araştırmalar Bowlby'nin "Kurulan bağın etkilerinin yaşam boyu bağlanma davranışını belirlediğine" dair önerisini yetişkin bağlanmanın kavramlarına genellemek istemektedir. Hazan ve Shaver, yetişkin yakın ilişkilerinde farklı bağlanma stillerinin davranışsal duygusal ve düşünsel yanlarını incelemişler, yetişkinlerde ki güvenli stili; yakınlık ve dayanışmaya ihtiyaç duyulduğunda kişi için önemli diğerlerine ulaşılabilirliğe dair güven, kaçınan stili; başkalarının tepkilerine ve duygusal mesafedeki eğilimlerine dair güvensizlik ve kaygılı-kararsız stili ise; başkalarının tepkilerine dair güvensizliğe ek olarak, yakınlığa dair güçlü bir istek ve terk edilmekten aşırı derecede korku ile tanımlamışlardır.

Byng-Hall, bağlanmanın odağını ikili ilişkilerden aile ilişkilerine genişletmiştir (1995, s.45-58). Aile sisteminin organizasyonunda (bir sistem olarak aile kurumu ile), hem üyeler tarafından güven duygusu sağlanır, hem de bu organizasyon, işbirliğine dair problem çözme ve sorumlulukları paylaşma konusunda tarafların birbirlerine güven ve destek sağlamasına dair kapasitelerini etkileyebilir. Aile üyeleri arasında yapılabilecek bir anlaşma, var olan çatışmaların ve öfke ifadesinin güvenli biçimde ortaya çıkmasını -ki bu güvenlik kalıcılığı olanaklı kılar-sağlar. Marvin ve Stewart, bağlanmanın kategorilerinin Minuchin'in aile kavramına çok benzediğini belirtir. Minuchin, ailevi ilişkileri, adapte olabilen-esnek (güvenli bağlanma), belirsiz-iç içe (kararsız) ya da kopuk (kaçınmacı) olarak tanımlar (Finzi-

Dottan, Cohen, Iweniec, Sapir, Weizman, 2003: 271-275).

Minuchin esnek-sağlıklı olarak nitelendirilebilecek aileler dışında kalan aile tiplerini patolojik olarak adlandırır. Bu aileler, stresli bir durumla karşılaşır ve sınırlarını ve transaksiyonel kalıplarını daha çok katılaştırırlar. Aile üyeleri hem birbirlerine hem de dış dünyaya karşı basmakalıp davranırlar. Genellikle bu basmakalıp süreç bir aile üyesinin hasta olarak damgalanması ile sonuçlanır (Minuchin, 1981; Nazlı, 2009: 125-126).

Esnek ailelerde; ailenin iyiliği için destek ve iletişim vardır. Gerekiyorsa alt sistemler birbirleri ile görüşebilirler. Aile üyelerinin özerklikleri kısıtlanmamıştır ancak gerekiyorsa destekleme, önem verme ve aileye katılma sağlanır. Bu tip ailelerin en önemli avantajı değişen yaşam koşullarına karşı ailenin yapısal değişim sağlayabilmesidir (Goldenberg ve Goldenberg, 1996; Nazlı, 2009: 129).

Kopuk (esnek olmayan-katı) ailelerde; üyeler ve alt sistemler birbirlerinden ayrı kalırlar. İletişim ve etkileşim engellenmiştir. Burada da özerklik devam ettirilir ancak birbirini etkileme, eğitime gibi konular gözden kaçabilir (Goldenberg, Goldenberg, 1996; Nazlı: 129).

Belirsiz iç içe ailelerde ise; üyeler ve alt sistemler bireyselliklerini, farklılıklarını koruyamazlar (Fışiloğlu, 1992). Belirgin hiyerarşi olmadığı için çocuklar ve yetişkinler kolayca rollerini değiştirirler. Burada bireysel kimliğin oluşması zordur (Goldenberg, Goldenberg, 1996; Nazlı, 2009: 129).

Olsen ve ark. (1993) ailenin boyutlarını: birlik (cohesion) ve uyum (adaptasyon) olarak iki boyutta tanımlamaktadır (Olson ve ark., 1989; Dekker, 2003:275).

Aile birliği-bağlılığı (family cohesion), aile üyeleri arasındaki duygusal bağla tanımlanır. Düşük düzeyde birliği (bağlılığı) olan aileler; üyeler arasında ki ayrılma ya da uzaklaşmaya dair düşük düzeyli duygusal ilgi (reaksiyon) ile karakterizedir. Yüksek düzeyde birliğe (bağlılığa) sahip ailelerde ise; üyeler arasında dayanışma ve ortak çıkarlar vurgulanır ve üyeler birbirlerine duygusal yakınlık hissederler. Ailenin

adaptasyonu (esnekliği) ailenin güçlü yapısını, rolleri ve ilişki kurallarını üyelerin gelişimsel ve durumsal ihtiyaçları doğrultusunda değiştirebilme becerisi ile belirlenir. Katı ve ya esnek olmayan (adaptasyon becerisi az olan) aileler de, çok az yapısal değişiklik gözlenir. Roller katı bir şekilde belirlenmiştir ve sabittir. Uyum düzeyi yüksek (adaptasyon becerisi fazla) olan aileler ise, tartışmalara açıktır. Bu ailelerde roller paylaşır ve değiştirilebilirdir.

Mikulincer ve Florian (1990), Olson'ın anlayışı ile Bowlby'nin bağlanma stilleri arasında ilişki olduğunu belirtir. (Finzi-Dottan, Cohen, Iweniec, Sapir, Weizman, 2003: 274). Güvenli bağlanma stiline sahip kişilerin yüksek düzeyde bağlılığa-birliğe sahip ailelerle ilişkili olduğunu, kaygılı ve kararsız stilin yüksek bağlılık-birlik fakat düşük uyum (adaptasyon becerisi) düzeyi olan aileler ile ilişkili olduğunu ve kaçınan stilin ise bağın ve uyum düzeyinin her ikisinin de göreceli olarak düşük olduğu aileler ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Çok az çalışma, madde kullanımı olan bireylerin ailelerini “ailenin boyutları açısından” incelemiştir. Örneğin, Teichman and Basha (1996), bu aileleri hem kaotik çözülme örüntüsü hem de aşırı iç içe ve esnek olmayan – katı bir yapı sergileyen aileler olarak tanımlamışlardır.

Bu noktada aile içi ilişkilerin madde kullanımı davranışına etkisini daha iyi anlayabilmek açısından madde kullanımı davranışı sergilemiş kişilerin bağlanma davranışı ile benlik saygısı arasındaki ilişkilerinin, (farklı demografik özellikler açısından) incelenmesinin, yapılacak müdahalelerde tüm diğer faktörlere yönelik stratejilerin belirlenmesi açısından önemli olduğu ve alanda yapılan çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Madde kötüye kullanımı ve bağımlılığına ilişkin bozuklukların nedenini anlamaya yönelik çalışmaların, genellikle kişinin madde kullanımına başlaması, daha sonra bu maddeyi yoğun bir biçimde kullanmaya devam etmesi ve son olarak da kötüye kullanım ve bağımlı olma ile ilgili değişkenler arasındaki farkları bulmaya yönelik yapılmaktadır.

Yapılacak araştırmada ise; kişilerin madde bağımlılığına geçiş sürecindeki bu aşamalardan, örneklem gurubundaki bireylere konulan tanı ile bağlantılı olarak,

madde bağımlısı olmayan ancak yaşamın belli dönemlerinde esrar maddesi kullanma davranışı sergileyen kişiler ele alınmaktadır.

Araştırma, uyuşturucu maddelerden “esrar” maddesini kullanmaktan ötürü “tedavi ve bir yıl süreyle denetimli serbestlik tedbiri” altında olan hükümlüler arasından seçilen örneklem grubu üzerinde yapıldığından, bu noktada psikoaktif madde kullanımının tarihsel süreci, madde kullanımına ilişkin yasal düzenlemeler – denetimli serbestlik uygulamaları ve esrar maddesi hakkında da bilgi vermenin gerekli olduğu düşünülmektedir.

2.9. Psikoaktif Madde Kullanımı

Psikoaktif madde kullanımının geçmişi incelendiğinde oldukça gerilere dayandığı görülmektedir.

Gregory A. Austin’in 1979’da yaptığı kronolojik çalışmaya göre psikoaktif maddelerin genel olarak kullanımının Antik Yunan Dönemi’ne dek uzandığı söylenebilir (Pirim, İkiz, 2004: 31).

Tarihsel süre içerisinde, Yunan ve Roma uygarlıklarında en önemli tehlikeyi alkol maddesi oluştururken, afyonun ilaç olarak (ağrıyı, acıyı dindirerek, uyku problemlerinin çözümüne yönelik) kullanımı dışında kullanımına rastlanmadığı, haşhaşın ise Asya’da sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Afyonun M.S.1000’de Çin ve Hindistan’da yaygın olarak kullanıldığı, medikal kullanımın yanı sıra askerlikte cesaret artırıcı olarak kullanımının görüldüğü söylenmektedir. İnkâ İmparatorluğu’nda ise 1300’lerde kokain yapraklarının çiğnenmesi dini ve sosyal hayatın ayrılmaz bir parçasıyken, bu bitkiye Güneş Tanrı’sının armağanı olarak bakılmaktadır. Keşiflerle beraber M.S.1500’e gelindiğindeyse Avrupa’da psikoaktif madde kullanımının yaygınlaştığı ve artık yalnızca tıbbi nedenlerle kullanılmadığı da belirtilmektedir. Bu dönemde önceki dönemlere ait sosyal ve dini bağların zayıflamasıyla ve toplumun giderek daha şehirleşmiş, karmaşık ve özgür bir yaşam biçimi edinmesiyle kontrolsüz alkol kullanımı ve yeni tanımlanan maddelere yönelik ilginin arttığı düşünülmekte ve alkol kullanımı ve sarhoşluk ilk kez 1550-1575 yılları arasında İngiltere Krallığı’nda suç olarak kabul edilmeye başlanmıştır (Pirim, İkiz, 2004:31).

Günümüze gelindiğinde alkol ve madde kullanımı hemen hemen tüm ülkelerde devlet denetimi altında tutulmaya, çeşitli kanunlarca denetlenmeye, uyuşturucu maddelerin ticareti ise yasaklanmaya çalışılmaktadır (Austin, 1979, akt. Pirim, İkiz, 2004: 31).

2.10. Denetimli Serbestlik

Uyuşturucu madde kullanımı ve bağımlılık ile mücadelede sadece güvenlik açısından yapılacak çalışmaların yeterli olmayacağı, bu kapsamda oluşturulan yasal düzenlemelerin, aynı zamanda kişilerin tedavilerini, rehabilite olmalarını ve topluma kazandırılmalarını da sağlayacak şekilde yeniden ele alınması gerekliliği tüm dünya da olduğu gibi Türkiye’de de net bir şekilde görülmüş bulunmaktadır.

Son yıllarda Adalet Bakanlığı, adalet hizmetlerinin daha çağdaş, günün koşullarına uygun, modern ve insan haklarına daha duyarlı bir şekilde sürdürülmesi için reform niteliğinde politika izlemiş, bu amaçla Avrupa Birliği’ne uyum yasaları çerçevesinde adalet sisteminde yeni düzenlemeler yapmıştır (T.C. Adalet Bakanlığı DSYM Hizmetleri El Kitabı, 2006).

Bu kapsamda ceza mevzuatımızda önemli değişiklikler yapılarak, yeni Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu ve Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun yürürlüğe girmiş, bu üç kanun ise Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu ile Çocuk Koruma Kanununun hazırlanmasına temel oluşturmuştur (T.C. Adalet Bakanlığı DSYM Hizmetleri El Kitabı, 2006).

20/07/2005 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu gereğince Adalet Bakanlığı Ceza Tevkifevleri Genel Müdürlüğüne bağlı olarak Daire Başkanlığı kurulmuş ve Ağır Ceza Merkezlerinde Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezi Şube Müdürlükleri açılmıştır. Halen Türkiye genelinde 134 Şube Müdürlüğü, hapis cezaları dışında bireyi suçlu davranışa yönlendiren nedenlerin üzerine gidilerek bunların ortadan kaldırılması ve bireyin topluma yararlı, sağlıklı

biri olması yönünde çalışmalarına devam etmektedir (T.C.Adalet Bakanlığı DSYM Hizmetleri El Kitabı, 2006).

Denetimli Serbestlik sistemi ile madde bağımlılığı ile mücadelede ülkemizde yeni bir döneme geçmiştir. Bu yeni dönemin en önemli özelliği; uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan ya da bulunduranların, gerek soruşturma ve kovuşturma aşamalarında gerekse bu kişiler hakkında verilen kararların infazında rehabilitasyonun hedeflenmesidir (Kamer, 2009: 1).

Madde kullanımına yönelik ilgili düzenleme 5237 sayılı TCK'nın 191. maddesinde yapılmış olup, ilgili madde gereğince; ülkemizde; uyuşturucu ve uyarıcı madde satın alan, kabul eden veya bulunduran kişi bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçtan dolayı açılan davada mahkeme, birinci fıkraya göre hüküm vermeden önce uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanan kişi hakkında, tedaviye ve denetimli serbestlik tedbirine; kullanmamakla birlikte kullanmak için uyuşturucu ve uyarıcı madde satın alan kabul eden veya bulunduran kişi hakkında denetimli serbestlik tedbirine karar verebilir.

Hakkında tedavi ve denetimli serbestlik tedbirine karar verilen kişi belirlenen kurumda uygulanan tedavinin ve denetimli serbestlik tedbirinin gereklerine uygun davranmakla yükümlüdür. Hakkında tedavi ve denetimli serbestlik tedbirine hükmedilen kişiye rehberlik edecek bir uzman görevlendirilir. Bu uzman, güvenlik tedbirinin uygulama süresince, kişiyi uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanılmasının etki ve sonuçları hakkında bilgilendirir, kişiye sorumluluk bilincinin gelişmesine yönelik olarak öğütte bulunur ve yol gösterir, kişinin gelişimi ve davranışları hakkında üçer aylık sürelerle rapor düzenleyerek hâkime verir.

Tedavinin ve denetimli serbestlik tedbirinin gereklerine uygun davranan kişi hakkında açılmış olan davanın düşmesine karar verilir. Aksi takdirde, davaya devam olunarak hüküm verilir.

Madde kullanım nedenlerinin geneline bakıldığında, yeniden topluma kazandırılması, rehabilite edilmesi gereken en başta gelen gruplar arasında, madde kullanıcıları gelmektedir. Bu yüzden madde ile bağlantılı suç işleme oranlarının

azaltılması veya ortadan kaldırılmasında, denetimli serbestlik hizmetine büyük görev düşmektedir.

TCK'nın 191. maddesinin 3. fıkrası gereğince rehberlik ile ilgili görevleri yerine getirmek ve bu tedbirler süresince hükümlüleri izlemek, denetlemek ve yönlendirmek, hükümlülerin psikososyal sorunlarını çözmek ve bunlara yardımda bulunmak gibi asli görevler şube müdürlüklerine verilmiştir. Söz konusu kişiye rehberlik edecek uzman, kişiyi uyuşturucu veya uyarıcı maddenin kullanılmasının etki ve sonuçları hakkında bilgilendirecek ve aynı zamanda kişinin gelişimi ve davranışları hakkında üçer aylık sürelerle rapor düzenleyerek hâkime verecektir. Sadece denetimli serbestlik tedbirinde; kişinin rehberliği sadece, şube müdürlüğündeki görevli uzman tarafından yapılmakta olup, ayrıca bir tedavi programına devam yoktur. Tedavi ve bir yıl süreyle denetimli serbestlik tedbirinde ise; kişinin madde bağımlılığına yönelik tetkik ve tedavisi yapılmak üzere uygun bir sağlık merkezine sevk edilmesi, burada uygulanacak tedavi programının tamamlanması ve tedavinin bittiği tarihten itibaren de 1 yıl süreyle tedbirine devam etmesi gerekmektedir. Bu süreçte şube müdürlüğünde görevli uzman; kişinin hem tedavi sürecinde hem de tedavinin tamamlanması ardından bir yıl boyunca rehberliğinden sorumludur. Ayrıca tedavi sürecinde ilgili sağlık merkezindeki doktor ve psikiyatristler de hükümlünün tedavi programını yürütmekte olup, bu süreçte şube ile ilgili sağlık merkezi işbirliği içinde çalışmaktadır (Duman, 2009: 54-55).

2.11. Uyuşturucu Maddelerden “Esrar”

Esrar; hint kenevirinden elde edilen bir bitkidir. 421 çeşit kimyasal içermektedir. Entoksikasyondan sorumlu temel etken maddesi tetrahidrokannabinolün (THC) delta-9 izomeridir. Sarıkız, kuru, ot, joint, derman olarak da halk arasında bilinir. İşleniş biçimine göre marijuana, gubar, ganja gibi farklı isimler alır. Esrar dumanının solunarak kullanımına dair ilk kanıtlar neolitik çağa kadar uzanır. 1800'lü yıllardan itibaren Avrupalı bilim adamları esrarın psikotrop etkileri yanında antispazmodik ve analjezik etkilerine de değinmeye başlamışlardır. Günümüzde esrar en sık kullanılan yasa dışı maddedir. ABD'de tüm yasa dışı madde kullanıcılarının %76'sı tarafından esrar kullanılmaktadır. Esrarın giderek yaygınlaşan kullanımı

ülkemizde de dikkat çekmektedir (Madde Bağımlılığı Tanı ve Tedavi Kılavuzu El Kitabı: 115-120).

Dünya Sağlık örgütüne (ICD-10'a) göre esrar ile ilişkili ortaya çıkabilecek bozukluklar, kannabis kullanımına bağlı ruhsal ve davranışsal bozukluklar adı altında incelenmektedir. Duman soluyarak kullanım sonrası entoksikasyona bağlı etkiler 10-30 dakika içinde başlar ve yaklaşık 3 saat sürer. Metabolitlerinin yarı ömrü 50 saat kadar uzun olabilir. Taşikardi, ağız kuruluğu, konjoktivalarda kızarıklık ve iştah artışı gözlenir. Psikolojik etkileri arasında renk, ses ve zaman algısında (ör. 5-10 dakikalık bir sürenin sanki saatler sürmüş gibi algılanması) değişiklikler, öfori, gevşeme sayılabilir. İnhibisyonun kalkması, konsantrasyon, koordinasyon kaybı ile birlikte sosyal içe çekilme gözlenebilir. Kullanımı takiben panik, korku, kuşku hali ortaya çıkabilir. Duman inhalasyonu yoluyla sürekli kullanımı sonucu akciğerlerde bronşit, kanser oluşum riski sigara ile karşılaştırıldığında 5 kat daha yüksektir. Kronik esrar kullanımı, psikomotor yavaşlama, edilgenlik, üretim yapamama, isteksizlik gibi distimik bozuklukla benzerlik gösteren bir tablo oluşturabilir. Paranoid hezeyanlarla karakterize psikotik bir tablo akut kullanım sonrası ortaya çıkabilir. Yüksek dozda alınması sonucu toksik deliryum gözlenebilir (Madde Bağımlılığı Tanı ve Tedavi Kılavuzu El Kitabı: 115-120).

Esrar ile ilişkili bozuklukların tedavisi daha çok ayaktan, poliklinik şartlarında bireysel ve grup tedavisi şeklinde yürütülür. Yatarak tedavi özellikle eşanlı (komorbid) psikiyatrik bozukluğu, özellikle de eşlik eden başka madde kullanım bozukluğu olan hastalarda gerekli hale gelir (Madde Bağımlılığı Tanı ve Tedavi Kılavuzu El Kitabı: 115-120).

Esrarın istenildiği zaman kolaylıkla bırakılabilen bir madde olduğuna ilişkin görüşler ortaya çıkan klinik kanıtlar ve hayvan deneyi sonuçlarından sonra terk edilmeye başlanmıştır. Esrar kesilme belirtilerinin büyük bir çoğunluğunun ruhsal (anksiyete, huzursuzluk, uykusuzluk) ve davranışsal düzeyde olmasına rağmen, iştah değişikliği, kilo kaybı, ellerde titreme tabloya sıklıkla eşlik eder. Kesilme belirtileri genellikle kullanım bırakıldıktan sonra 3-12 saatte başlar ve 1-2 günde zirve yaparak, 4-5 gün devam eder. Esrar kesilme belirtilerine yönelik kullanılabilecek farmakoterapilere yönelik ilgi artarken, henüz bu konuda kontrollü klinik çalışma

yoktur. Arındırma tedavilerinde ortak kabul gören bir yaklaşım olmadığı gibi belirgin bir nüks önleyici farmakolojik ajan da yoktur. Yaklaşım daha çok psikososyal tedavi modelleri şeklindedir (Madde Bağımlılığı Tanı ve Tedavi Kılavuzu El Kitabı: 115-120).

Esrar bağımlılığında kullanılan psikososyal tedaviler, kısa motivasyonel yaklaşımı ve daha yoğun uygulanan motivasyon arttırıcı ve başa çıkma becerileri kazandırıcı nüks (relaps) önleyici yaklaşımı içerir. Her iki tedavi biçiminin de esrar bağımlılığının tedavisinde etkili olduğu gösterilmiştir (Madde Bağımlılığı Tanı ve Tedavi Kılavuzu El Kitabı: 115-120).

Tüm bu literatür bilgisi neticesinde; erken yaşlarda –özellikle- kişilerarası ilişkilerin etkisi ile gelişen benlik algısının ve benlik gelişimi ile iç içe şekillenen bağlanma stillerinin oluşumunun, kişinin gelecek yaşamını etkileyebileceği ve bu alanda yaşanabilecek olumsuz yaşantıların da kişileri patolojik açıdan risk altında bırakabileceği düşünülmektedir.

Diğer taraftan, madde kullanımına başlama davranışının da, açıklanmasında birincil faktör olarak değerlendirilen sosyo kültürel etkenler ile sosyo kültürel etkenler içerisinde önemli bir yere sahip olan aile içi ilişkiler ve yakın ilişkilerde yaşanan doyumsuzluğun yarattığı duygusal rahatsızlıkların da gerilim ve çatışmalarla ilişkili olduğu bilinmektedir.

Dolayısıyla, özellikle erken dönem gelişim basamaklarında bireyi etkileyen diğer insanlarla yaşanan ilişkilerdeki doyumun niteliği ile bağlanma stillerinin ve yaşamın erken yıllarında şekillenen benlik saygısının, madde kullanımı davranışı ile dolaylı olarak bağlantılı olabileceği düşünülmektedir. Tüm bu düşünceler doğrultusunda; Kişilerde ki benlik saygısı ve bağlanma stillerinin etkilerinin madde kullanımı açısından tespit edilmesinin(araştırma sonuçlarının), yapılacak müdahalelerde tüm etkenlere yönelik stratejilerin belirlenmesi açısından gerekliliği, önemi ve alanda yapılan çalışmalara faydalı olacağı ortaya çıkmaktadır. Yapılan açıklamalar doğrultusunda, “madde kullanımı deneyimi yaşamış olan kişilerde benlik saygıları ve bağlanma stilleri arasında ilişki olup olmadığının incelenmesi” araştırmada problem durumunu oluşturmaktadır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Araştırma, madde kullanımı deneyimi yaşamış ve haklarında tedavi ve denetimli serbestlik kararı verilmiş olan bireylerin benlik saygıları ile bağlanma stillerinin ilişkisini belirlemeye yönelik ilişkisel tarama modelli bir çalışmadır.

3.2. Evren ve Örneklem

3.2.1 Araştırmanın Evreni:

İzmir ilinde faaliyet gösteren 4 adet Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezi (DSYM) Şube Müdürlüğü'nden biri olan Karşıyaka DSYM Şube Müdürlüğü'nde “tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri” infaz edilen kişilerden oluşmaktadır.

3.2.2 Araştırmanın Örnekleme:

Madde kötüye kullanımı ve bağımlılığın ilişkili bozuklukların nedenini anlamaya yönelik çalışmalarda, araştırmacılar genellikle kişinin madde kullanımına başlaması, daha sonra bu maddeyi yoğun bir biçimde kullanmaya devam etmesi ve son olarak da kötüye kullanım ve bağımlı olma ile ilgili değişkenler arasındaki farkları bulmaya çalışmaktadırlar.

Yapılacak çalışmada ise; kişilerin madde bağımlılığına geçiş sürecindeki bu aşamalardan, kişilere konulan tanı ile bağlantılı olarak, madde bağımlısı olmayan ancak yaşamın belli dönemlerinde esrar maddesi kullanma davranışı sergileyen kişiler ele alınmaktadır.

Kişiler; haklarında verilmiş olan karara göre, hastane sevki gerçekleşip, sağlık kurulu raporlarında, “madde bağımlılığı olmadığı ve madde bağımlılığı tedavisi görmesine gerek olmadığı” belirtilen kişilerdir. Söz konusu tanı; madde bağımlılığı

tanısı konmasına gerek duyulmayan ancak yaşamlarının belli bir döneminde madde kullanma davranışını deneyimlemiş kişileri tanımlamaktadır.

Bu açıklamalar doğrultusunda çalışmanın örneklemini, haklarında uyuşturucu madde kullanmak nedeni ile “tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri” verilen ve söz konusu tedbirin infazına İzmir de bulunan toplam 4 adet DSYM Şube Müdürlüğü’nden (Bergama, İzmir-Merkez, Karşıyaka, Ödemiş) Karşıyaka DSYM Şube Müdürlüğü’nde devam edilen ve hastane sevki gerçekleşip, yukarıda açıklanan “sağlık kurulu raporu” alınarak Aralık 2010 – Ocak 2011 tarihleri arasında denetim süresi aşaması infaz edilen 277 erkek yetişkin oluşturmaktadır.

Örneklem grubunun seçimi ise; seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun/kazara örnekleme yöntemi kullanılarak, ihtiyaç duyulan büyüklükteki gruba ulaşana kadar en ulaşılabilir olan yanıtlayıcılardan başlamak üzere (Cohen ve Manion, 1989; Ravid, 1994; Büyüköztürk,2008) oluşturulmuştur.

3.3. Veri Toplama Araçları

Veri toplama araçları, araştırmada katılımcıların demografik özelliklerinin belirlenebilmesi için Kişisel Bilgi Formu, Benlik Saygısı ve alt ölçeklerine ilişkin verilerin toplanabilmesi için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve bağlanma stillerinin değerlendirilmesi amacı ile Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II (YİYEII) kullanılmıştır.

3.3.1 Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu (Ek2), ilgili literatür tarandıktan sonra araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Bu form kişilerin yaş, medeni durum, eğitim durumu, çalışma durumu, ana babanın medeni durumu, anne babanın hayatta olup olmadığı, anne baba ile olan ilişkiler, madde kullanmaya başlama yaşları, suç geçmişi, maddeyi kullanmaya başlama nedenlerinin değerlendirilmesi ve maddeyi bırakma nedenlerinin değerlendirilmesini inceleyen toplam 13 maddeden oluşturulmuştur.

3.3.2 Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ) (Rosenberg Self-Esteem Scale)

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (Rosenberg Self Esteem Scale) 1965 yılında Morris Rosenberg tarafından ergenlere yönelik benlik saygısı ölçüm aracı olarak geliştirilmiştir. Likert tipi 63 maddeden oluşan bir ölçektir. Alt ölçekler sırasıyla şunlardır:

a) Benlik saygısı, b) Kendilik kavramının sürekliliği, c) İnsanlara güvenme, d) Eleştiriye duyarlılık, e) Depresif duygulanım, f) Hayalperestlik, g) Kişiler arası ilişkilerde tehdit duygusu, h) Tartışmalara katılabilme becerisi, ı) Psikik izolasyon, i) Psikosomatik belirtiler (anksiyete göstergesi olarak kabul edilmiştir), j) Anne-baba ilgisi, k) Babayla ilişki (Ölçeğin kısa formunda bulunmamaktadır.)

Ölçeğin kısa formunun (Ek3) ülkemizdeki standardizasyon çalışmaları Çuhadaroğlu tarafından yapılmıştır. Bu çalışmalar kapsamında öncelikle dil geçerliği sağlanan ölçeğin güvenilirlik ve geçerlik işlemleri, test-tekrar test güvenilirliğinde alt testler için elde edilen güvenilirlik katsayılarının 46-89; Belirti Tarama Testinin (SCL-90R) alt testleri ile yapılan ölçüt bağımlı geçerlik korelasyonlarının ise .45-.70 arasında değiştiğini göstermiştir. Ayrıca, normal ve psikiyatrik hasta gruplarından elde edilen ortalama benlik saygısı puanları, normal grup lehine anlamlılık taşımış ve bulgular kuramsal yapı geçerliğini desteklemiştir. RBSÖ, alt ölçeklerinin birbirlerinden bağımsız olarak kullanımına imkân tanır. Alt ölçek toplam puan yayılım genişliği 0-6 arasındadır. Ölçeğin kısa formunun izin belgesi (Ek4) eklerde sunulmuştur.

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinin puanlanması ve değerlendirilmesi:

a. Benlik Saygısı: Bu alt ölçeğin değerlendirme sistemine göre 0-1 puan yüksek, 2-4 puan orta, 5 ve üstü puan düşük benlik saygısı olarak değerlendirilmektedir. 1-10 maddeleri benlik saygısı ile ilgilidir.

b. Kendilik Kavramı Sürekliliği: Bu bölüm 5 maddeden oluşmaktadır. Denekler 0-5 arasında puan almaktadırlar. 0-2 puan sürekliliğin çok, 2-5 ise az olduğunu ifade eder. 11-15 maddeleri kendilik kavramı sürekliliği ile ilgilidir.

c. İnsanlara Güven Duyma: 5 maddeden oluşmaktadır. 0-1 puan insanlara güvenin çok, 2-3 orta, 4-5 ise az olduğunu belirtir. 16-20 maddeleri insanlara güven duyma ile ilgilidir.

d. Eleştiriye Duyarlılık: 3 maddeden oluşmaktadır. 0-1 puan eleştiriye duyarlılığın az, 2-3 ise fazla olduğunu ifade eder. 21-23 maddeleri eleştiriye duyarlılıkla ilgilidir.

e. Depresif Duygulanım: 6 maddeden oluşmaktadır. 0 puan depresif duygulanımın olmadığını ifade ederken, 1-2 puan az, 3-4 orta, 5-6 çok olarak değerlendirilir. 24-29 maddeleri depresif duygulanımla ilgilidir.

f. Hayalperestlik: 4 maddeden oluşmaktadır. Yüksek puan hayalciliğin fazla olduğunu göstermektedir. 0-1 puan hayalperestlik az, 2-3 puan orta, 4 puan çok olarak değerlendirilir. 30-33 maddeleri hayalperestlikle ilgilidir.

g. Kişilerarası İlişkilerde Tehdit Hissetme: 3 maddeden oluşmaktadır. Değerlendirmede 0 puan tehdit duygusunun olmadığını, 1 puan az, 2 puan orta, 3 puan çok fazla tehdit edilme duygusunun olduğunu ifade etmektedir. 34-36 ilgili maddelerdir.

h. Tartışmalara Katılabilme: 2 maddeden oluşmaktadır. 0 puan tartışmalara katılabilmenin az, 1 puan orta, 2 puan çok olarak değerlendirilir. 37 ve 38 ilgili maddelerdir.

ı. Psikik İzolasyon: 2 maddeden oluşur. Yüksek puan izolasyonun fazla olduğunu göstermektedir. 1 puan psikik izolasyonun az, 2 puan çok olduğunu ifade eder. 39 ve 40 ilgili maddelerdir.

i. Psikosomatik Belirtiler: Yüksek puan belirti fazlalığını göstermektedir. Değerlendirmede, 0-2 puan belirtilerin az olduğunu, 2-3 puan orta ve 4 puan çok fazla psikosomatik belirti olduğunu ifade eder. 41-50 ilgili maddelerdir.

j. Ana baba İlgisi: 7 maddeden oluşmaktadır. Yüksek puan ilgi azlığını ifade etmektedir. 0-2 puan ana baba ilgisinin çok, 3-4 puan orta, 5-7 puan ise az olduğunu ifade etmektedir. 51-57 ilgili maddelerdir (Çörüş, 2001).

3.3.3 Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II (YİYE II) Experiences in Close Relationships Revised

Yetişkinlerin bağlanma stillerinin ölçümünü amaçlayan çalışmalar sonucunda Brennan ve arkadaşları, yetişkin bağlanma davranışlarının “bağlanmaya ilişkin kaygı” ve “bağlanmaya ilişkin kaçınma” olarak iki boyutta tanımlanabileceğini göstermişler ve bu iki boyutun da on sekizer maddeyle ölçüldüğü Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri’ni (YİYE, Experiences in Close Relationships Inventory) geliştirmişlerdir (Sümer, 2005). Fraley, Waller ve Brennan (2000) tarafından geliştirilen Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II (Ek5) (YİYE-II, Experiences in Close Relationships-Revised) ise, YİYE’nin madde tepki kuramı (Hambleton, Swaminathan ve Rogers, 1991) temelinde değiştirilmiş halidir. Yiye II’nin izin belgesi (Ek6) olarak eklerde sunulmuştur

Fraley, Waller ve Brennan (2000)’ın geliştirdiği “Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II”, 18’i kaygı (örn., “Birlikte olduğum kişinin sevgisini kaybetmekten korkarım.”) 18’i kaçınma (örn., “Romantik ilişkide olduğum kişilere güvenip inanmak bana zor gelir.”) boyutlarını ölçen toplam 36 maddeden oluşmaktadır. Katılımcılardan her bir maddenin romantik ilişkilerindeki duygu ve düşüncelerini ne oranda yansıttığını 7 aralıklı ölçekler üzerinde değerlendirmeleri istenmiştir (1 = hiç katılmıyorum, 7 = tamamen katılıyorum). İlgili boyutları ölçen maddeler ayrı ayrı toplanıp ortalamaları alınarak her bir katılımcı için kaygı ve kaçınma sürekli puanları hesaplanmıştır.

YİYE II’nin Türk kültürü için geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Sümer, Selçuk ve Günaydın tarafından (2005) yapılmıştır. YİYE-II Türkçeye çevrilirken standart çeviri-tekrar çeviri yöntemi kullanılmıştır. Alandan üç uzman ölçekleri ayrı ayrı Türkçeye çevirdikten sonra tartışmalar sonunda tek bir çeviri üzerinde uzlaşmıştır. Bu Türkçe form daha sonra iki dili de çok iyi konuşabilen bir yüksek lisans öğrencisi tarafından İngilizceye çevrilmiştir. Karşılaştırmalar sonucunda tutarsızlıklar giderilerek ölçeğe son şekli verilmiştir.

YİYE-II'nin geçerliğini sınamak amacıyla ölçeğin faktör yapısı ölçeği oluşturan 36 madde üzerinde temel bileşenler (faktör) analizi yapılarak incelenmiştir. İncelemeler sonucunda iki boyutlu faktör yapısının korunduğu gözlenmiştir. Geçerlik için yapılan yapı geçerliği incelmelerinde, kaygı ve kaçınmayla ilgili olduğu düşünülen boyutların beklenen yönde ilişkiler gösterdiği ve iç tutarlık açısından, kaçınma için Cronbach alfa katsayısı .90; kaygı için Cronbach alfa katsayısı .86 olarak bulunmuştur. Ayrıca ölçeğin, yapılan analiz sonucunda kaygı boyutunun .82, kaçınma boyutunun da .81 oranında yüksek test-tekrar test güvenilirliğine sahip olduğu da belirtilmektedir.

Ölçek 7'li ölçek üzerinde derecelendirilerek değerlendirilmekte ve bazı maddeler ters puanlanmaktadır. Sonuçta iki boyut için farklı iki toplam puan elde edilmektedir. Ölçekten elde edilen kaygı puanının yüksekliği, yakın ilişkilerde olumlu başkaları, olumsuz kendilik içsel temsillerini ifade etmekteyken, kaçınma boyutundan alınan yüksek puanlar ise olumlu kendilik, olumsuz başkaları içsel temsillerini ifade etmektedir. Bağlanmaya ilişkin kaygı puanının yüksek olması kişinin yakın ilişki içinde yaşadığı kaygının ve yakınlığı koruma davranışlarının yüksek olduğu; bağlanmaya ilişkin kaçınma puanının yüksek olması ise kişinin ilişkide yankılıktan kaçınma davranışlarının yüksek olduğu anlamına gelmektedir denilebilir. Bu iki boyuttan birinden, diğerine göre daha yüksek puan alan bireylerin yakın ilişkilerinde gösterdiği davranışsal ve bilişsel stratejiler farklılık göstermektedir.

3.4. Veri Çözümleme Teknikleri

Uygulama, Aralık 2010/Ocak 2011 tarihleri arasında, Adalet Bakanlığı'na bağlı Karşıyaka Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezi Şube Müdürlüğü'nde haklarında TCK'nın 191. maddesi gereğince "tedavi ve denetimli serbestlik kararı" verilen ve dosyası aktif olarak açık olan 1.632 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Örneklem grubu olan 277 kişi, bu uygulama grubundan tedavi için hastaneye sevki gerçekleştirilip, sağlık kurulu raporunda "madde bağımlılığı olmadığı ve madde bağımlılığı tedavisi görmesine gerek olmadığı" belirtilen kişiler uygun/kazara örnekleme yöntemi kullanılarak seçilmiştir. Verilerin toplanması, örneklem grubundaki kişilerin "Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği", "Yakın İlişkilerde

Yaşantılar Envanteri II” ve “Kişisel Bilgi Formu”na verdikleri cevaplardan oluşmuştur. Uygulama için Adalet Bakanlığı’ndan gerekli izin alındıktan sonra onay belgesi (EK1) ile yapılacak işlem, şube müdürüne ve denetimli serbestlik şube müdürlüğünde görev yapan psikolog, sosyal çalışmacı, sosyolog ve öğretmenlere (denetim görevlilerine) anlatılmıştır. Özellikle rehberlik çalışmaları kapsamında; kişilerle bireysel görüşmeler yapan denetim görevlilerinden yardım alınmıştır. Çalışma, bireysel görüşmelerde kişilere birebir uygulanmıştır. Uygulamaya katılacak kişilerde aranan şartlar, okuma yazma bilmesi ve çalışmaya gönüllü olunmasıdır.

Yapılan tüm uygulamalar sonunda veriler, analiz edilmek için bir araya getirilmiş ve araştırmada toplanan veriler SPSS 15 paket programında analiz edilmiştir. Bireylere uygulanan formlara kod numarası verilerek karışıklık olması engellenmiştir. Öncelikle madde kullanımı nedeni ile hakkında denetimli serbestlik kararı verilmiş olan kişilerin tanıtılmasına yönelik frekans dağılımlarına yer verilmiştir. Ölçeklerden alınan puanlara ilişkin betimsel istatistikler hesaplanıp gösterilmiştir. Katılımcıların demografik özellikleri, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve alt ölçeklerden elde edilen puanlar ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II ile ilgili karşılaştırmalar için anlam çıkartıcı istatistiksel yöntemlerden t testi ve varyans analizi teknikleri kullanılmıştır. Çalışma değişkenler arasındaki ilişkiyi konu edindiğinden, söz konusu amaca ilişkin araştırma soruları, Pearson Momentler Çarpımı korelasyon katsayısı ismi verilen ilişki ölçüsü ile hesaplanmıştır. Korelasyon katsayısı değişkenler (bağlanma stillerinin kaygı ve kaçınma boyutu ile benlik saygısı ve alt ölçekleri) arasındaki ilişkinin düzeyini ya da miktarını ve yönünü (pozitif – negatif) açıklayan bir sayıdır. Bir ilişkinin iki önemli özelliği vardır: İlişkinin tipi ve ilişkinin gücü (düşük-orta-yüksek).

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, elde edilen veriler tablolaştırılarak verilmiş ve yorumlanmıştır. Veriler örnekleme tanıtıcı ve alt problemlerin sırasına göre düzenlenmiştir.

4.1.Örnekleme Tanıtıcı Bulgular

Tablo 1’de örneklemin yaşlarına göre dağılımı verilmektedir. Madde kullanımı nedeni ile haklarında “tedavi ve denetimli serbestlik” kararı verilen toplam 277 bireyin % 90.6’sının (251 kişi) 21-34 yaş arasında olduğu, % 6.9’unun (19 kişi) 35-44 yaş arasında olduğu ve % 2.5’inin (7 kişi) 45-54 yaş arasında olduğu görülmektedir.

Tablo 1
Madde Kullanımı Olan Kişilerin Yaşlarına Göre Dağılımları

Yaşlar	n	Yüzde(%)
21-34	251	90.6
35-44	19	6.9
45-54	7	2.5
55-64	-	-
65 üstü	-	-
N	277	100

Tablo 2’de kişilerin medeni durumlarına göre dağılımları bulunmaktadır. Kişilerin % 28.9’unun Evli, % 65.3’ünün Bekâr, % 4.3’ünün Boşanmış, % 0.7’sinin eşinin vefat etmiş olduğu ve % 0.7’sinin de evli olmayıp partneri ile birlikte yaşadığı görülmektedir.

Tablo 2
Madde Kullanımı Olan Kişilerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımları

Medeni Durum	n	Yüzde(%)
Evli	80	28.9
Bekâr	181	65.3
Boşanmış	12	4.3
Eşi vefat etmiş	2	0.7
Evli olmayıp birlikte yaşıyor	2	0.7
N	277	100

Tablo 3’de kişilerin eğitim durumlarına göre dağılımları gösterilmektedir. Buna göre % 31.8’inin ilkokul mezunu, % 31.4’ünün İlköğretim Mezunu, % 28.9’unun Lise Mezunu, % 5.8’inin Üniversite Mezunu, % 0.4’ünün okur yazar, % 0.4’ünün okur yazar değil ve %1.4’ünün “diğer” kategoride olduğu görülmektedir.

Tablo 3
Madde Kullanımı Olan Kişilerin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları

Eğitim Durumu	n	Yüzde(%)
İlkokul Mezunu	88	31.8
İlköğretim Mezunu	87	31.4
Lise Mezunu	80	28.9
Üniversite Mezunu	16	5.8
Okur Yazar	2	0.7
Diğer	4	1.4
N	277	100

Tablo 4’de kişilerin ana babalarının hayatta olup olmama durumlarına göre dağılımları gösterilmektedir. Buna göre %2.5’unun babasının hayatta annesinin ölü olduğu, %15.5’inin babasının ölü annesinin hayatta olduğu, %81.2’sinin anne ve babasının ikisinin de hayatta olduğu ve % 0.7’sinin anne ve babasının ikisinin de ölü olduğu görülmektedir.

Tablo 4
Madde Kullanımı Olan Kişilerin Ana Babalarının Hayatta Olup Olmama Durumlarına Göre Dağılımları

Ana-babanın h. olma durumu	n	Yüzde(%)
Baba hayatta anne ölü	7	2.5
Baba ölü anne hayatta	43	15.5
İkisi de hayatta	225	81.2
İkisi de ölü	2	0.7
N	277	100

Tablo 5’de kişilerin ana babalarının medeni durumlarına göre dağılımları gösterilmektedir. Buna göre %14.8’inin ana babasının boşanmış olduğu, %65.7’sinin ana babasının evli olduğu, %2.5’unun evli fakat ayrı yaşadıkları ve % 17’sinin vefat nedeni ile dul veya diğer kategorisinde olduğu görülmektedir

Tablo 5
Madde Kullanımı Olan Kişilerin Ana Babalarının Medeni Durumlarına Göre Dağılımları

Ana babaların medeni Durumu	n	Yüzde(%)
Boşanmış	41	14.8
Evli	182	65.7
Evli fakat ayrı yaşıyor	7	2.5
Vefat nedeni ile dul	47	17.0
N	277	100

Tablo 6’da kişilerin aile bireyleri(kendi ana babaları) ile ilişkilerini değerlendirme durumlarına göre dağılımları gösterilmektedir. Buna göre %52.0’nın ana babası ile ilişkilerinin çok iyi olduğu, %2.9’unun ana babası ile ilişkilerinin çok kötü olduğu, %28.9’unun ana babası ile ilişkilerinin iyi olduğu, %2.5’unun ana babası ile ilişkilerinin kötü olduğu ve %13.7’sinin ana babası ile ilişkilerinin orta düzeyde olduğu görülmektedir.

Tablo 6
Madde Kullanımı Olan Kişilerin Ana Babaları ile İlişki Durumlarına Göre Dağılımları

Ana babaları ile ilişki Durumu	n	Yüzde(%)
Çok iyi	144	52.0
Çok kötü	8	2.9
İyi	80	28.9
Kötü	7	2.5
Orta	38	13.7
N	277	100

Tablo 7’de kişilerin aile içi şiddet görüp görmeme durumlarına göre dağılımları gösterilmektedir. Buna göre %32.1’inin aile içi şiddet gördüğünü belirttiği, %67.9’unun aile içi şiddet görmediğini belirttiği görülmektedir.

Tablo 7
Madde Kullanımı Olan Kişilerin Aile İçi Şiddet Görüp Görmeme Durumlarına Göre Dağılımları

Aile içi şiddet durumu	n	Yüzde(%)
Evet(Gördüm)	89	32.1
Hayır(Görmedim)	188	67.9
N	277	100

Tablo 8’de kişilerin aile içinde madde kullanımının bulunup bulunmama durumlarına göre dağılımları gösterilmektedir. Buna göre %8.7’sinin aile içinde madde kullanımının bulunduğunu belirttiği, %91.3’ünde aile içinde madde kullanımının bulunmadığını belirttiği görülmektedir.

Tablo 8
Madde Kullanımı Olan Kişilerin Aile İçinde Madde Kullanımının Bulunup Bulunmadığını Belirtmelerine Göre Dağılımları

Aile içi Mad.Kul.	n	Yüzde(%)
Evet(Var)	24	8.7
Hayır(Yok)	253	91.3
N	277	100

Tablo 9’da kişilerin madde kullanımına başlama yaşlarına göre dağılımları gösterilmektedir. Buna göre %7.9’unun 15’den küçük, %72.2’sinin (15-25) yaş arasında, %13.7’sinin (26-35) yaş aralığında, %1.8’inin (36-45) yaş aralığında, % 0.4’ünün (46-55) yaş aralığında madde kullanımına

başladıklarını belirttikleri, %4.0'ının ise madde kullanımını ve madde kullanımına başlama durumunu reddettikleri görülmektedir.

Tablo 9
Madde Kullanımı Olan Kişilerin Maddeyi Kullanmaya Başlama Yaşlarına Göre Dağılımları

Madde Kullanımına başlama yaşı	n	Yüzde(%)
15'den küçük	22	7.9
(15-25)	200	72.2
(26-35)	38	13.7
(36-45)	5	1.8
(46-55)	1	0.4
Mad.kul.red	11	4.0
N	277	100

Tablo 10'da kişilerin daha önce başka bir suça karışıp karışmadıklarına göre dağılımları gösterilmektedir. Buna göre %47.3'ünün daha önce başka bir suça karıştığı, %52.7'sinin daha önce başka bir suça karışmadığı görülmektedir.

Tablo 10
Madde Kullanımı Olan Kişilerin Daha Önce Başka Bir Suça Karışıp Karışmama Durumlarına Göre Dağılımları

Suç Geçmiş	n	Yüzde(%)
Evet(Var)	131	47.3
Hayır(Yok)	146	52.7
N	277	100

Tablo 11'de daha önce başka bir suça karıştığını belirten 131 kişinin (%47.3'ünün) geçmişte karıştığı suç miktarı ve suç niteliklerinin durumuna göre dağılımları gösterilmektedir. Buna göre bu kişilerin, % 82.44'ünün tek bir suç türünü işaretlediği, diğer % 17.56'sının ise iki ve ikiden fazla suç türünü işaretledikleri görülmektedir. Kişilerin işaretledikleri suç türlerinin; %18,4'ünün uyuşturucu ve uyarıcı madde satın alma, kabul etme veya buldurmaya yönelik, % 12.3'ünün mal varlığına yönelik (hırsızlık, yağma, dolandırıcılık vs.), % 12.3'ünün vücut dokunulmazlığına yönelik (kasten yaralama, taksirle yaralama vs.), % 4.7'sinin hayata karşı (kasten öldürme, taksirle öldürme vs.), % 4.3'ünün şerefe karşı(hakaret vs.), % 3.2'sinin hürriyete karşı (tehdit, şantaj vs.), %1.4'ünün millete ve devlete karşı,

%1.1'inin bilişim alanında, % 0.7'sinin cinsel dokunulmazlığa karşı, % 0.7'sinin uyuşturucu ve uyarıcı madde imal ve ticaretine yönelik olduğu, %8.7'sinin ise diğer kategorisinde bulunduğu görülmektedir.

Tablo 11
Madde Kullanımı Olan Kişilerin Geçmişte Karıştığı Suç Miktarına Göre Dağılımları

Suç Geçmiş sayısı	n	Yüzde(%)
Tek bir suç türünü		
İşaretleyen	108	82.44
Birden fazla suç türünü		
İşaretleyen	23	17.56
N	131	100

Madde Kullanımı Olan Kişilerin Suç Niteliklerinin Durumuna Göre Dağılımları

Suç Türlerinin Dağılımı	f	Yüzde(%)
Uyuşturucu ve uyarıcı madde		
Satın alma, kabul etme		
Veya bulundurma	51	18.4
Mal varlığına yönelik	34	12.3
Vücut dokunulmazlığına karşı	34	12.3
Hayata karşı	13	4.7
Şerefe karşı	12	4.3
Hürriyete karşı	9	3.2
Millete ve devlete karşı	4	1.4
Bilişim alanında	3	1.1
Cinsel Dokunulmazlığa karşı	2	0.7
Uyuşturucu ve uyarıcı madde		
İmal ve Ticaretine yönelik	2	0.7
Diğer	24	8.7

İşaretlenmiştir.

Tablo 12'de kişilerin maddeyi kullanmaya başlama nedenlerini değerlendirmelerine göre, söz konusu değerlendirmelerin niteliklerinin dağılımları gösterilmektedir. Buna göre, %52.7 oranında olumsuz sosyal ve arkadaş çevresinin etkisi ile, %18.1 oranında gençlik yıllarındaki heyecan arayışı ile, %15.5 oranında aile içi olumsuz yaşantılar neticesine (boşanma-ayrılık-kavga-huzursuzluk vs.), %9.4 psikolojik nedenlerle (duygusal problemler, aşırı kaygılı olma, öfke sorunları, dikkat eksikliği vs.), %7.2 yaşadığı yerleşim yerinin olumsuz etkisi ile, %5.8 oranında arkadaş grupları

tarafından reddedilme/dışlanma endişesi ile, %4.3 oranında olumsuz maddi-ekonomik durumun etkisi ile, %3.2 oranında davranışlarının uzun vadeli sonuçlarını düşünememe nedeni ile, % 2.5 adli sorunların (tutuklanma, ceza infaz kurumuna girme, yargılanma, karakola düşme vs.) etkisi ile, %2.2 eğitim ya da iş ve mesleki yaşamdaki başarısızlık neticesinde, %1.8 oranında anne ya da baba vefatı nedeni ile yaşanan sorunlar neticesinde, %1.1 oranında çocukluk dönemlerinde yaşanan travmatik olayların etkisi ile madde kullanımına başladığına yönelik değerlendirmelerde bulunduğu, %6.5 oranında ise diğer kategorisinin işaretlendiği görülmektedir.

Tablo 12

Madde Kullanımı Olan Kişilerin Maddeyi Kullanmaya Başlama Nedenlerini Değerlendirmelerine Göre Dağılımları

Madde Kullanımına Başlama Nedenleri	f	Yüzde(%)
Olumsuz Sosyal ve ark. çevresi	146	52.7
Gençlik yıl. heyecan arayışı	50	18.1
Aile içi olumsuz yaşantılar	43	15.5
Psikolojik nedenler	26	9.4
Yerleşim yerinin olumsuz etkisi	20	7.2
Reddedilme endişesi	16	5.8
Olumsuz maddi/eko. durum	12	4.3
Uzun vadeli düşünememe	9	3.2
Adli sorunlar	7	2.5
Eğt. İş yaş. başarısızlık	6	2.2
Ebeveyn kaybı	5	1.8
Travmatik olaylar	3	1.1
Diğer	27	9.7

İşaretlenmiştir.

Tablo 13'de ise; kişilerin maddeyi bırakma nedenlerini değerlendirmelerine göre, söz konusu değerlendirmelerin niteliklerinin dağılımları gösterilmektedir. Buna göre, %32.5 oranında farklı sosyal ve arkadaş çevresine katılmanın etkisi ile, %30 oranında denetimli serbestlik tedbiri ve tedavi programına dâhil olmanın etkisi ile, %26 oranında aile içi ilişkilerde düzelme ya da evlilik/düzenli aile yaşantısı oluşturma çabasının etkisi ile, %14.8 oranında davranışlarının uzun vadeli sonuçlarının farkına varmanın etkisi ile, %8.3 oranında eğitim, iş ya da mesleki yaşamdaki olumlu değişimlerin (yeni bir okula kayıt olma, düzenli bir işe girme vs.) etkisi ile,

%7.9 oranında Fiziki/Sağlık durumunun kötüleşeceği endişesi ile, %7.2 oranında psikolojik problemlerinin (duygusal problemlerinin) çözümlenmesinin (sıkıntıdan kurtulmak için maddenin rahatlatıcı etkisine gerek duymamanın) etkisi ile, %4.7 oranında ekonomik problemlerinin azalması ve maddi durumundaki iyileşmenin etkisi ile, %4 oranında yerleşim yerinin değiştirilmesi ya da iyileştirilmesinin etkisi ile, %3.2 oranında ebeveyn kaybı neticesinde yaşanan sorumluluk duygusu nedeni ile maddenin bırakıldığına yönelik değerlendirmelerde bulunulduğu, %12.4 oranında ise diğer kategorisinin işaretlendiği görülmektedir.

Tablo 13

Madde Kullanımı Olan Kişilerin Maddeyi Bırakma Nedenlerini
Değerlendirmelerine Göre Dağılımları

Maddeyi Bırakma Nedenleri	f	Yüzde(%)
Olumlu sosyal ve ark. çevresi	90	32.5
DS tedbiri ve tedavi prg. katılma	83	30.0
Aile içi iliş. düzelmesi	72	26.0
Dav. Uzun vadeli son. düşünebilme	41	14.8
Eğt., İş, Mesleki yaşamda düzelmeye	23	8.3
Fiziki/Sağlık dur. kötüleşeceği endişesi	22	7.9
Psikolojik pr. çözümlenmesi	20	7.2
Ekonomik pr. çözümlenmesi	13	4.7
Yerleşim yeri pr. çözümlenmesi	11	4.0
Evebeyn kaybı+sorumluluk duy.	9	3.2
Diğer	34	12.4

İşaretlenmiştir.

4.2. Araştırmanın Alt Problemlerine İlişkin Bulgular

4.2.1. “Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerde, bağlanma stilleri ile benlik saygısı ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?”

Bu alt probleme ilişkin öncelikle, araştırma örnekleminin ortalama ve standart sapmaları (Benlik Saygısı $\bar{X}=23.23$ ss =2.67, Kendilik Kavramı Sürekliliği $\bar{X}= 10.11$ ss = 2.01, İnsanlara Güvenme $\bar{X}=7.46$ ss = 0.75, Eleştiriye Duyarlılık $\bar{X}=6.03$ ss=1.98, Depresif Duygulanım $\bar{X}=11.72$ ss

=2.16, Hayalperestlik \bar{x} =7.43, ss =1.14, Psikosomatik Belirtiler \bar{x} =31.77 ss =5.56, Kişilerarası Tehdit Hissetme \bar{x} =5.02 ss =1.26, Tartışmaya Katılabilme Becerisi \bar{x} =4.57 ss =0.79, Psişik İzolasyon \bar{x} =3.06 ss =1.32, Ana baba İlgisi \bar{x} =13.66 ss =1.97, Toplam Kaygı boyutu \bar{x} =57.44 ss =17.16, Toplam Kaçınma boyutu \bar{x} = 53.04 ss = 17.39 olarak) hesaplanarak Tablo 14.a'da gösterilmiş, Tablo 14.b'de ise ölçeklerden alınan toplam puanlar arasındaki ilişki gösterilmiştir.

Tablo 14.a
Araştırma Örnekleminin Ortalama (\bar{x}) ve Standart Sapmaları (ss)

Ölçekler	\bar{x}	ss
Benlik Saygısı	23.23	2.67
Kendilik Kavramı Sürekliliği	10.11	2.01
İnsanlara Güvenme	7.46	.75
Eleştiriye Duyarlılık	6.03	1.98
Depresif Duygulanım	11.72	2.16
Hayalperestlik	7.43	1.14
Psikosomatik Belirtiler	31.77	5.56
Kişilerarası İli. Tehdit His.	5.02	1.26
Tartışmalara Katılabilme	4.57	.79
Psişik İzolasyon	3.06	1.32
Ana baba İlgisi	13.66	1.97
Toplam Kaygı	57.44	17.16
Toplam Kaçınma	53.04	17.39

Tablo 14.b
Kişilerin Benlik Saygısı ve Alt Boyutları ile Bağlanma Stilllerinin Kaygı ve Kaçınma Boyutu Arasındaki Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonları

	Kaygı	Kaçınma
Benlik Saygısı	p = .000 r = -.243**	p = .024 r = -.136*
Kendilik Kavramı Sürekliliği	p = .000 r = -.249**	p = .001 r = -.206**
İnsanlara Güvenme	p = .256 r = -.068	p = .418 r = -.049
Eleştiriye Duyarlılık	p = .000 r = -.247**	p = .000 r = -.214**
Depresif Duygulanım	p = .327 r = -.059	p = .053 r = .117
Hayalperestlik	p = .000 r = -.225**	p = .001 r = -.198**
Psikosomatik Belirtiler	p = .000 r = -.256**	p = .000 r = -.336**
Kişilerarası İli. Tehdit His.	p = .114 r = -.095	p = .006 r = -.164**
Tartışmalara Katılabilme	p = .490 r = -.042	p = .139 r = -.089
Psşik İzolasyon	p = .046 r = -.120*	p = .167 r = -.083
Ana baba İlgisi	p = .134 r = .090	p = .000 r = .241**

*p<.05 **p<.001 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

Tablo 14.b'de görüldüğü gibi; Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğindeki benlik saygısı alt ölçeği ile Yakın İlişkilerdeki Yaşantılar Envanterindeki kaygı boyutu ($r = -.243$, $p = .000$) ve kaçınma boyutu ($r = -.136$, $p = .024$) arasında anlamlılık düzeyini gösteren p değerinin .05'den küçük olduğu görülmektedir. Bu durum kişilerdeki benlik saygısı ile yakın ilişkilerde yaşanan kaygı ve kaçınma durumu arasında anlamlı - düşük düzeyde negatif- bir ilişki olduğunu göstermektedir. Buna göre, kişilerdeki benliğe ilişkin olumlu tutumun düzeyi arttıkça (benlik saygısı), yakın ilişkilerde yaşanan kaygı düzeyinin düştüğü ve kaçınma davranışının azaldığı söylenebilir.

RBS Ölçeğinin alt ölçeklerine yönelik; kendilik kavramı sürekliliği ile Yakın İlişkilerdeki Yaşantılar Envanterindeki kaygı boyutu arasında, ($r = -.243$, $p = .000$) anlamlılık düzeyini gösteren p değerinin, .001'den küçük olduğu görülmektedir. İki değişken arasında düşük düzeyde, negatif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu, yine

Kendilik kavramı sürekliliği ile Yakın İlişkilerdeki Yaşantılar Envanterindeki kaçınma boyutu arasında da, ($r = -.206$, $p = .001$) düşük düzeyde, negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre kişinin kendisi ile ilgili olumlu ya da olumsuz yargılarının sürekliliği arttıkça, yakın ilişkilerde yaşadığı kaygının düştüğü ve kaçınma davranışının azaldığı söylenebilir.

Eleştiriye duyarlılık ile Yakın İlişkilerdeki Yaşantılar Envanterindeki kaygı boyutu ($r = -.247$, $p = .000$) ve kaçınma boyutu ($r = -.214$, $p = .000$) arasında, anlamlılık düzeyini gösteren p değerinin, .001'den küçük olduğu görülmektedir. Bu durum kişilerdeki eleştiriye duyarlılık ile yakın ilişkilerdeki kaygı ve kaçınma arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Korelasyon değerine göre ise aradaki ilişkinin düşük düzeyde ve negatif yönlü olduğu söylenebilir. Buna göre eleştiriye duyarlılık düzeyi yükseldikçe, yakın ilişkilerde yaşanan kaygının düştüğü ve kaçınma davranışının azaldığı, eleştiriye duyarlılık düzeyi düştükçe kaygı ve kaçınmanın arttığı söylenebilir.

Hayalperestlik ve Yakın İlişkilerdeki Yaşantılar Envanterindeki kaygı boyutu ($r = -.225$, $p = .000$) ve kaçınma boyutu ($r = -.198$, $p = .001$) arasında, düşük düzeyde, negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Buna göre yakın ilişkilerde kaygı ve kaçınma arttıkça hayalperestliğin azaldığı söylenebilir. Psikosomatik belirtiler ile, Yakın İlişkilerdeki Yaşantılar Envanterindeki kaygı boyutu ($r = -.256$, $p = .000$) ve kaçınma boyutu ($r = -.336$, $p = .000$) arasında da düşük düzeyde, negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre de, kişiler de kaygı ve kaçınma arttıkça psikosomatik belirti düzeyinin düştüğü söylenebilir.

Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin, yakın ilişkilerinde yaşadığı kaygı ile insanlara güvenme ($p = .256$), depresif duygulanım ($p = .327$), kişilerarası tehdit duygusu ($p = .114$), tartışmaya katılabilme becerisi ($p = .490$) ve ana baba ilgisi ($p = .134$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamış ve yine bu kişilerin, yakın ilişkilerinde yaşadığı kaçınma davranışı ile insanlara güvenme ($p = .418$), depresif duygulanım ($p = .053$), tartışmaya katılabilme becerisi ($p = .139$) ve psikik izolasyon ($p = .167$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p > .05$).

Son olarak, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinin Alt ölçeklerinden kişilerarası tehdit duygusu ile Yakın İlişkilerdeki Yaşantılar Envanterindeki kaçınma boyutu ($r = -.164$, $p = .006$) arasında düşük düzeyde negatif yönlü bir ilişki, psikişik izolasyon ile Yakın İlişkilerdeki Yaşantılar Envanterindeki kaygı boyutu ($r = -.120$, $p = .046$) arasında düşük düzeyde negatif yönlü bir ilişki ve ana baba ilgisi ile Yakın İlişkilerdeki Yaşantılar Envanterindeki kaçınma boyutu arasında yine düşük düzeyde negatif yönlü bir ilişki görülmüştür. Bu durum da; kişiler arası tehdit hissetme arttıkça kaçınmanın azaldığı, izole olma durumu arttıkça kaygı düzeyinin düştüğü ve aile içinde ki ana baba ilgisi arttıkça ilişkilerde kaçınma davranışının azaldığı şeklinde yorumlanabilir.

Elde edilen sonuçlara bakıldığında; benlik saygısı ölçeği ile bağlanma stillerinin kaygı ve kaçınma boyutu arasındaki ilişki literatür bilgisi ile tutarlılık göstermekte iken Rosenberg benlik saygısının alt ölçekleri ile beklenti dışında bulgular elde edilmiştir.

4.2.2. “Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin bağlanma stilleri (kaygı ve kaçınma boyutları) ve benlik saygısı ile alt boyutları, medeni durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?”

Bu alt probleme ilişkin bulgular, Tablo 15.a ve Tablo 15.b’de yer almaktadır.

Tablo 15.a
Madde Kullanımı Deneyimi Yaşamış Kişilerin Medeni Durumlarına Göre
Ölçeklerden Aldıkları Puanların Ortalamaları (\bar{X}) ve Standart Sapmaları(ss)

	Ölçekler	Evliler			Bekârlar		
		n	\bar{X}	ss	n	\bar{X}	ss
RBSÖ	Benlik Saygısı	82	22.95	2.80	195	23.35	2.60
	Kendilik K.Sür.	82	10.30	1.94	195	10.04	2.04
	İnsanlara Güvenme	82	7.41	.80	195	7.49	.74
	Eleştiriye Duyarlılık	82	6.02	1.66	195	6.04	2.10
	Depresif Duy.	82	11.30	1.83	195	11.90	2.26
	Hayalperestlik	82	7.73	1.07	195	7.30	1.14
	K.İli. Tehdit H.	82	5.30	1.58	195	4.91	1.09
	Tartışmalara K.	82	4.62	.84	195	4.54	.77
	Psi. İzolasyon	82	3.03	.55	195	3.07	1.54
	Psikosomatik Belirtiler	82	32.15	5.25	195	31.62	5.70
	Ana baba ilgisi	82	13.32	2.04	195	13.81	1.93
	KAYGI	82	57.40	17.93	195	57.45	16.87
YIYE 2	KAÇINMA	82	48.40	17.12	195	55.00	17.18

Tablo 15.b
Madde Kullanımı Deneyimi Yaşamış Kişilerin Medeni Durumlarına Göre Ölçeklerden Aldıkları Puanların “t” Testi Sonuçları

	Ölçekler	sd	t	p
RBSÖ	Benlik Saygısı	275	1.161	0.247
	Kendilik.K.Sür	275	.996	.320
	İnsanlara	275	.777	.438
	Güvenme			
	Eleştiriye	275	.64	.949
	Duyarlılık			
	Depresif Duy.	275	2.130	.034
	Hayalperestlik	275	2.857	.005
	K.İli. Tehdit H.	275	2.369	.019
	Tartışmalara K.	275	.700	.484
	Psi. İzolasyon	275	.201	.841
	Psikosomatik	275	.734	.464
	Belirtiler			
	Ana baba İlgisi	275	1.854	.065
YIYE 2	KAYGI	275	.24	.981
	KAÇINMA	275	2.920	.004

p<.05*

Kişilerin benlik saygısının $t_{(275)}=-1.161$, $p= (.247)$ ve yakın ilişkilerde yaşanan kaygı durumlarının $t_{(275)}=.24$, $p= (.981)$ medeni durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur.

Ancak kişilerin yakın ilişkilerde yaşadıkları kaçınma davranışının, medeni durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. $t_{(275)}=2.920$, $p= (.004)$ ile .05'den küçük olduğu için varyansın eşit olmadığı sayıtlısı dikkate alınır. Bu durum; evli olanlar ile bekâr olanlar arasında kişilerin yakın ilişkilerinde kaçınma davranışı yaşamaları açısından anlamlı bir fark olduğu şeklinde yorumlanır. Bekârların ($\bar{x}=55.00$), evlilere ($\bar{x}=48.40$) göre yakın ilişkilerinde kaçınma davranışını daha fazla sergiledikleri söylenebilir.

RBSÖ Alt ölçeklerinden, kendilik kavramı sürekliliğinin $t_{(275)}=.990$, $p= (.320)$, insanlara güvenmenin $t_{(275)}=.777$, $p= (.438)$, eleştiriye duyarlılığın $t_{(275)}=.64$, $p= (.949)$, tartışmalara katılabilme becerisinin $t_{(275)}=.700$, $p= (.484)$, psikişik izolasyonun $t_{(275)}=.201$, $p= (.841)$, psikosomatik belirtinin $t_{(275)}=.734$, $p= (.464)$ ve ana baba ilgisinin $t_{(275)}=1.854$, $p= (.065)$ de kişilerin medeni durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmadığı değerlendirilmiştir. Anlamlılık düzeyi, .05'den büyük olduğu için bu ölçeklerde varyansın eşit olduğu sayıtlısı dikkate alınır. Bu durum; evli olanlar ile bekâr olanlar arasında benlik saygısı ve yakın ilişkilerde kaygı yaşama durumları ile kendilik kavramı sürekliliği, insanlara güvenmeleri, eleştiriye duyarlılıkları, tartışmalara katılabilme becerisi, psikişik izolasyonları, psikosomatik belirtileri ve ana baba ilgisi açısından anlamlı bir fark olmadığı şeklinde yorumlanır.

Ancak RBSÖ'nün alt ölçeklerinden, depresif duygulanım, hayalperestlik kişilerarası tehdit duygusu ile medeni durumları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<.05$) (Tablo 15.b).

Tablo (15.b)'de görüldüğü gibi kişilerin depresif duygulanımı, medeni durumlarına göre, anlamlı bir farklılık göstermektedir. $t_{(275)}=2.130$, $p= (.034)$ ile .05'den küçük olduğu için varyansın eşit olmadığı sayıtlısı dikkate alınır. Bu durum; evli olanlar ile bekâr olanlar arasında depresif duygulanım açısından anlamlı bir fark olduğu şeklinde yorumlanır. Bekârların ($\bar{X}=11.90$), evli olanlara ($\bar{X}=11.30$) göre depresif duygulanım durumlarının daha yüksek olduğu söylenebilir.

Yapılan çalışmada kişilerin hayalperestliklerinin, medeni durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur. $t_{(275)}=2.857$, $p= (.005)$ ile .05'den küçük olduğu için varyansın eşit olmadığı sayıtlısı dikkate alınır. Bu durum; Evli olanlar ile Bekâr olanlar arasında hayalperestlik açısından anlamlı bir fark olduğu şeklinde yorumlanır. Evlilerin ($\bar{X}=7.73$), bekârlara ($\bar{X}=7.30$) göre hayalperestliklerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Kişilerin kişilerarası tehdit duyguları, medeni durumlarına göre, anlamlı bir farklılık göstermektedir. $t_{(275)}=2.369$, $p= (0.019)$ ile .05'den küçük olduğu için varyansın eşit olmadığı sayıtlısı dikkate alınır. Bu durum; evli olanlar ile bekâr olanlar arasında kişilerarası tehdit duygusu yaşama açısından anlamlı bir fark olduğu

şeklinde yorumlanır. Evlilerin ($\bar{X}=5.30$), bekârlara ($\bar{X}=4.91$) göre kişilerarası tehdit duygusunu daha yoğun yaşadığı söylenebilir.

4.2.3. “Madde kullanımını deneyimi yaşamış kişilerin bağlanma stilleri (kaygı ve kaçınma boyutları) ve benlik saygısı ile alt boyutları, eğitim durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?”

Bu alt probleme ilişkin bulgular, Tablo 16.a ve Tablo 16.b’de yer almaktadır.

Tablo 16.a
Madde Kullanımı Deneyimi Yaşamış Kişilerin Eğitim Durumlarına Göre Ölçeklerden Aldıkları Puanların Ortalamaları (\bar{X}) ve Standart Sapmaları(ss)

Ölçekler	İlkokul ve altı			İlköğretim			Lise ve üzeri		
	n	\bar{X}	ss	n	\bar{X}	SS	n	\bar{X}	ss
Benlik Saygısı	94	22.72	2.61	87	23.12	2.96	96	23.84	2.33
Kendilik.K.Sür.	94	9.84	2.18	87	9.89	2.15	96	10.59	1.59
İnsanlara Güvenme	94	7.36	.77	87	7.49	.79	96	7.55	.70
Eleştiriye Duyarlılık	94	5.62	1.56	87	5.87	1.70	96	6.58	2.42
Depresif Duy.	94	11.91	2.67	87	11.56	1.84	96	11.69	1.86
Hayalperestlik	94	7.19	1.16	87	7.41	1.20	96	7.68	1.00
K.İli. Tehdit H.	94	4.87	1.37	87	4.79	1.18	96	5.39	1.15
Tartışmalara K.	94	4.44	.81	87	4.63	.87	96	4.63	0.68
Psi. İzolasyon	94	3.06	.58	87	2.88	.65	96	3.21	2.08
Psikosomatik Belirtiler	94	30.85	5.96	87	30.62	6.29	96	33.73	3.65
Ana baba İlgisi	94	14.01	1.84	87	13.71	2.32	96	13.29	1.71
KAYGI	94	60.89	19.06	87	57.27	15.84	96	54.20	15.82
KAÇINMA	94	58.89	17.44	87	54.12	18.21	96	46.34	14.16

Tablo 16.b
Madde Kullanımı Deneyimi Yaşamış Kişilerin Eğitim Durumlarına Göre
Ölçeklerden Aldıkları Puanların Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

ÖLÇEKLER	Varyansın Kaynağı	sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p	
RBSÖ	Benlik	Gruplar arası	2	61.200	30.600	4.397	.013*
	Saygısı	Gruplar içi	274	1907.074	6.960		
		Toplam	276	1968.274			
	Kendilik K. Sür.	Gruplar arası	2	33.237	16.618	4.201	.16
		Gruplar içi	274	1083.832	3.956		
		Toplam	276	1117.069			
	İnsanlara	Gruplar arası	2	1.800	.900	1.569	.210
	Güvenme	Gruplar içi	274	157.189	.574		
		Toplam	276	158.989			
	Eleştiriye	Gruplar arası	2	46.728	23.364	6.174	.002*
	Duyarlılık	Gruplar içi	274	1036.911	3.784		
		Toplam	276	1083.639			
	Depresif	Gruplar arası	2	5.732	2.866	0.610	.544
	Duygulanım	Gruplar içi	274	1286.961	4.697		
		Toplam	276	1292.693			
	Hayalperestlik	Gruplar arası	2	11.733	5.866	4.615	.011*
		Gruplar içi	274	348.282	1.271		
		Toplam	276	360.014			
	Kişilerarası İli.	Gruplar arası	2	20.067	10.033	4.488	.002*
	Teh.His.	Gruplar içi	274	423.702	1.546		
		Toplam	276	443.769			
	Tartışmalara	Gruplar arası	2	2.174	1.087	1.734	.178
	Katılabılme	Gruplar içi	274	171.704	.627		
		Toplam	276	173.877			
Psşik İzolasyon	Gruplar arası	2	5.083	2.541	1.442	.238	
	Gruplar içi	274	482.874	1.762			
	Toplam	276	487.957				
YİYE 2	Psikosomatik	Gruplar arası	2	566.680	283.340	9.720	.000**
	Belirtiler	Gruplar içi	274	7986.887	29.149		
		Toplam	276	8553.567			
	Ana Baba İlgisi	Gruplar arası	2	24.805	12.403	3.216	.042*
		Gruplar içi	274	1056.639	3.856		
		Toplam	276	1081.444			
	KAYGI	Gruplar arası	2	2126.118	1063.059	3.678	.027*
		Gruplar içi	274	79198.149	289.044		
		Toplam	276	81324.267			
	KAÇINMA	Gruplar arası	2	7628.188	3814.094	13.765	.000**
		Gruplar içi	274	75920.202	277.081		
		Toplam	276	83548.390			

p<.05*

Analiz sonuçları, RBSÖ'nün benlik saygısı ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanterinin kaygı/kaçınma boyutunun kişilerin eğitim durumlarına (ilkokul ve altı / ilköğretim / lise ve üzeri) göre anlamlı olarak farklılaştığını göstermektedir. Kişilerin benlik saygısı $F(2, 274)=4.40$ $p<.05$, yakın ilişkilerinde yaşadıkları kaygı $F(2, 274)=3.68$ $p<.05$ ve yakın ilişkilerinde yaşadıkları kaçınma durumu $F(2, 274)=13.77$ $p<.001$, eğitim durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

Yine RBSÖ'nün alt ölçeklerinden kişilerin eleştiriye duyarlılıklarının $F(2, 274)=6.17$ $p<.05$, hayalperestliklerinin $F(2, 274)=4.62$ $p<.05$, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme durumlarının $F(2, 274)=4.49$ $p<.05$, psikosomatik belirtilerinin $F(2, 274)=9.72$ $p<.001$ ve ana baba ilgisini değerlendirme durumlarının $F(2, 274)=3.22$ $p<.05$ eğitim durumlarına göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur.

Öte yandan, analiz sonuçlarında kendilik kavramı sürekliliği, insanlara güvenme, depresif duygulanım, tartışmalara katılabilme becerisi ve psişik izolasyonun kişilerin eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir.

Eğitim durumları arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacı ile yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, eğitim durumları ilköğretim ($\bar{X}=23.13$, $ss=2.96$) ve lise ve üzerindekiilerin ($\bar{X}=23.84$, $ss=2.33$) benlik saygılarının ilköğretim ve daha düşük seviyede olanlardan ($\bar{X}=22.72$, $ss=2.61$) daha yüksek olduğu, eğitim durumları ilköğretim ve daha düşük seviyede olanlar ($\bar{X}=60.89$, $ss=19.06$) ile ilköğretim düzeyinde olanların ($\bar{X}=57.27$, $ss=15.84$), yakın ilişkilerinde yaşadıkları kaygının lise ve üzerindekiilerden ($\bar{X}=54.20$, $ss=15.82$) daha fazla olduğu, eğitim durumları ilköğretim ve daha düşük seviyede olanlar ($\bar{X}=58.89$, $ss=17.44$) ile ilköğretim düzeyinde olanların ($\bar{X}=54.12$, $ss=18.21$), yakın ilişkilerinde sergiledikleri kaçınma davranışının lise ve üzerindekiilerden ($\bar{X}=46.34$, $ss=14.16$) daha fazla olduğu değerlendirilmiştir.

RBSÖ'nün alt ölçeklerine yönelik; eğitim durumları ilköğretim ($\bar{X}=5.87$, $ss=1.70$) ve lise ve üzerindekiilerin ($\bar{X}=6.58$, $ss=2.42$) eleştiriye duyarlılıklarının ilköğretim ve daha düşük seviyede olanlardan ($\bar{X}=5.62$, $ss=1.56$) daha fazla olduğu,

eğitim durumları ilköğretim ($\bar{X}=7.41$, $ss=1.20$) ve lise ve üzerindekiilerin ($\bar{X}=7.68$, $ss=1.00$) hayalperestliklerinin ilkokul ve daha düşük seviyede olanlardan ($\bar{X}=7.19$, $ss=1.19$) daha yüksek olduğu, eğitim durumları ilkokul ve daha düşük seviyede olanlar ($\bar{X}=4.87$, $ss=1.37$) ile lise ve üzerindekiilerin ($\bar{X}=5.39$, $ss=1.15$), kişiler arası ilişkilerde tehdit hissetme durumlarının ilköğretim ($\bar{X}=4.79$, $ss=1.18$) düzeyinde olanlardan daha fazla olduğu, eğitim durumları ilkokul ve daha düşük seviyede olanlar ($\bar{X}=30.85$, $ss=5.96$) ile lise ve üzerindekiilerin ($\bar{X}=33.73$, $ss=3.65$), psikosomatik belirtilerinin ilköğretim ($\bar{X}=30.62$, $ss=6.29$) düzeyinde olanlardan daha fazla olduğu, eğitim durumları ilkokul ve daha düşük seviyede olanlar ($\bar{X}=14.01$, $ss=1.84$) ile ilköğretim ($\bar{X}=13.71$, $ss=2.32$) düzeyindekiilerin ana baba ilgisini değerlendirme durumlarının lise ve üzerindekiilerden ($\bar{X}=13.29$, $ss=1.71$), daha olumlu olduğu belirlenmiştir.

4.2.4. “Madde kullanımını deneyimi yaşamış kişilerin bağlanma stilleri (kaygı ve kaçınma boyutları) ve benlik saygısı ile alt boyutları, anne babalarının hayatta olup olmama durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?”

Bu alt probleme ilişkin bulgular, Tablo 17.a ve Tablo 17.b’de yer almaktadır.

Tablo 17.a
Madde Kullanımı Deneyimi Yaşamış Kişilerin Ana Babalarının Hayatta Olup
Olmama Durumlarına Göre Ölçeklerden Aldıkları Puanların Ortalamaları (\bar{X})
ve Standart Sapmaları(ss)

	Ölçekler	Kayıp Yaşamış			Kayıp yaşamamış		
		n	\bar{X}	ss	n	\bar{X}	ss
RBSÖ	Benlik Saygısı	52	23.05	2.90	225	23.28	2.61
	Kendilik K.Sür	52	10.13	1.92	225	10.11	2.03
	İnsanlara Güvenme	52	7.34	.83	225	7.49	.73
	Eleştiriye Duyarlılık	52	5.76	1.62	225	6.09	2.05
	Depresif Duy.	52	11.67	1.61	225	11.74	2.27
	Hayalperestlik	52	7.40	1.07	225	7.44	1.16
	K.İli. Tehdit T.	52	4.84	1.07	225	5.07	1.30
	Tartışmalara K.	52	4.57	.77	225	4.56	.79
	Psi. İzolasyon	52	3.11	.61	225	3.04	1.44
	Psikosomatik Belirtiler	52	30.42	6.31	225	32.09	5.34
	Ana baba İlgisi	52	13.82	1.66	225	13.63	2.04
	YIYE 2	KAYGI	52	55.42	15.49	225	57.90
KAÇINMA		52	53.61	19.06	225	52.91	17.03

Tablo 17.b
Madde Kullanımı Deneyimi Yaşamış Kişilerin Ana Babalarının Hayatta Olup
Olmama Durumlarına Göre Ölçeklerden Aldıkları Puanların “t” Testi
Sonuçları

	Ölçekler	sd	t	p
	Benlik Saygısı	275	.540	.589
	Kendilik K.Sür	275	.061	.951
	İnsanlara Güvenme	275	1.300	.195
	Eleştiriye Duyarlılık	275	1.078	.282
	Depresif Duy.	275	.207	.836
RBSÖ	Hayalperestlik	275	.205	.837
	K.İli. Tehdit H.	275	1.154	.250
	Tartışmalara K.	275	.066	.948
	Psi. İzolasyon	275	.324	.746
	Psikosomatik Belirtiler	275	1.960	.051
	Ana baba İlgisi	275	.642	.521
YIYE	KAYGI	275	.940	.348
2	KAÇINMA	275	.261	.794

p<.05*

Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin benlik saygısı ($t_{(275)} = .540$ $p = .589$) ile bağlanma stillerinin kaygı ($t_{(275)} = .940$ $p = .348$) ve kaçınma boyutu ($t_{(275)} = .261$ $p = .794$) ana baba – ebeveyn kaybı yaşamış olma ya da ebeveynlerinin her ikisinin de hayatta olma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Söz konusu boyutlarda $p > .05$ olduğu için varyansın eşit olduğu sayıtlısı dikkate alınır. Bu durum; Ebeveyn kaybı yaşayanlar ile ana babaları hayatta olanlar arasında ölçekler açısından anlamlı bir fark olmadığı şeklinde yorumlanır.

Yine RBSÖ'nün alt ölçekleri olan – kendilik kavramı sürekliliği ($t_{(275)} = .061$ $p = .951$), insanlara güvenme ($t_{(275)} = 1.300$ $p = .195$), eleştiriye duyarlılık ($t_{(275)} = 1.078$ $p = .282$), depresif duygulanım ($t_{(275)} = .207$ $p = .836$), hayalperestlik ($t_{(275)} = .205$ $p = .837$), kişiler arası ilişkilerde tehdit hissetme ($t_{(275)} = 1.154$ $p = .250$), tartışmalara katılabilme becerisi ($t_{(275)} = .066$ $p = .948$), psişik izolasyon ($t_{(275)} = .324$ $p = .746$),

psikosomatik belirti ($t_{(275)}=1.960$ $p=.051$), ana baba ilgisi ($t_{(275)}=.642$ $p=.521$) durumlarının bu kişilerin ebeveyn kaybı yaşamış olma ya da ebeveynlerinin her ikisinin de hayatta olma durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmadığı değerlendirilmiştir.

4.2.5. “Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin bağlanma stilleri (kaygı ve kaçınma boyutları) ve benlik saygısı ile alt boyutları, ebeveynlerinin medeni durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?”

Bu alt probleme ilişkin bulgular, Tablo 18.a ve Tablo 18.b’de yer almaktadır.

Tablo 18.a
Madde Kullanımı Deneyimi Yaşamış Kişilerin Ana Babalarının Medeni Durumlarına Göre Ölçeklerden Aldıkları Puanların Ortalamaları (\bar{X}) ve Standart Sapmaları(ss)

	Ölçekler	Ana Babaları Bekâr			Ana Babaları Evli			
		n	\bar{X}	ss	n	\bar{X}	ss	
RBSÖ	Benlik Saygısı	95	22.97	2.84	182	23.37	2.57	
	Kendilik K.Sür	95	9.96	1.94	182	10.19	2.04	
	İnsanlara Güvenme	95	1.35	.83	182	7.52	.71	
	Eleştiriye Duyarlılık	95	6.07	1.63	182	6.01	2.14	
	Depresif Duy.	95	11.96	2.85	182	11.60	1.69	
	Hayalperestlik	95	7.36	1.11	182	7.46	1.15	
	K.İli. Tehdit H.	95	4.98	1.03	182	5.04	1.37	
	Tartışmalara K.	95	4.53	.83	182	4.58	.77	
	Psi. İzolasyon	95	3.01	.59	182	3.08	1.58	
	Psikosomatik Belirtiler	95	30.97	6.45	182	30.19	5.00	
	Ana baba İlgisi	95	13.83	1.93	182	13.58	2.00	
	YIYE 2	KAYGI	95	56.85	16.71	182	57.74	17.43
		KAÇINMA	95	54.41	17.77	182	52.33	17.20

Tablo 18.b
Madde Kullanımı Deneyimi Yaşamış Kişilerin Ana Babalarının Medeni Durumlarına Göre Ölçeklerden Aldıkları Puanların “t” Testi Sonuçları

	Ölçekler	sd	t	p	
RBSÖ	Benlik Saygısı	275	1.168	.244	
	Kendilik K.Sür	275	.900	.369	
	İnsanlara Güvenme	275	1.772	.077	
	Eleştiriye Duyarlılık	275	.228	.820	
	Depresif Duy.	275	1.331	.184	
	Hayalperestlik	275	.681	.496	
	K.İli. Tehdit H.	275	.373	.709	
	Tartışmalara K.	275	.508	.612	
	Psi. İzolasyon	275	.459	.646	
	Psikosomatik Belirtiler	275	1.736	.084	
	Ana baba İlgisi	275	.994	.321	
	YIYE 2	KAYGI	275	.411	.681
		KAÇINMA	275	.942	.347

p<.05*

Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin benlik saygısı ($t_{(275)}=1.168$ $p=.244$) ile bağlanma stillerinin kaygı ($t_{(275)}=.411$ $p=.681$) ve kaçınma boyutları ($t_{(275)}=.942$ $p=.347$) ana babalarının medeni durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Söz konusu boyutlarda $p>.05$ olduğu için varyansın eşit olduğu sayıtlısı dikkate alınır. Bu durum; ebeveynleri boşanmış, dul kalmış, evli fakat ayrı yaşayanlar ile ebeveynleri evli olanlar arasında ölçekler açısından anlamlı bir fark olmadığı şeklinde yorumlanır.

Ayrıca RBSÖ'nün alt ölçekleri olan – kendilik kavramı sürekliliği ($t_{(275)}=.900$ $p=.369$), insanlara güvenme ($t_{(275)}=1.772$ $p=.077$), eleştiriye duyarlılık ($t_{(275)}=.228$ $p=.820$), depresif duygulanım ($t_{(275)}=1.331$ $p=.184$), hayalperestlik ($t_{(275)}=.681$ $p=.496$), kişiler arası ilişkilerde tehdit hissetme ($t_{(275)}=.373$ $p=.709$), tartışmalara katılabilme becerisi ($t_{(275)}=.508$ $p=.612$), psikik izolasyon ($t_{(275)}=.459$ $p=.646$), psikosomatik belirti ($t_{(275)}=1.736$ $p=.084$), ana baba ilgisi ($t_{(275)}=.994$ $p=.321$) de,

bu kişilerin anne babalarının medeni durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmamaktadır.

4.2.6. “Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin bağlanma stilleri (kaygı ve kaçınma boyutları) ve benlik saygısı ile alt boyutları, aile bireyleri ile ilişkilerini değerlendirme durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?”

Bu alt probleme ilişkin bulgular, Tablo 19.a ve Tablo 19.b’de yer almaktadır.

Tablo 19.a
Madde Kullanımı Deneyimi Yaşamış Kişilerin Aile İçi İlişkilerini Değerlendirme Durumlarına Göre Ölçeklerden Aldıkları Puanların Ortalamaları (\bar{X}) ve Standart Sapmaları(ss)

Ölçekler	Çok İyi			İyi			Orta ve olumsuz		
	n	\bar{X}	ss	n	\bar{X}	ss	n	\bar{X}	ss
Benlik Saygısı	144	23.47	2.63	80	23.30	2.44	53	22.49	2.97
Kendilik K. Sür	144	10.52	1.97	80	9.95	1.99	53	9.28	1.87
İnsanlara Güvenme	144	7.45	.76	80	7.58	.70	53	7.32	.80
Eleştiriye Duyarlılık	144	6.22	2.30	80	5.87	1.52	53	5.75	1.57
Depresif Duy.	144	11.23	1.70	80	11.93	1.88	53	12.75	3.11
Hayalperestlik	144	7.60	1.13	80	7.17	1.11	53	7.35	1.14
K.İli. Tehdit H.	144	5.04	1.39	80	5.10	1.17	53	4.86	1.03
Tartışmalara K.	144	4.58	.74	80	4.60	.73	53	4.49	.99
Psi. İzolasyon	144	3.08	1.74	80	3.12	.55	53	2.90	.68
Psikosomatik Belirtiler	144	33.25	4.57	80	31.40	5.63	53	28.35	6.35
Ana baba İlgisi	144	13.33	2.03	80	13.93	1.80	53	14.16	1.92
KAYGI	144	56.15	17.62	80	56.67	17.33	53	62.09	15.03
KAÇINMA	144	48.52	16.25	80	57.22	18.43	53	59.03	15.59

Tablo 19.b
Madde Kullanımı Deneyimi Yaşamış Kişilerin Aile İçi İlişkilerini
Değerlendirme Durumlarına Göre Ölçeklerden Aldıkları Puanların Tek Yönlü
Varyans Analizi Sonuçları

ÖLÇEKLER	Varyansın Kaynağı		Kareler	Kareler	F	p
	sd	Toplamı	Ortalaması			
Benlik Saygısı	Gruplar arası	2	38.292	19.146	2.718	.068
	Gruplar içi	274	1929.983	7.044		
	Toplam	276	1968.274			
Kendilik K.Sürekliliği	Gruplar arası	2	62.576	31.288	8.130	.000**
	Gruplar içi	274	1054.492	3.849		
	Toplam	276	1117.069			
İnsanlara Güvenme	Gruplar arası	2	2.304	1.152	2.015	.135
	Gruplar içi	274	156.685	.572		
	Toplam	276	158.989			
Eleştiriye Duyarlılık	Gruplar arası	2	11.640	5.820	1.488	.228
	Gruplar içi	274	1071.999	3.912		
	Toplam	276	1083.639			
Depresif Duygulanım	Gruplar arası	2	94.222	47.111	10.771	.000**
	Gruplar içi	274	1198.471	4.374		
	Toplam	276	1292.693			
Hayalperestlik	Gruplar arası	2	9.838	4.919	3.849	.022*
	Gruplar içi	274	350.176	1.278		
	Toplam	276	360.014			
Kişilerarası İli. T.H.	Gruplar arası	2	1.834	.917	.568	.567
	Gruplar içi	274	441.935	1.613		
	Toplam	276	443.769			
Tartışmalara Katılabılme	Gruplar arası	2	.432	.216	.341	.711
	Gruplar içi	274	173.445	.633		
	Toplam	276	173.877			
Psşik İzolasyon	Gruplar arası	2	1.678	.839	.473	.624
	Gruplar içi	274	486.278	1.775		
	Toplam	276	487.957			
Psikosomatik Belirtiler	Gruplar arası	2	943.178	471.589	16.979	.000**
	Gruplar içi	274	7610.389	27.775		
	Toplam	276	8553.567			
Ana Baba İlgisi	Gruplar arası	2	35.285	17.642	4.621	.011*
	Gruplar içi	274	1046.159	3.818		
	Toplam	276	1081.444			
KAYGI	Gruplar arası	2	1433.550	716.775	2.458	.087
	Gruplar içi	274	19890.717	291.572		
	Toplam	276	81324.267			
KAÇINMA	Gruplar arası	2	6248.578	3124.289	11.074	.000**
	Gruplar içi	274	77299.812	282.116		
	Toplam	276	83548.390			

p<.05*

Analiz sonuçları, benlik saygısı ve Yakın ilişkilerde yaşantılar envanterinin kaygı boyutunun, kişilerin aile içi ilişkilerini değerlendirme durumları (çok iyi / iyi / orta ve kötü düzeyde) bakımından anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Bir başka deyişle bu durum; kişilerin benlik saygısı $F(2, 274)=2.72$ $p=.068$ ve yakın ilişkilerinde yaşadıkları kaygı $F(2, 274)=2.46$ $p=.087$ durumları, aile içi ilişkilerine bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmediği şeklinde yorumlanır.

Ancak kişilerin yakın ilişkilerde sergiledikleri kaçınma davranışı $F(2, 274)=11.074$ $p<.000$, aile içi ilişkilerini değerlendirme (çok iyi / iyi / orta ve kötü düzeyde) durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Ayrıca RBSÖ'nün alt ölçeklerinden insanlara güvenme $F(2, 274)=2.02$ $p=.135$, eleştiriye duyarlılık $F(2, 274)=1.49$ $p=.228$, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme $F(2, 274)=.57$ $p=.567$, tartışmalara katılabilme becerisi $F(2, 274)=.34$ $p=.711$ ve psikik izolasyonun $F(2, 274)=.47$ $p=.624$ kişilerin aile içi ilişkilerini değerlendirme durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur.

Öte yandan RBS alt ölçeklerinden kişilerin kendilik kavramı sürekliliği $F(2, 274)=8.130$ $p<.000$, depresif duygulanımları $F(2, 274)=10.771$ $p<.000$, hayalperestlikleri $F(2, 274)=3.849$ $p<.022$, psikosomatik belirtileri $F(2, 274)=16.979$ $p<.000$, ana baba ilgisini değerlendirmelerinin $F(2, 274)=4.621$ $p<.011$ aile içi ilişkilerini değerlendirme (çok iyi / iyi / orta ve kötü düzeyde) durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı değerlendirilmiştir.

Aile içi ilişkilere yönelik farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacı ile yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre; öncelikle aile içi ilişkilerini orta ve daha düşük düzeyde değerlendirenler ($\bar{x}=59.03$, $ss=15.59$) ve iyi olarak değerlendirenlerin ($\bar{x}=57.22$, $ss=18.43$) yakın ilişkilerinde yaşadıkları kaçınma durumlarının çok iyi olarak değerlendirenlerden ($\bar{x}=48.52$, $ss=16.25$) daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Alt ölçeklere yönelik farkların hangi gruplar arasında olduğuna dair ise; aile içi ilişkilerini çok iyi ($\bar{x}=10.52$, $ss=1.97$) ve iyi olarak değerlendirenlerin ($\bar{x}=9.95$,

ss=1.99) kendilik kavramı sürekliliklerinin orta ve daha kötü olarak değerlendirenlerden ($\bar{X}=9.28$, ss=1.87) daha fazla olduğu, aile içi ilişkilerini orta ve daha düşük düzeyde değerlendirenler ($\bar{X}=12.75$, ss=3.11) ve iyi olarak değerlendirenlerin ($\bar{X}=11.93$, ss=1.88) depresif duygulanımlarının çok iyi olarak değerlendirenlerden ($\bar{X}=11.23$, ss=1.70) daha yüksek olduğu, aile içi ilişkilerini çok iyi ($\bar{X}=7.60$, ss=1.13) ve orta ile kötü olarak değerlendirenlerin ($\bar{X}=7.35$, ss=1.14) hayalperestliklerinin iyi olarak değerlendirenlerden ($\bar{X}=7.17$, ss=1.11) daha fazla olduğu, aile içi ilişkilerini çok iyi ($\bar{X}=33.25$, ss=4.57) ve iyi olarak değerlendirenlerin ($\bar{X}=31.40$, ss=5.63) psikosomatik belirtilerinin orta ve daha kötü olarak değerlendirenlerden ($\bar{X}=28.35$, ss=6.35) daha fazla olduğu, aile içi ilişkilerini orta ile kötü olarak değerlendirenler ($\bar{X}=14.16$, ss=1.92) ve iyi olarak değerlendirenlerin ($\bar{X}=13.93$, ss=1.80) ana baba ilgisini değerlendirme durumlarının çok iyi olarak değerlendirenlerden ($\bar{X}=13.33$, ss=2.03) daha olumlu olduğu görülmüştür.

4.2.7. “Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin bağlanma stilleri (kaygı ve kaçınma boyutları) ve benlik saygısı ile alt boyutları, aile içerisinde şiddet görüp görmeme durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?”

Bu alt probleme ilişkin bulgular, Tablo 20.a ve Tablo 20.b’de yer almaktadır.

Tablo 20.a

Madde Kullanımı Deneyimi Yaşamış Kişilerin Aile İçinde Şiddet Görme Durumlarına Göre Ölçeklerden Aldıkları Puanların Ortalamaları (\bar{x}) ve Standart Sapmaları(ss)

	Ölçekler	A. içi şiddet gören			A. içi şiddet görmeyen		
		n	\bar{x}	ss	n	\bar{x}	ss
RBSÖ	Benlik Saygısı	89	22.51	2.75	188	23.57	2.56
	Kendilik K.Sür	89	9.68	2.05	188	10.32	1.96
	İnsanlara Güvenme	89	7.42	.76	188	7.48	.75
	Eleştiriye Duyarlılık	89	5.74	1.64	188	6.17	2.11
	Depresif Duy.	89	12.01	2.27	188	11.59	2.10
	Hayalperestlik	89	7.08	1.19	188	7.59	1.08
	K.İli. Tehdit H.	89	4.93	1.22	188	5.07	1.28
	Tartışmalara K.	89	4.61	.87	188	4.54	.75
	Psi. İzolasyon	89	2.93	.59	188	3.12	1.55
	Psikosomatik Belirtiler	89	29.86	6.57	188	32.68	4.77
	Ana baba İlgisi	89	14.26	2.01	188	13.38	1.90
	KAYGI	89	60.80	17.83	188	55.84	16.64
	YIYE 2	KAÇINMA	89	57.02	18.02	188	51.16

Tablo 20.b
Madde Kullanımı Deneyimi Yaşamış Kişilerin Aile İçinde Şiddet Görme Durumlarına Göre Ölçeklerden Aldıkları Puanların “t” Testi Sonuçları

	Ölçekler	sd	t	p	
RBSÖ	Benlik Saygısı	275	3.143	.002	
	Kendilik K.Sür	275	2.492	.013	
	İnsanlara Güvenme	275	.638	.524	
	Eleştiriye Duyarlılık	275	1.708	.089	
	Depresif Duy.	275	1.495	.136	
	Hayalperestlik	275	3.512	.001	
	K.İli. Tehdit H.	275	.869	.385	
	Tartışmalara K.	275	.686	.493	
	Psi. İzolasyon	275	1.110	.268	
	Psikosomatik Belirtiler	275	4.047	.000	
	Ana baba İlgisi	275	3.554	.000	
	YIYE 2	KAYGI	275	2.264	.024
		KAÇINMA	275	2.645	.009

p<.05*

Kişilerin Benlik saygısı ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanterinin kaygı ve kaçınma boyutunun aile içi şiddet görme durumuna göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür (p<.05) (Tablo 20.b).

Tablo (20.b)'de görüldüğü gibi kişilerin benlik saygısı aile içinde şiddet görme durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. $t_{(275)}=3.143$, $p= (.002)$ ile .05'den küçük olduğu için varyansın eşit olmadığı sayıtlısı dikkate alınır. Bu durum; şiddet görenler ile şiddet görmeyenler arasında benlik saygısı açısından anlamlı bir fark olduğu şeklinde yorumlanır. Aile içinde şiddet görmeyenlerin ($\bar{X}=23.57$), şiddet görenlere ($\bar{X}=22.51$) göre benlik saygılarının daha yüksek olduğu söylenebilir.

Bağlanma stillerinin kaygı boyutunun da, aile içinde şiddet görme durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur. $t_{(275)}=2.264$, $p= (.024)$ ile .05'den küçük olduğu için varyansın eşit olmadığı sayıtlısı dikkate alınır. Bu durum; şiddet görenler ile şiddet görmeyenler arasında yakın ilişkilerde yaşadığı kaygı düzeyi açısından anlamlı bir fark olduğu şeklinde yorumlanır. Aile içinde şiddet görenlerin ($\bar{X}=60.89$), şiddet görmeyenlere ($\bar{X}=55.84$) göre yakın ilişkilerinde daha kaygılı olduğu söylenebilir.

Kişilerin yakın ilişkilerinde yaşadıkları kaçınma durumu da, aile içinde şiddet görme durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. $t_{(275)}=2.245$, $p= (.009)$ ile .05'den küçük olduğu için varyansın eşit olmadığı sayıtlısı dikkate alınır. Bu durum; şiddet görenler ile şiddet görmeyenler arasında kaçınma durumları açısından anlamlı bir fark olduğu şeklinde yorumlanır. Aile içinde şiddet görenlerin ($\bar{X}=57.02$), şiddet görmeyenlere ($\bar{X}=51.16$) göre yakın ilişkilerinde daha fazla kaçınma davranışı sergiledikleri söylenebilir.

RBSÖ'nün alt ölçekleri bakımından ise, kişilerin kendilik kavramı sürekliliği, hayalperestliği, psikosomatik belirtileri ve anne baba ilgisinin de aile içi şiddet görme durumuna göre anlamlı olarak farklılaştığı ancak insanlara güvenme ($t_{(275)}=.638$ $p=.524$), eleştiriye duyarlılık ($t_{(275)}=1.708$ $p=.089$), depresif duygulanım ($t_{(275)}=1.495$ $p=.136$), kişiler arası ilişkilerde tehdit hissetme ($t_{(275)}=.659$ $p=.385$), tartışmalara katılabilme becerisi ($t_{(275)}=.235$ $p=.493$), psişik izolasyonun ($t_{(275)}=.560$ $p=.268$), kişilerin aile içerisinde şiddet görüp görmeme durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. İstatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmayan boyutlarda $p > .05$ olduğu için varyansın eşit olduğu sayıtlısı dikkate alınır. Bu durum; aile içerisinde şiddet görenler ile görmeyenler arasında RBSÖ'nün alt ölçeklerinden insanlara güvenme, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme becerisi ve psişik izolasyon açısından anlamlı bir fark olmadığı şeklinde yorumlanır.

Farklılık bulunan alt ölçekler bakımından; kendilik kavramı sürekliliğinin kişilerin aile içi şiddet görme durumuna göre, $t_{(275)}=2.492$, $p= (.013)$ ile .05'den küçük olduğu için varyansın eşit olmadığı sayıtlısı dikkate alınır. Bu durum; şiddet görenler ile şiddet görmeyenler arasında kendilik kavramı sürekliliği açısından

anlamli bir fark olduğu şeklinde yorumlanır. Aile içinde şiddet görmeyenlerin ($\bar{X}=10.32$), şiddet görenlere ($\bar{X}=9.68$) göre kendilik kavramı sürekliliğinin daha fazla olduğu söylenebilir.

Kişilerin hayalperestliğı, aile içinde şiddet görme durumlarına göre, anlamlı bir farklılık göstermektedir. $t_{(275)}=3.512$, $p= (.001)$ ile .05'den küçük olduğu için varyansın eşit olmadığı sayıtlısı dikkate alınır. Bu durum; şiddet görenler ile şiddet görmeyenler arasında hayalperestlik açısından anlamlı bir fark olduğu şeklinde yorumlanır. Aile içinde şiddet görmeyenlerin ($\bar{X}=7.59$), şiddet görenlere ($\bar{X}=7.08$) göre hayalperestliklerinin daha fazla olduğu söylenebilir.

Kişilerin psikosomatik belirtiler, aile içinde şiddet görme durumlarına göre, anlamlı bir farklılık göstermektedir. $t_{(275)}=4.047$, $p= (.000)$ ile .05'den küçük olduğu için varyansın eşit olmadığı sayıtlısı dikkate alınır. Bu durum; şiddet görenler ile şiddet görmeyenler arasında psikosomatik belirtiler açısından anlamlı bir fark olduğu şeklinde yorumlanır. Aile içinde şiddet görmeyenlerin ($\bar{X}=32.68$), şiddet görenlere ($\bar{X}=29.86$) göre psikosomatik belirtilerinin daha fazla olduğu söylenebilir.

Kişilerin ana baba ilgisini değerlendirmeleri, aile içinde şiddet görme durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. $t_{(275)}=3.554$, $p= (.000)$ ile .05'den küçük olduğu için varyansın eşit olmadığı sayıtlısı dikkate alınır. Bu durum; şiddet görenler ile şiddet görmeyenler arasında ana baba ilgisini değerlendirmeleri açısından anlamlı bir fark olduğu şeklinde yorumlanır. Aile içinde şiddet görenlerin ($\bar{X}=14.26$), şiddet görmeyenlere ($\bar{X}=13.38$) göre ana baba ilgilerinin daha fazla olduğu söylenebilir.

4.2.8. “Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin bağlanma stilleri (kaygı ve kaçınma boyutları) ve benlik saygısı ile alt boyutları, daha önce başka bir suçta karışıp karışmama durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?”

Bu alt probleme ilişkin bulgular, Tablo 21.a ve Tablo 21.b'de yer almaktadır.

Tablo 21.a
Madde Kullanımı Deneyimi Yaşamış Kişilerin Suç Geçmiş Durumlarına
Göre Ölçeklerden Aldıkları Puanların Ortalamaları (\bar{X}) ve Standart
Sapmaları(ss)

	Ölçekler	Suç geçmiş var			Suç geçmiş yok		
		n	\bar{X}	ss	n	\bar{X}	ss
RBSÖ	Benlik Saygısı	131	22.63	2.98	146	23.78	2.22
	Kendilik K.Sür	131	9.90	2.03	146	10.31	1.97
	İnsanlara Güvenme	131	7.45	.78	146	7.48	.73
	Eleştiriye Duyarlılık	131	5.62	1.59	146	6.40	2.21
	Depresif Duy.	131	12.02	2.44	146	11.46	1.84
	Hayalperestlik	131	7.26	1.12	146	7.58	1.14
	K.İli. Tehdit H.	131	4.90	1.07	146	5.13	1.41
	Tartışmalara K.	131	4.53	.82	146	4.60	.76
	Psi. İzolasyon	131	3.02	.62	146	3.09	1.73
	Psikosomatik Belirtiler	131	30.67	5.56	146	32.76	5.39
	Ana baba İlgisi	131	13.96	1.87	146	13.39	2.03
	KAYGI	131	59.67	18.79	146	55.43	15.35
	KAÇINMA	131	56.22	17.09	146	50.19	17.23

YIYE
2

Tablo 21.b
Madde Kullanımı Deneyimi Yaşamış Kişilerin Suç Geçmişi Durumlarına
Göre Ölçeklerden Aldıkları Puanların “t” Testi Sonuçları

	Ölçekler	sd	t	p
	Benlik Saygısı	275	3.648	.000
	Kendilik K.Sür	275	1.717	.087
	İnsanlara Güvenme	275	.393	.695
	Eleştiriye Duyarlılık	275	3.322	.001
RBSÖ	Depresif Duy.	275	2.153	.032
	Hayalperestlik	275	2.310	.022
	K.İli. Tehdit H.	275	1.501	.134
	Tartışmalara K.	275	.715	.475
	Psi. İzolasyon	275	.455	.649
	Psikosomatik Belirtiler	275	3.167	.002
	Ana baba İlgisi	275	2.423	.016
YIYE	KAYGI	275	2.061	.040
2	KAÇINMA	275	2.915	.004

p<.05*

Analiz sonucunda kişilerin benlik saygısı ve yakın ilişkilerde yaşanan kaygı ve kaçınma boyutunun suç geçmişi durumlarına göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür ($p<.05$) (Tablo 21.b).

Tablo (21.b)'de görüldüğü gibi benlik saygısı, suç geçmişi durumlarına göre, anlamlı bir farklılık göstermektedir. $t_{(275)}=3.648$, $p= (.000)$ ile .05'den küçük olduğu için varyansın eşit olmadığı sayıtlısı dikkate alınır. Bu durum; suç geçmişi olanlar ile suç geçmişi olmayanlar arasında benlik saygısı açısından anlamlı bir fark olduğu şeklinde yorumlanır. Suç geçmişi olmayanların ($\bar{x}=23.78$), suç geçmişi olanlara ($\bar{x}=22.63$) göre benlik saygılarının daha yüksek olduğu söylenebilir.

Kişilerin yakın ilişkilerinde yaşadıkları kaygı düzeyi suç geçmişi durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. $t_{(275)}=2.061$, $p= (.040)$ ile .05'den küçük

olduğu için varyansın eşit olmadığı sayıtlısı dikkate alınır. Bu durum; suç geçmişi olanlar ile suç geçmişi olmayanlar arasında kaygı düzeyi açısından anlamlı bir fark olduğu şeklinde yorumlanır. Suç geçmişi olanların ($\bar{X}=59.67$), suç geçmişi olmayanlara ($\bar{X}=55.43$) göre yakın ilişkilerinde daha kaygılı olduğu söylenebilir.

Kişilerin yakın ilişkilerinde yaşadıkları kaçınma düzeyi, suç geçmişi durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. $t_{(275)}=2.915$, $p= (.004)$ ile $0,05$ 'den küçük olduğu için varyansın eşit olmadığı sayıtlısı dikkate alınır. Bu durum; suç geçmişi olanlar ile suç geçmişi olmayanlar arasında kaçınma davranışı açısından anlamlı bir fark olduğu şeklinde yorumlanır. Suç geçmişi olanların ($\bar{X}=56.22$), suç geçmişi olmayanlara ($\bar{X}=50.19$) göre yakın ilişkilerinde daha fazla kaçınma davranışı sergiledikleri söylenebilir.

Ayrıca RBSÖ'nün alt ölçeklerinden, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler, anne baba ilgisinin de suç geçmişi durumlarına göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür ($p<.05$) (Tablo 21.b).

Ancak Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin RBSÖ'nün diğer alt ölçekleri olan –kendilik kavramı sürekliliği ($t_{(275)}=1.717$ $p=.087$), insanlara güvenme ($t_{(275)}=.393$ $p=.695$), kişiler arası ilişkilerde tehdit duygusu ($t_{(275)}=1.501$ $p=.134$), tartışmalara katılabilme becerisi ($t_{(275)}=.715$ $p=.475$), psişik izolasyon ($t_{(275)}=.455$ $p=.649$) durumları, kişilerin geçmişte suç işleyip işlemediklerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Söz konusu boyutlarda $p> .05$ olduğu için varyansın eşit olduğu sayıtlısı dikkate alınır. Bu durum; suç geçmişi olan bireyler ile suç geçmişi olmayan bireyler arasında RBSÖ'nün alt ölçeklerinden kendilik kavramı sürekliliği, insanlara güvenme, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme becerisi ve psişik izolasyon açısından anlamlı bir fark olmadığı şeklinde yorumlanır.

İstatistiksel olarak anlamlı farklılaşma bulunan alt ölçekler bakımından;

Kişilerin eleştiriye duyarlılıklarının, suç geçmişi durumlarına göre, anlamlı bir farklılık göstermektedir. $t_{(275)}=3.322$, $p= (.001)$ ile $.05$ 'den küçük olduğu için varyansın eşit olmadığı sayıtlısı dikkate alınır. Bu durum; suç geçmişi olanlar ile suç

geçmiş olmayanlar arasında eleştiriye duyarlılık açısından anlamlı bir fark olduğu şeklinde yorumlanır. Suç geçmiş olmayanların ($\bar{X}=6.40$), suç geçmiş olanlara ($\bar{X}=5.62$) göre eleştiriye duyarlılıklarının daha fazla olduğu söylenebilir.

Kişilerin depresif duygulanım durumu suç geçmiş durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. $t_{(275)}=2.153$, $p= (.032)$ ile $.05$ 'den küçük olduğu için varyansın eşit olmadığı sayıltısı dikkate alınır. Bu durum; suç geçmiş olanlar ile suç geçmiş olmayanlar arasında depresif duygulanım açısından anlamlı bir fark olduğu şeklinde yorumlanır. Suç geçmiş olanların ($\bar{X}=12.02$), suç geçmiş olmayanlara ($\bar{X}=11.46$) göre depresif duygulanımlarının daha fazla olduğu söylenebilir.

Kişilerin hayalperestliği suç geçmiş durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. $t_{(275)}=2.310$, $p= (.022)$ ile $0,05$ 'den küçük olduğu için varyansın eşit olmadığı sayıltısı dikkate alınır. Bu durum; suç geçmiş olanlar ile suç geçmiş olmayanlar arasında hayalperestlik açısından anlamlı bir fark olduğu şeklinde yorumlanır. Suç geçmiş olmayanların ($\bar{X}=7.58$), suç geçmiş olanlara ($\bar{X}=7.26$) göre hayalperestliklerinin daha fazla olduğu söylenebilir.

Kişilerin psikosomatik belirtiler, suç geçmiş durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. $t_{(275)}=3.167$, $p= (.002)$ ile $.05$ 'den küçük olduğu için varyansın eşit olmadığı sayıltısı dikkate alınır. Bu durum; suç geçmiş olanlar ile suç geçmiş olmayanlar arasında psikosomatik belirtiler açısından anlamlı bir fark olduğu şeklinde yorumlanır. Suç geçmiş olmayanların ($\bar{X}=32.76$), suç geçmiş olanlara ($\bar{X}=30.67$) göre psikosomatik belirtilerinin daha fazla olduğu söylenebilir.

Kişilerin ana baba ilgisini değerlendirmeleri, suç geçmiş durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. $t_{(275)}=2.423$, $p= (.016)$ ile $.05$ 'den küçük olduğu için varyansın eşit olmadığı sayıltısı dikkate alınır. Bu durum; suç geçmiş olanlar ile suç geçmiş olmayanlar arasında ana baba ilgisini değerlendirmeleri açısından anlamlı bir fark olduğu şeklinde yorumlanır. Suç geçmiş olanların ($\bar{X}=13.96$), suç geçmiş olmayanlara ($\bar{X}=13.39$) göre ana baba ilgisini daha fazla olarak değerlendirdikleri söylenebilir.

BÖLÜM V

SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Araştırmanın Sonuçları

1 - Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğindeki Benlik Saygısı ölçeği ile Yakın İlişkilerdeki Yaşantılar Envanterindeki Kaygı boyutu ve Kaçınma boyutu arasında anlamlı - düşük düzeyde negatif yönlü- bir ilişki olduğu,

RBSÖ'nün alt ölçeklerine yönelik, kendilik kavramı sürekliliği, eleştiriye duyarlılık, hayalperestlik ve psikosomatik belirtiler ile de Yakın İlişkilerdeki Yaşantılar Envanterindeki kaygı boyutu ve kaçınma boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu,

Yine kişilerarası tehdit duygusu ve ana baba ilgisi ile Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanterinde ki kaçınma boyutu arasında ve psişik izolasyon ile Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanterinde ki kaygı boyutu arasında düşük düzeyde negatif yönlü bir ilişki görüldüğü,

Öte yandan; kişilerin insanlara güvenme, depresif duygulanım, tartışmaya katılabilme becerisi ile yakın ilişkilerde yaşadıkları kaygı ve kaçınma arasında ve yine bu kişilerin kişilerarası tehdit duygusu ve ana baba ilgisi ile yakın ilişkilerinde yaşadığı kaygı arasında ve psişik izolasyon ile yakın ilişkilerinde yaşadığı kaçınma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye rastlanmadığı bulunmuştur.

2 - Kişilerin benlik saygısının ve yakın ilişkilerde yaşanan kaygı durumlarının medeni durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği,

Ancak kişilerin yakın ilişkilerde yaşadıkları kaçınma durumlarının, medeni durumlarına göre anlamlı olarak farklılaştığı,

Alt ölçeklere yönelik; RBSÖ'nün alt ölçeklerinden, depresif duygulanım, hayalperestlik kişilerarası tehdit duygusunun kişilerin medeni durumlarına göre anlamlı olarak farklılık gösterdiği; ancak yine kişilerin kendilik kavramı sürekliliğinin, insanlara güvenmelerinin, eleştiriye duyarlılıklarının, tartışmalara katılabilme becerisinin, psişik izolasyonlarının, psikosomatik belirtilerinin ve ana baba ilgisinin medeni durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmadığı değerlendirilmiştir.

3 - Benlik saygısı ve Yakın ilişkilerde yaşantılar envanterinin kaygı/kaçınma boyutu ile kişilerin eğitim durumları arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuş,

Alt ölçeklere yönelik; eleştiriye duyarlılıkları, hayalperestlikleri, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme durumları, psikosomatik belirtileri ve ana baba ilgisi ile eğitim durumları arasında anlamlı bir fark olduğu,

Öte yandan, analiz sonuçlarında kendilik kavramı sürekliliği, insanlara güvenme, depresif duygulanım, tartışmalara katılabilme becerisi ve psişik izolasyonun kişilerin eğitim durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur.

4 - Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin benlik saygısı ile bağlanma stillerinin kaygı ve kaçınma boyutunun ana baba – ebeveyn kaybı yaşamış olma ya da ebeveynlerinin her ikisinin de hayatta olma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği,

RBS alt ölçeklerine yönelik; kendilik kavramı sürekliliği, insanlara güvenme, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, kişiler arası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme becerisi, psikosomatik belirti, psişik izolasyon ve ana baba ilgisi durumlarının bu kişilerin ebeveyn kaybı yaşamış olma ya da ebeveynlerinin her ikisinin de hayatta olma durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür.

5 - Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin benlik saygısı ile bağlanma stillerinin kaygı ve kaçınma boyutlarının ana babalarının medeni durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği,

Alt ölçeklere yönelik; kendilik kavramı sürekliliği, insanlara güvenme, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, kişiler arası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme becerisi, psişik izolasyon, psikosomatik belirti ve ana baba ilgisinin de, bu kişilerin anne babalarının medeni durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmadığı belirlenmiştir.

6 - Benlik saygısı ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanterinin kaygı boyutunun, kişilerin aile içi ilişkilerini değerlendirme durumları bakımından anlamlı bir fark olmadığı,

Ancak, kişilerin yakın ilişkilerde yaşadıkları kaçınma durumlarının aile içi ilişkilerini değerlendirme durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur.

RBSÖ'nün alt ölçeklerine yönelik; insanlara güvenme, eleştiriye duyarlılık, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme becerisi ve psişik izolasyonun kişilerin aile içi ilişkilerini değerlendirme durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmadığı,

Öte yandan, kendilik kavramı sürekliliği, depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler ve ana baba ilgisinde ise istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu görülmüştür.

7 - Kişilerin benlik saygısının ve yakın ilişkilerde yaşanan kaygı ve kaçınma boyutunun aile içi şiddet görme durumuna göre anlamlı olarak farklılaştığı,

Alt ölçeklere yönelik; kendilik kavramı sürekliliği, hayalperestliği, psikosomatik belirtiler ve ana baba ilgisinin de aile içi şiddet görme durumuna göre anlamlı olarak farklılaştığı ancak insanlara güvenme, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, kişiler arası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme becerisi,

psikişik izolasyonun, kişilerin aile içerisinde şiddet görüp görmeme durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur.

8 - Analiz sonucunda kişilerin benlik saygısı ve yakın ilişkilerde yaşanan kaygı ve kaçınma boyutunun suç geçmişi durumlarına göre anlamlı olarak farklılaştığı,

RBSÖ'nün alt ölçeklerine yönelik; eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler, anne baba ilgisinin de suç geçmişi durumlarına göre anlamlı olarak farklılaştığı ancak kendilik kavramı sürekliliği, insanlara güvenme, kişiler arası ilişkilerde tehdit duygusu, tartışmalara katılabilmek becerisi, psikişik izolasyon durumları, kişilerin geçmişte suç işleyip işlemediklerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir.

5.2. Tartışma

Bu çalışmada madde kullanımı nedeni ile adli sürece dâhil olup haklarında denetimli serbestlik tedbiri verilen ve tedavisi için yapılan hastane sevki neticesinde raporunda; “yapılan psikiyatrik muayene ve idrar analizi sonucunda kişinin madde bağımlılığı olmadığı, madde bağımlılığı tedavisi görmesine gerek bulunmadığı” belirtilen ancak madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin “benlik saygısı ile bağlanma stilleri” arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Aynı zamanda; medeni durum, eğitim durumu, ebeveyn durumu, aile içi ilişkileri, aile içi şiddet ve suç geçmişi olarak belirlenen sosyo demografik değişkenlere göre bağlanma stilleri ve benlik saygısı ve alt boyutları arasında anlamlı farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Yapılan çalışma neticesinde; Aralık 2010 Ocak 2011 tarihleri arasında uyuşturucu madde kullanmak nedeni ile haklarında verilen “Tedavi ve Denetimli Serbestlik” kararı Karşiyaka DSYM’de infaz edilen ve hastane sevkleri neticesinde “madde bağımlısı olmayıp madde bağımlısı tedavisi görmesine gerek bulunmayan kişilerin; %91’inin 21-34 yaş arasında olduğu, %65’inin bekar olduğu, %63’ünün ilköğretim mezunu olduğu, %81’inin anne ve babasının her ikisinin de hayatta olduğu, %81’inin aileleri ile ilişkilerini iyi ve çok iyi olarak nitelendirdikleri, %68’inin aile içerisinde şiddet görmediği ve %91’inin aile içerisinde madde kullanımının olmadığı bulunmuştur. Kişilerin %72’si madde kullanımına 15-25

yaşları arasında başladığını belirtmiş ve %47'sinin (ortalama olarak 2 kişiden 1'inin) suç geçmişinin olduğu değerlendirilmiştir. Kişilerin karıştıkları suç miktarı ve niteliğine yönelik; %82'sinin tek bir suç türünü işaretlediği ve en çok rastlanan 3 suç türünün çokluk sırasına göre; 1. Uyuşturucu ve uyarıcı madde satın alma, kabul etme veya bulundurma (%18) – 2. Mal varlığına yönelik (%12), 3. Vücut dokunulmazlığına karşı(%12) suçlar olduğu görülmüştür. Kişilerin madde kullanımına başlama nedenlerinin ilk üç sebebine bakıldığında; %53 oranında olumsuz sosyal ve arkadaş çevresi, %18 oranında heyecan arayışı, %16 oranında aile içi olumsuz yaşantılar olduğu, Maddeyi bırakma nedenlerinin ilk üç sebebine bakıldığında ise %32 oranında arkadaş çevresinin değiştirilmesi, %30 oranında DS tedbirinin etkisi ve %26 oranında ise aile içi ilişkilerin düzelmesinin etkisi olduğu görülmüştür.

Örnekleme tanıtıcı bulgular açısından; madde kullanımı olan bireylere yönelik literatürde yapılan araştırmalardan elde edilen bilgilere alternatif olabilecek veriler elde edilmiştir. Genel olarak parçalanmış ya da tek ebeveynli ailelerden gelmek, problemlili aile içi ilişkiler ya da aile içerisinde madde kullanımının bulunması madde kullanımı davranışının sergilenmesi açısından önemli bir risk faktörü olarak görülürken, yapılan çalışmada kişilerin %81'inin anne babalarının her ikisinin de hayatta olduğu, bu grubun %79'unun evli olduğu, %91'inin aile içerisinde madde kullanımının olmadığı ve %81'inin aile içi ilişkilerini iyi ya da çok iyi olarak nitelendirdikleri görülmüştür.

Öte yandan yapılan çalışmada kişilerin gerek maddeye başlama sebebi ve gerekse maddeyi bırakma sebebi açısından “aile etkisini” 3.(üçüncü) derecede önemli olarak görmelerinin; “madde kullanımı olan kişilerin görünüşteki isyankârlık ve bağımsız olmak için zamanından önce gösterilen çabalarına rağmen, yetişkinliklerine kadar aileleriyle yakın ilişkide ve onlara bağımlı kaldığı, hem erkek hem de kadın madde bağımlılarının, maddeyi bırakma gayretlerinde kendilerine en çok aile üyelerinin veya eşlerinin yardımcı olacağına inandıkları (Graeme, Parker ve Bagby, 1990; Kaplan, 1989; Demirsoy, 1996)” düşüncesini de doğruladığı düşünülmüştür.

Maddeyi bırakma nedenlerinden biri olarak, Denetimli Serbestlik çalışmalarının etkisinin ise %30 oranında (sıklık bakımından ikinci bırakma nedeni olarak) görülmesi, gerek uygulamaların etkililiğine dair olumlu bir geri bildirim olması, gerekse de bireylere yönelik Denetimli Serbestlik mekanizmasının verimli işlediğinin bir göstergesi olması açısından büyük önem taşımaktadır.

Araştırmanın birinci amacı doğrultusunda; Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin, bağlanma stilleri ile benlik saygısı arasında anlamlı - düşük düzeyde negatif yönlü- bir ilişki bulunmuştur. Bu durum; kişilerdeki benliğe ilişkin olumlu tutumun düzeyi arttıkça (benlik saygısı), yakın ilişkilerde yaşanan kaygı düzeyinin düştüğü ve kaçınma davranışının azaldığını ortaya koymaktadır.

Konu ile ilgili yapılan çeşitli çalışmalarda da, bağlanma stili ve benlik saygısının ilişkili olduğuna dair tutarlı sonuçlar bulunmuştur:

Batholomew ve Horowitz (1991), yaptıkları araştırmada kendilerini güvenli bağlanan olarak tanımlayan katılımcıların (olumlu benlik modeli) benlik saygısının, kendilerini korkulu ya da saplantılı olarak tanımlayanlardan (olumsuz benlik modeli) daha yüksek seviyede olduğunu bulmuştur. Griffin ve Bartholomew (1994) tarafından sınırlı düzeyde değişkenle yapılan yakın tarihli bir çalışmada da, bağlanmanın benlik modelinin pozitifliğinin, bireylerin kendi benliklerine dair fikirlerinin (algılarının) pozitifliği ile başlı başına ilişkili olduğunu göstermektedir. Çalışmalarda çocukluk dönemi bağlanma literatürü ile de, tutarlı sonuçlar bulunmuştur (Cassidy 1988, 1990). Cassidy, 1988 yılında 6 yaş grubu ile yaptığı çalışmasında, güvenli bağlanma ve benlik saygısının farklı ölçekleri arasında anlamlı ilişki olduğunu bulmuştur (.29 ile .40 aralığında). Bu çalışmalar, hem yetişkin hem de çocukluk dönemi bağlanması ile benlik saygısı değişkeninin pozitif ilişkili olduğuna yönelik tutarlı sonuçlar olduğunu ortaya çıkarmaktadır (Bylsma, W.H., Cozzarelli, C., Sumer, N., 1997, s. 3-4).

Sümer ve Güngör (1999) üniversite öğrencileri ile yaptıkları bir çalışmada benlik kavramının önemli boyutları olarak kabul edilen benlik belirginliği ve özsaygı açısından bireyleri karşılaştırmışlardır. Benlik modeli olumlu olan güvenli bağlanma stili ile benlik saygısı ve benlik belirginliği arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki

bulunmuştur. Buna karşın benlik modeli olumsuz olarak tanımlanan korkulu ve saplantılı bağlanma stilleri ile benlik saygısı ve benlik belirginliği arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişkinin gözlemlendiğini belirtmişlerdir. Kayıtsız stile bakıldığında ise beklenenin tersine özsaygı ile anlamlı yönde bir ilişkiye ulaşılamamış ancak benlik belirginliği ile anlamlı bir korelasyon elde edilmiştir.

Zimmerman ve Becker-Stoll (2002)'un araştırmasında da bağlanma örüntüleri ile kimlik gelişimleri arasında zamandaş ve boylamsal bir ilişkinin bulunduğu gözlemlenmiştir. Burada güvenli bağlanmanın hem zamandaş olarak hem de boylamsal olarak başarılı kimlik gelişimi ile bağlantılı olduğu; kayıtsız bağlanmanın ise aynı şekilde kimlik karmaşası ile bağlantılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışma Brennan ve arkadaşlarının YİYE'nin madde tepki kuramı (Hambleton, Swaminathan ve Rogers, 1991) temelinde değiştirilmiş hali olan YİYE II ile gerçekleştirilmiş ve kişilerin bağlanma stillerinin temel boyutları olarak kabul edilen kaygı ve kaçınma boyutlarından aldığı toplam puanlar benlik saygısı ve alt ölçekleri ile karşılaştırılmış ve daha öncede belirtildiği gibi, literatür bilgisi ile tutarlı olarak benlik saygısı ile kaygı ve kaçınma boyutları arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu, kişilerdeki benliğe ilişkin olumlu tutumun düzeyi arttıkça (benlik saygısı), yakın ilişkilerde yaşanan kaygı düzeyinin düştüğü ve kaçınma durumlarının azaldığı görülmüştür.

Ayrıca, Rosenberg Benlik Saygısı ölçeğinin alt ölçekleri olan kendilik kavramı sürekliliği, insanlara güvenme, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler, kişilerarası tehdit duygusu, tartışmaya katılabilme becerisi, psişik izolasyon ve ana baba ilgisi ile Bağlanma stillerinin kaygı ve kaçınma boyutları arasında ki ilişkiye de bakılmıştır.

Rosenberg (1965)'e göre, kişilerarası ilişkilerde yaşanan sorunlar benlik saygısı ile anlamlı bir ilişki göstermektedir. Buna göre benlik saygısı düşük olan kişilerin sosyal ilişkilerinde daha çok sorunla karşılaştığını, daha fazla tehdit algılayıp, eleştiriye duyarlılık gösterdiklerini belirtmektedir. Ayrıca düşük benlik saygısı olan bireylerin hayalperestliğe ve psişik yönden izolasyona daha çok yakın

oldukları da belirtilmektedir. Buna göre benlik saygısı alt alanları ile bağlanma stillerinin kaygı ve kaçınma boyutları arasında da anlamlı ilişki beklenmiştir.

Bu doğrultuda RBSÖ'nün Alt ölçeklerine ilişkin; kendilik kavramı sürekliliği, eleştiriye duyarlılık, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler ile Yakın İlişkilerdeki Yaşantılar Envanterindeki Kaygı ve Kaçınma boyutu arasında düşük düzeyde, negatif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur.

Tufan (1989)'a göre, benlik saygısını belirleyen yargılarda bir değişmezlik, göreli olarak bir süreklilik vardır. Buna göre kendilik kavramı sürekliliğine ilişkin bulgu, bireylerin geçmişte ve şimdi aynı kişi olduğu ve gelecekte de aynı kişi olacağına ilişkin düşünce içerisinde olmasının diğerleri ile kurduğu ilişkilerde kendisini daha az kaygılı, daha güvenli hissetmesine ve dolayısıyla kaçınmacı davranış sergilememesine yol açtığı şeklinde yorumlanabilir. Bununla birlikte kişinin benlik saygısının değişmeye duyarlı olduğu da kabul edilmektedir.

Bireylerin benlik saygısının sürekliliğinin bir göstergesi olarak kabul edilen kendilik kavramı sürekliliği ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu Rosenberg'in ergen örnekleminde elde ettiği sonuçlar ve yapılan başka çalışmalarda da gösterilmektedir. Korkmaz (1996)'ın çalışmada benlik saygısı ile kaygı ve kaçınma arasında anlamlı negatif yönlü bir ilişki bulunmuş, bu durum kendilik kavramı ile kaygı ve kaçınma arasında da negatif yönlü bir ilişki bulunabileceği beklentisini doğrulamış ve sonuçların beklentiyi doğruladığı görülmüştür.

Rosenberg (1965), eleştiriye duyarlılığı başkaları tarafından yöneltilen olumsuz tavır ve sözlere karşı aşırı hassasiyet ve kırılma durumu olarak açıklamıştır. Arık (1990) da, eleştiriye karşı duyarlılığı aşırı düzeyde olan bireylerin, kendilerini yetersiz hissettiklerini, yaşam sorunları karşısında etkisiz davranışlar sergilediklerini ve eleştiri kaygısından dolayı yalnızlık eğiliminin güçlendiğini belirtmektedir (Karahana, Sardoğan, Şar, Ersanlı, Kaya, Kumcağız, 2004, s.36).

Bu açıklama, eleştiriye duyarlılığı yüksek olan kişilerin yalnız kalma eğiliminin fazla olacağını dolayısıyla yakın ilişkilerinde yaşadığı kaygı düzeyinin de yüksek olacağını düşündürmüştür. Ancak Korkmaz (1996)'ın "Yetişkin örnekleme

için bir benlik saygısı ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlik çalışması”nda benlik saygısı ve eleştiriye duyarlılık arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Yaptığımız araştırmada da kaygı ve kaçınma ile eleştiriye duyarlılık arasında dolaylı olarak pozitif ilişki ya da ilişki bulunmama durumu beklense de, negatif yönlü bir ilişki görülmüştür. Çalışma neticesinde elde edilen bulgu, kişilerdeki eleştiriye duyarlılık ile yakın ilişkilerdeki kaygı ve kaçınma arasında düşük düzeyde, negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu, yani eleştiriye duyarlılık düzeyi yükseldikçe, yakın ilişkilerde yaşanan kaygının düştüğü ve kaçınma davranışının azaldığı, eleştiriye duyarlılık düzeyi düştükçe kaygı ve kaçınmanın arttığı şeklindedir. Bu durum, madde kullanımı nedeni ile haklarında verilen tedbir kararı infaz edilen kişilere yönelik bir farklılık olarak açıklanabilir.

Hayalperestlik ile ve Yakın İlişkilerdeki Yaşantılar Envanterindeki kaygı boyutu ve kaçınma boyutu arasında, düşük düzeyde, negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre yakın ilişkilerde ki kaygı ve kaçınma azaldıkça, hayalperestliğin arttığı görülmektedir. Literatürde yapılan açıklamalar, benlik saygısı arttıkça hayalperestliğin azalacağı yönündedir. Benlik saygısı ile yakın ilişkilerde yaşanan kaygı ve kaçınmanın ters ilişkili olduğu düşünüldüğünde, kaygı ve kaçınma durumu yüksek olan kişilerde hayalperestliğin de yükselmesi beklenmiş ancak yapılan çalışma beklentiyi doğrulamamıştır.

Yine psikosomatik belirtiler ile Yakın İlişkilerdeki Yaşantılar Envanterindeki kaygı ve kaçınma boyutu arasında da düşük düzeyde, negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre de, kişiler de yakın ilişkilerde kaygı ve kaçınma arttıkça psikosomatik belirti düzeyinin azaldığı söylenebilir. Rosenberg (1965), benlik saygısı düşük lise öğrencilerinde, psikosomatik belirtilerin daha fazla olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla, benlik saygısının artması durumunda psikosomatik belirtilerin azalacağı yönündeki beklenti doğrultusunda, benlik saygısı ile ters orantılı olan kaygı ve kaçınmanın artması durumunda da psikosomatik belirtilerin artacağına yönelik beklenti oluşmuş ancak çalışma neticesinde bu beklenti desteklenmemiştir.

Ayrıca madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin, yakın ilişkilerinde yaşadığı kaygı ve kaçınma durumu ile insanlara güvenme, depresif duygulanım ve tartışmalara katılabilme becerisi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Genel anlamda; Kişilerarası ilişkilerde insanlara güvenme ile kaygı ve kaçınma boyutu arasında negatif yönlü bir ilişki olması beklenir. Colins ve Read (1990), kaygılı bireylerin diğerlerini karmaşık ve anlaşılması zor olarak algıladıklarını aynı zamanda bu bireylerin yaşamları üzerinde kontrollerinin olmadığını düşündüklerini bulmuşlardır. Kaçınan bireylerin ise insanın doğasına ilişkin olumsuz fikirlere sahip olduklarını ve diğerlerini güvenilmez olarak algıladıklarını bulmuşlardır. Güvenli bireylerin ise diğerlerini güvenilmeye değer ve güvenilebilir olarak algılamaları beklenirken söz konusu çalışmada insanlara güvenme ile kaygı ve kaçınma boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Carnelley ve ark (1994), depresif ve depresif olmayan üniversite öğrencileri üzerinde yürütmüş oldukları bir çalışmada, saplantılı ve korkulu bağlanma biçimine sahip bireylerin olumsuz bir kendilik zihinsel temsiline sahip oldukları ve depresif belirtiler gösterdikleri bulgulanmaktadır. Yazarlar, özellikle korkulu bağlanma biçiminin depresyona yakınlıkla oldukça ilişkili olduğunu ve bu biçimin depresyon için bir yakınlık faktörü oluşturduğunu belirtmektedirler.

Daha yakın dönemde Murphy ve arkadaşlarının(1997) yürütmüş oldukları bir çalışmada diğerleri hakkındaki zihinsel temsilleri göz önünde bulundurulmaksızın, kişinin negatif bir kendilik modeline sahip olmasının depresyonla ilişkili olduğunu ifade etmektedir (Çalışır, 2009, s. 248-249) . Çalışma sonuçlarında; literatür bilgisine göre bağlanma stillerinin kaygı ve kaçınma boyutları ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki beklenirken, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık bulunmamıştır.

Tartışmaya katılabilme becerisi ise, sosyal kaçınma, eleştirilme kaygısı, değersizlik duyguları ile ilişkilidir. Eleştirilme kaygısı olmayan veya değersizlik duyguları düşük olan kişilerin, duygu ve düşüncelerini paylaşma açısından istekli olabilecekleri düşünülür ve dolayısıyla tartışma becerisi ile kaygı ve kaçınma arasında negatif yönlü bir ilişkinin olması beklenir. Ancak yapılan çalışmada

bağlanma stillerinin kaygı ve kaçınma boyutları ile tartışmaya katılabilme becerisi arasında anlamlı bir istatistiksel ilişki bulunmamıştır.

Kişilerarası tehdit duygusu ve ana baba ilgisi ile kaygı ve psişik izolasyon ile kaçınma arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p > .05$).

Davitz (1959), çevredeki insanların tehdit olarak algılanmasının yüksek kaygıya neden olduğunu ve bireyi insanlardan uzaklaşmaya yönelttiğini belirtmiş ise de yapılan çalışmada kişilerarası tehdit duygusu ile yakın ilişkilerde yaşanan kaygı boyutu arasında anlamlı bir istatistiksel ilişki bulunamamış, yine ana baba ilgisi ile kaygı ve psişik izolasyon ile kaçınma arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p > .05$).

Sonuç olarak, araştırmanın birinci amacına yönelik yapılan ilişkiisel inceleme neticesinde benlik saygısı ile kaygı ve kaçınma arasında elde edilen bulgular beklentileri karşılamakta iken, benlik saygısı alt boyutları ile kaygı ve kaçınma arasında beklenti dışında bulgular elde edilmiştir. Ortaya çıkan farklılık, örneklem grubunun farklılığından kaynaklanıyor olabilir. Örneklem grubu; haklarında verilen tedbir kararı infaz edilen kişilerdir. Dolayısıyla söz konusu işlem rehabilitasyon dışında ayrıca adli bir süreci içerdiğinden kişiler nispeten olumsuz olarak nitelendirilebilecek özelliklerini gizleme eğilimiyle savunmacı bir tavır sergilemiş olabilirler. Alana yönelik yapılacak daha kapsamlı araştırmalar bu farklılıkların nedenini daha net bir şekilde ortaya koyacaktır.

Araştırmanın ikinci amacı doğrultusunda ise medeni durum, eğitim durumu, ebeveyn durumu, aile içi ilişkileri, aile içi şiddet ve suç geçmişi olarak belirlenen sosyo demografik değişkenlere göre bağlanma stilleri ile benlik saygısı ve alt boyutları arasında anlamlı farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Benlik saygısı ve bağlanma stillerinin kaygı ve kaçınma boyutunun kişilerin eğitim durumlarına, aile içerisinde şiddet görüp görmeme durumlarına ve suç geçmişlerine göre anlamlı olarak farklılaştığı saptanmıştır.

Eğitim durumları açısından farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacı ile yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, eğitim durumları ilköğretim - lise ve üzerindeki benlik saygılarının ilkokul ve daha düşük seviyede olanlardan daha yüksek olduğu, yine eğitim durumları ilkokul ve daha düşük seviyede olanlar ile ilköğretim düzeyinde olanların, yakın ilişkilerinde yaşadıkları kaygının lise ve üzerinelilerden daha fazla olduğu, eğitim durumları ilkokul ve daha düşük seviyede olanlar ile ilköğretim düzeyinde olanların, yakın ilişkilerinde sergiledikleri kaçınma davranışının lise ve üzerinelilerden daha fazla olduğu belirlenmiştir. Bu durumda; eğitim arttıa bireylerin benlik saygısı düzeyinin de arttığı ve yakın ilişkilerinde yaşadığı kaygı ve kaçınmanın azaldığı söylenbilir.

Bu bulgu; Korkmaz (1996)'ın “Yetişkin rneklem için bir benlik saygısı leğinin güvenirlik ve geçerlik çalışması”nda elde edilen sonuç ile tutarlılık göstermektedir. Korkmaz'ın çalışmasında da kişilerin eğitim düzeylerine göre benlik saygısında anlamlı bir farklılaşma bulunmuş, niversite ve ya yüksek okul mezunu olan bireylerin benlik saygısının lise, ilkokul ve ortaokul mezunu bireylerin benlik saygısından daha yüksek olduğu grlmştir.

RBS alt ölçeklerine bakıldığında ise; kişilerin eleştiriye duyarlılıklarının, hayalperestliklerinin, kişilerarası tehdit duygusunun, psikosomatik belirtilerinin ve ana baba ilgisinin eğitim durumlarına göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur.

Buna göre; eğitim durumları yüksek olan gruptaki bireylerin eleştiriye duyarlılıklarının daha fazla olduğu, daha hayalperest oldukları, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme durumunun ve psikosomatik belirtilerin orta düzeyde eğitim seviyesindekilere oranla düşük eğitim seviyesi ile yüksek eğitim seviyesindekilerde daha fazla olduğu, düşük eğitim seviyesinde olanların ise ana baba ilgisini daha olumlu olarak değerlendirdikleri grlmştir.

Aile içi şiddetin değerlendirilmesine yönelik analiz sonuçlarında ise benlik saygısı ve bağlanma stillerinin kaygı ve kaçınma boyutunun kişilerin aile içerisinde şiddet görüp görmeme durumlarına göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur.

Buna göre; aile içerisinde şiddet görmeyenlerin benlik saygılarının daha yüksek olduğu, şiddet görenlerin yakın ilişkilerinde daha kaygılı oldukları ve yine yakın ilişkilerinde daha fazla kaçınma davranışı sergiledikleri bulunmuştur.

RBSÖ alt ölçeklerine yönelik ise; kendilik kavramı sürekliliği, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler, anne baba ilgisi ile yakın ilişkilerde yaşanan kaygı ve kaçınma boyutunun aile içi şiddet görme durumuna göre anlamlı olarak farklılaştığı ancak insanlara güvenme, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, kişiler arası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme becerisi, psişik izolasyonun kişilerin aile içerisinde şiddet görüp görmeme durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur.

Alt ölçeklere ilişkin; aile içerisinde şiddet görmeyenlerin kendilik kavramlarının daha stabil olduğu, daha hayalperest oldukları ve daha fazla psikosomatik belirti gösterdikleri bulunmuştur. Hayalperestlik ile psikosomatik belirtilerin benlik saygısı ile ters ilişkili olduğu düşünüldüğünde, aile içinde şiddet görmeyenlerde hayalperestliğin ve psikosomatik belirtilerin düşük olması beklenmiş ancak yapılan çalışma beklentiyi doğrulamamıştır.

Diğer taraftan şiddet görenlerin görmeyenler ile karşılaştırıldığında anne babalarının ilgisini daha fazla olarak değerlendirdikleri görülmüş bu durum aile içi şiddetin aynı zamanda kişiler tarafından ilgi belirtisi olarak da yorumlanmış olabileceği, ancak yakın ilişkilerde kaygı ve kaçınmayı arttırdığı göz önüne alındığında güvensiz yakın ilişkiler kurmaya yönelik alt boyutları pekiştirdiği düşünülmüştür.

Suç geçmişlerine yönelik analiz sonuçlarında ise; benlik saygısı ile yakın ilişkilerde yaşanan kaygı ve kaçınma boyutunun suç geçmişi durumlarına göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür. Buna göre; suç geçmişi olmayanların benlik saygılarının daha yüksek olduğu, suç geçmişi olanların olmayanlar ile karşılaştırıldığında yakın ilişkilerinde daha kaygılı oldukları ve yine yakın ilişkilerinde daha fazla kaçınma davranışı sergiledikleri bulunmuştur.

Bu bulgunun; düşük benlik saygısına sahip bireylerin kendilerine ve çevrelerindeki bireylere güven duymadıkları, insan ilişkilerinde yetersizlik gösterdikleri, incinme kaygısı ile yakın ilişkilere girmedikleri, sevgi ve dostluk ilişkilerinden kaçındıkları ve suç işlemeye eğilimli oldukları (Torucu, 1990) görüşünü doğruladığı değerlendirilmiştir.

Alt ölçeklere yönelik ise; eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler, anne baba ilgisi suç geçmişi durumlarına göre anlamlı olarak farklılaştığı ancak kendilik kavramı sürekliliği, insanlara güvenme, kişiler arası ilişkilerde tehdit duygusu hissetme, tartışmalara katılabilme becerisi, psişik izolasyon durumlarının kişilerin geçmişte suç işleyip işlemediklerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur.

Farklılık gösteren alanlar açısından; suç geçmişi olmayanların depresif duygulanımlarının daha düşük olduğu, ancak eleştiriye duyarlılıklarının, psikosomatik belirtilerinin daha fazla olduğu, daha hayalperest oldukları, ana babalarını ilgisiz olarak nitelendirdikleri bulunmuştur.

Suç işleyen kişilerde ve geçmişte suç öyküsü olanlarda depresyon durumunun belirlenmesine yönelik yapılan çalışmalarda suç geçmişinin depresyonla ilişkili olduğu belirtilmiştir. Saatçioğlu ve ark.'nın (1996) yaptıkları bir çalışmada özellikle kişilere yönelik öldürme ya da yaralama ile sonuçlanan suçları işleyen kişiler arasında %35 – 40 oranında depresif belirtiler olduğu gösterilmiştir. Bu durum kişilerin daha önceki yaşam deneyimlerinin ve sosyal durumlarının depresyonun gelişmesinde yatkınlık sağladığı ile açıklanmıştır. Yapılan benzer çalışmalarda da bazı psikiyatrik sorunu olan kişilerin suç davranışına yönelmelerinin daha kolay olduğu belirtilmektedir. Avusturalya'da 1991 yılında yapılan bir cezaevi çalışmasında, hükümlülerde tedavisiz majör depresyon oranının oldukça yüksek olduğu belirlenmiş ve bunların çeşitli sorunlar ile komplike (madde kullanımı vs.) olduğu bildirilmiştir (Hermann ve ark., 1991; Özkürkçügil, 1998). Bu açıklamalar suç geçmişi olanların olmayanlara göre depresif duygulanımlarının daha yüksek olduğuna ilişkin elde edilen bulgu ile tutarlılık göstermektedir.

Medeni durumlarına göre ölçeklerden aldıkları puanların “t testi” sonuçlarında; kişilerin benlik saygısının ve yakın ilişkilerde kaygı yaşama durumlarının medeni durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur.

Öte yandan, yakın ilişkilerde ki kaçınma boyutu ile kişilerin medeni durumları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<.05$). Bekârların evlilere göre yakın ilişkilerinde kaçınma durumunu daha yoğun yaşadıkları bulunmuştur.

Alt ölçeklere yönelik; kendilik kavramı sürekliliğinin, insanlara güvenmenin, eleştiriye duyarlılığın, tartışmalara katılabilme becerisinin, psişik izolasyonun, psikosomatik belirtinin, ana baba ilgisinin kişilerin medeni durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği, ancak depresif duygulanım, hayalperestlik ve kişilerarası tehdit duygusunun kişilerin medeni durumları bakımından anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür ($p<.05$).

Medeni duruma yönelik ortalamalar karşılaştırıldığında bekârların, evli olanlara göre depresif duygulanımlarının daha yüksek olduğu, evlilerin hayalperestliklerinin daha yüksek olduğu, evlilerin daha fazla kişilerarası ilişkilerde tehdit duygusu algıladıkları söylenebilir.

Kişilerin Ana Babalarının hayatta olup olmama durumlarına göre, benlik saygısı ve alt boyutları – kendilik kavramı sürekliliği, insanlara güvenme, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, kişiler arası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme becerisi, psikosomatik belirti, psişik izolasyon, ana baba ilgisi – ile bağlanma stilleri kaygı ve kaçınma boyutlarının anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur.

Yine madde kullanımı deneyimi yaşamış bu kişilerin benlik saygısı ve alt boyutlarının (kendilik kavramı sürekliliği, insanlara güvenme, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, kişiler arası ilişkilerde tehdit duygusu, tartışmalara katılabilme becerisi, psişik izolasyon, psikosomatik belirtiler, ana baba

ilgisinin) ve bağlanma stillerinin kaygı ve kaçınma boyutlarının ebeveynlerinin medeni durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür.

Aile içi ilişkileri değerlendirme durumuna göre kişilerin benlik saygısı ve yakın ilişkilerde yaşadıkları kaygılarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Ancak Yakın ilişkilerde yaşantılar envanterinin kaçınma boyutunun aile içi ilişkilerini değerlendirmelerine (çok iyi / iyi / orta ve kötü düzeyde) göre anlamlı olarak farklılaştığı, aile içi ilişkilere yönelik farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacı ile yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, aile içi ilişkilerini nispeten daha düşük düzeyde değerlendirenlerin yakın ilişkilerinde yaşadıkları kaçınma durumlarının çok iyi olarak değerlendirenlerden daha fazla olduğu belirlenmiştir.

Ayrıca RBSÖ'nün alt ölçeklerinden kendilik kavramı sürekliliği, depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler ve ana baba ilgisinin de aile içi ilişkilerini değerlendirme durumlarına göre anlamlı farklılık gösterdiği söylenebilir.

Buna göre; aile içi ilişkilerini çok iyi ve iyi olarak değerlendirenlerin kendilik kavramı sürekliliklerinin orta ve daha kötü olarak değerlendirenlerden daha fazla olduğu, aile içi ilişkilerini orta ve daha düşük düzeyde değerlendirenler ve iyi olarak değerlendirenlerin depresif duygulanımlarının çok iyi olarak değerlendirenlerden daha yüksek olduğu, aile içi ilişkilerini çok iyi ve çok kötü olarak değerlendirenlerin hayalperestliklerinin iyi olarak değerlendirenlerden daha fazla olduğu, aile içi ilişkilerini çok iyi ve iyi olarak değerlendirenlerin psikosomatik belirtilerinin orta ve daha kötü olarak değerlendirenlerden daha fazla olduğu, aile içi ilişkilerini orta ile kötü olarak değerlendirenler ve iyi olarak değerlendirenlerin ana baba ilgisini değerlendirme durumlarının çok iyi olarak değerlendirenlerden daha olumlu olduğu görülmüştür.

5.3. Öneriler

1 – Denetimli serbestlik tedbirine tabi tutulan bireylere yönelik yapılan araştırmada örnekleme tanıtıcı bulgular açısından elde edilen veriler doğrultusunda kişisel özelliklerin bireyden bireye farklılık gösterebileceği ve genel literatür bilgisine alternatif durumlarla daha sık karşılaşılabileceği düşünülerek, yapılacak müdahalelerde bu duruma uzmanlar tarafından ayrıca özen gösterilmesi önerilmektedir.

Öte yandan yapılan çalışmanın madde bağımlılarının ailelerinin kişiler üzerindeki etkisinin çok önemli olduğu ve maddeyi bırakma gayretlerinde kendilerine en çok aile üyelerinin veya eşlerinin yardımcı olacağına inandıkları görüşünü doğrulamasının, bireyler ile yapılan çalışmalara ailelerin de dahil edilmesi gerektiği düşüncesini güçlendirdiği düşünölmektedir.

2 - Maddeyi bırakma nedenlerinden biri olarak, denetimli serbestlik çalışmalarının etkisinin %30 oranında (sıklık bakımından ikinci bırakma nedeni olarak) görülmesi, gerek uygulamaların etkililiğine dair olumlu bir geri bildirim olması, gerekse bireylere yönelik denetimli serbestlik mekanizmasının verimli işlediğinin bir göstergesi olması açısından büyük önem taşıdığından, uygulamaların etkililiğinin artırılmasına yönelik çalışmalara elde edilen fayda göz önünde bulundurularak daha yüksek bir motivasyonla devam edilmelidir.

3 - Araştırmanın birinci amacı doğrultusunda; Madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilerin bağlanma stilleri ile benlik saygısı arasında ki ilişkiye bakılmış ve arada anlamlı - düşük düzeyde negatif yönlü- bir ilişki bulunmuştur. Bu durum; kişilerdeki benliğe ilişkin olumlu tutumun düzeyi arttıkça (benlik saygısı), yakın ilişkilerde yaşanan kaygı düzeyinin düştüğu ve kaçınma durumunun azaldığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla yapılacak müdahalelerde kişilerin benlik saygılarının artırılması yönünde desteklenmesinin hem kişilerarası ilişkilerinin kuvvetlendirilmesi, hem de madde kullanımından uzak durması için koruyucu faktörlerin artırılması açısından gerekli olduğu düşünölmektedir.

4 - Araştırmanın ikinci amacı doğrultusunda ise belirlenen sosyo demografik değişkenlere göre bağlanma stilleri ile benlik saygısı ve alt boyutları arasında anlamlı farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Benlik saygısı ve bağlanma stillerinin kaygı ve kaçınma boyutunun kişilerin eğitim durumlarına, aile içerisinde şiddet görüp görmeme durumlarına ve suç geçmişlerine göre anlamlı olarak farklılaştığı saptanmıştır. Dolayısıyla yapılacak müdahalelerde kişilerin eğitim durumlarının desteklenmesinin, aile içi ilişkilerin kalitesini yükseltmek, bilinçliliği arttırmak ve kişilere farklı davranış repertuarlarının kazandırmak amacıyla iletişim becerileri, öfke kontrolü gibi spesifik eğitim çalışmaları yapılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca suç geçmişinin kişilerin gerek benlik saygısını gerekse yakın ilişkilerini olumsuz etkilemesinin önüne geçilmesine yönelik özellikle eski hükümlülerin özgüvenlerini destekleyici ve başkaları ile iyi ilişkiler kurmalarına yardımcı olacak çalışmalarla yeterlilik duyguları güçlendirilmelidir.

5 – Kişilerin yakın ilişkilerinde yaşadıkları kaçınma durumunun aile içi ilişkilerini değerlendirme durumlarına göre anlamlı olarak farklılaştığı, aile içi ilişkilerini nispeten düşük düzeyde değerlendirenlerin yakın ilişkilerinde yaşadıkları kaçınma davranışının çok iyi olarak değerlendirenlerden daha fazla yaşandığı belirlenmiştir. Bu durum aile içi ilişkilerin niteliğinin, kişinin yaşamındaki tüm yakın ilişkilerinin niteliğini etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu sonuç madde kullanımı deneyimi yaşamış kişilere yönelik müdahalelerde diğer etmenler dışında aile içi ilişkilerin kalitesini arttırmaya yönelik aile eğitim programları ile çalışmaların desteklenmesi gerektiğini göstermekte ve kişilerin hayatında ailelerinin ne denli önemli olduğunu bir kez daha vurgulaması açısından önem taşımaktadır.

Sonuç olarak bu çalışmada; madde kullanımı nedeni ile haklarında tedavi ve denetimli serbestlik kararı verilmiş kişilere yönelik müdahalelerde, madde kullanımı davranışlarının geçmiş yaşam deneyimleri ve bireyin kişilik gelişimlerinin tüm diğer özellikleri ve dahil olduğu aile bütünü içerisinde ele alınmasının önemi vurgulanmıştır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre kişilerin benlik saygılarını ve benlik saygısı ile bağlantılı olan alt boyutları destekleyen, güçlendiren, diğer taraftan yakın ilişkilerinde güvenli bağlanma yaşayabilmeleri için gerekli olan temel kaygılarının ve kaçınma davranışlarının söndürülmesine yönelik, ailenin de dâhil edileceği

bütünleyici bir müdahale yaklaşımını benimseyen müdahaleler ile daha yüksek başarı oranlarına ulaşabileceği ve nükslere daha az rastlanabileceği öngörülebilir.

KAYNAKÇA

Açık, Özge (2008) *Evlilik uyumu ve bağlanma stilleri arasındaki ilişki*, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji ABD, İzmir

Alpay, Aslı (2009), *Yakın ilişkilerde bağışlama: Bağışlamanın; Bağlanma, Benlik Saygısı, Empati ve Kıskançlık değişkenleri yönünden incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji (Sosyal Psikoloji) Ana Bilim Dalı,

Amerikan Psikiyatri Birliği, (1994), *DSM IV, Tanı Ölçütleri, Başvuru El Kitabı*, Amerikan Psikiyatri Birliği, Washington DC, 1994'ten çeviren Köroğlu, E, Hekimler Yayın Birliği, Ankara

Austin, G.A.(1979), “*Perspectives on the history of Psycholactive Sunstance Use*”; “*A Cronology of Psycholactive Substance Use*”, www.itsa.ucsf.edu/ddrc/histdrg_frset.html

Ayan, S.(2007), *Aile içinde şiddete uğrayan çocukların saldırganlık eğilimleri*, Anadolu Psikiyatri Dergisi, 2007;8:206-214

Başer, M., Bayat, M., Taşçı, S. (1998), *Öğrencilerin Benlik Saygılarının Belirlenmesi” Hemşirelik – Ebelik uygulamalarında kalite sempozyumu kitabı*, 145-151

Berman, H.; Sperling, M.B. (1994). *The structure of adult attachment in M.B. Sperling and W.H. Berman (Eds), Attachment in Adults: Clinical and Developmental Perspectives*. Newyork: The Guilford Press

Bozkurt, Songül (2006), *Temas biçimleriyle bağlanma stilleri ve kişilerarası şemalar arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji (Uygulamalı Psikoloji) Ana Bilim Dalı.

Burger, Jerry M. (2006), *Kisilik*, Kaknüs Yayınları, 1.Basım, Türkçesi: İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu, İstanbul, s.23,

Büyüköztürk, Şener (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Pegem Akademi

Bylsma, W.H., Cozzarelli, C., Sumer, N., *Relation Between Adult Attachment Styles and Global Self Esteem*, Basic and Applied social Psychology, 19(1), 1-16, 1997, Lawrence Erlbanm Associates, Inc.

Byng-Hall J.(1995), *Creating a secure family base: some implications of attachment theory for family therapy*, Family Process; 34:45-58

Cevher, F.N.; Buluş, M. (2007), *Benlik Kavramı ve Benlik Saygısı: Önemi ve Geliştirilmesi*, Akademik Dizayn Dergisi, 2: 52-64

Coopermith, S. (1967), *The Antecents of Self-Esteem*, San Fransisco, W.H.Freeman

Cüceloğlu, Doğan(1993), *İnsan ve Davranışı*, Beşinci Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi

Çalışır M., (2009), Yetişkin Bağlanma Kuramı ve Duygulanım Düzenleme Stratejilerinin Depresyonla İlişkisi, Psikiyatride güncel yaklaşımlar, 1:240-255

Çelikoğlu, C. (1997). *Boşanmanın Çocukların Benlik Saygısına Etkisi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çuhadaroğlu F. (1986) *Adolesanlarda Benlik Saygısı*, Uzmanlık Tezi, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Ankara.

Damarlı, Özge (2006). *Ergenlerde toplumsal cinsiyet rolleri bağlanma stilleri ve benlik kavramı arasındaki ilişkiler*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji (Sosyal Psikoloji) Ana Bilim Dalı.

Davidson, G. C.; Neale, J. M. (2004) *Anormal Psikolojisi*. (Çev. Ed. _ . Dag). Türk Psikoloji Derneği Yayınları, 7. Basım, Ankara.

Dottan, F.R. Cohen, O. Ivaniec D. Sapir Y. Weizman A. 2003, *The Drug User Husband and his wife: attachment styles, family cohesion and adaptability*, Substance Use&Misuse, Vol. 38, No.2, pp.271-292

Duman, Nesrin (2009), *Hakkında denetimli serbestlik tedbiri verilmiş olan uyuşturucu madde kullanan hükümlülerde psikosomatik düşünce biçiminin Rorschach testi ile incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı.

Duru, A. (1995). *İlkokul 5. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygıları İle Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişki*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Ege Üniversitesi Madde Bağımlılığı Toksikoloji ve İlaç Bilimleri Enstitüsü (2011), *Madde Bağımlılığı Tanı ve Tedavi Kılavuzu El Kitabı*, Yüksek Lisans Programı Ders Kitabı

Ellis, A. (1968), *İs Objectivism a Religion?*, New York: Lyle Stuart

Erim, B. (2001), *Yetiştirme yurtlarında ve aileleri yanında yaşayan ergenlerin, benlik saygısı depresyon ve yalnızlık düzeyleri ile sosyal destek sistemleri açısından karşılaştırılması*, Yüksek Lisans tezi, Ankara Üniversitesi

Gabay, R. (1996). *Çocuklarda Benlik sisteminin incelenmesi*. Doktora tezi, Ege Üniversitesi

Gander, Mary J. ve Gardiner, Harry W. (2001). *Çocuk ve ergen gelişimi* (Yayına Hazırlayan Bekir Onur, Çev. Ali Dönmez, Nermin Çelen ve Bekir Onur). Ankara: İmge Kitabevi.

Göde, O.; Savi, F.; Savi, S.(2000), *Eğitimin bütünlüğü içinde sporun duygusal istismara uğrayan ergenlerin benlik kavramlarına etkisi*, Pamukkale Eğitim Dergisi, S.7, ss. 1-13.

Güngör, A.(2000), *Üniversite öğrencilerinin utangaçlık düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*, Araştırma Raporu, Gazi Üniversitesi, Ankara

Hawkins, JD, Catalano RF, Miller JY (1992), *Risk and preventive factors for alcohol and other drug problems in adolescence and early adulthood: Implacations for substance abuse prevention*, Psychol Bull, 112:64-105.

Isaacson E.B(1991), *Chemical Addiction: individuals and family systems*. Journal of Chemical Dependency Treatment ;4: 7-27

Işın, Melahat (2003). *İkili ilişki biçimi ve süresi ile bağlanma stilleri arasındaki bağlantılar*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji (Sosyal Psikoloj) Ana Bilim Dalı.

İl, Sunay (2001), *Aile Yaşamı ve Gereksinimler*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu: İnsani Gelişme ve Sosyal Hizmet, Yayın No:009, Ankara

Jerry M. Burger (2006), *Kişilik*, Kaknüs yayınları, 1. Basım, Türkçesi: İnan Deniz Erguvan Sarioğlu, İstanbul: 23

Kamer, Vehbi Kadri (2009), *Madde Bağımlılığının Rehabilitasyonunda Yeni Dönem Denetimli Serbestlik (28.08.2009)*,
<http://www.cte-seslenis.adalet.gov.tr> / arşiv / 2009 / 83_subat2009/ makale / vkadri_kamer.htm

Kart, Müge Nükhet (2002), *Yetişkin Bağlanma Stillerinin bazı bilişsel süreçlerle bağlantısı: Sağlık Personeli ile yapılan bir çalışma*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji (Sosyal Psikoloji) Ana Bilim Dalı, Ankara.

Kılıç, Hüseyin Gazi, *Bazı Demografik Değişkenler ve ana baba tutumlarına göre madde bağımlısı bireylerin anne baba bağlılıkları ilişkisinin incelenmesi*, Adana 2007 Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim dalı

Kızgın, Mehmet Emin (2008), *Benlik – Benlik Saygısı ve Ana baba tutumları*, Psikoloji, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Makaleleri Kütüphanesi, http://www.tavsiyeediyorum.com/makale_1348.htm,

Koçak, Erhan (2008), *Ergenlerde yalnızlığın yordayıcısı olarak benlik saygısı ve sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim dalı

Kolb, L.C. ve Brodie, H.K.H. (1982). *Modern Clinical Psychiatry*. 10th. Edition, Philadelphia, London: W.B. Saunders CO., (58-80).

Korkmaz, Mediha (1996), *Yetişkin Örneklem için bir benlik saygısı ölçeğinin güvenirlik ve geçerlik çalışması*, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı, İzmir.

Kurşun, M. (1998). *Elazığ'da iki farklı lisedeki öğrencilerin aile sorunlarının benlik saygısı üzerine etkileri*, Yüksek Lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ

Kuyucu, Yeşim (2007) *Boşanmış ailede yetişen ergenlerin bilişsel çarpıtmaları ile benlik değeri arasındaki ilişki*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri ABD, İzmir.

Lavee, Y. Altus, D. (2001), *Family relationships as a predictor of post-treatment drug abuse relapse: A follow up study of drug addicts and their spouses*, Contemporary Family Therapy, Humen Sciences Press, Inc., December, 23(4), 515-516

Masterson, J.F. (2008). *Bağlanma Kuramı ve Nörobiyolojik kendilik gelişimi açısından kişilik bozuklukları*, Litera Yayıncılık, İstanbul.

Mikulincer M., Florian V., Tolmacz R. (1990), *Attachment Styles and fear of personel death: a case study of affect regulation*. Journal of Personality and Social Psychology, 58:273-280

Myers, D. (2002). *Social Psychology*, Mcgraw Hill Higher education 7th

Nazlı, S. (2009), *Aile Danışmanlığı*, Anı Yayıncılık, 5. Baskı , Ankara

Olson DH, McCubbin HI, Barnes H, Larsen A, Muxen M, Wilson M. (1989), *Families: What makes them work?* 2nd ed. Los Angeles: Sage,

Onur, Bekir (1997), *Gelişim Psikolojisi*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara

Oral, Nursen, (2006) *Yeme Tutum Bozukluğu ile kişilerarası şemalar, bağlanma stilleri, kişilerarası ilişki tarzları ve öfke arasındaki ilişkilerin incelenmesi*, Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Bölümü, Uygulamalı Psikoloji Anabilim dalı, Ankara

Örgün, S.K. (2000). *Anne baba tutumları ile 8. sınıf öğrencilerinin benlik saygıları ve atılganlıkları arasındaki ilişki*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi

Özercan, N. Özgür, Ö. Özkaya, M.C. Sofuoğlu E. (2002), *Eşcinsel bireylerin psiko-sosyal ve ekonomik durumları ile benlik saygısı üzerine bir inceleme*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu

Özkalp, Enver (2004), *Davranış Bilimlerine Giriş*, Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayını, 3. Basım, Eskişehir

Özkürkçügil, A.Ç. (1998), *Cezaevinde Yalnızlık ve Yalnızlığın depresyonla ilişkisi*, Ankara Üniversitesi Kriz Dergisi 6(1):21-31

Özmen Kaymak, S. (2004), *Aile içinde öfke ve saldırganlığın yansımaları*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 2004,37(2):27-39

Öztürk, O. (2002). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. Ankara: Nobel Tıp Kitapevleri.

Peker, Nalân (2008). *Hükümlü ve tutuklularda madde kullanımı ile suç türü ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkiler*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Disiplinlerarası Adli Tıp Anabilim Dalı

Pirim B., Tunaboşlu İkiz Tevfika (2004), *Yeme bozukluklarında psikoaktif madde kullanımı, bir gözden geçirme*, Bağımlılık Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 1, 2004 / Journal of Dependence, Vol: 5, N.: 1.

Rosenberg M. (1965) *Society and the Adolescent Self-Image*, Princeton University Press, Princeton.

Saymaz, İlkay (2003), *Üniversite öğrencilerinin kişilerarası ilişkileri ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim dalı, İstanbul

Suner (İkiz), Ebru (2000), *Farklı liselerdeki ergenlerin benlik saygısı, akademik başarı ve sürekli kaygı düzeyi arasındaki ilişki*, Yüksek Lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim dalı, İzmir

Sümer, Nebi (2006). *Yetişkin bağlanma ölçeklerinin kategoriler ve boyutlar düzeyinde karşılaştırılması*, Türk Psikoloji Dergisi, 21 (57), 1-22

Sümer, N.; Selçuk, E.; Günaydın, G.; Uysal, A. (2005), *Yetişkin bağlanma boyutları için yeni bir ölçüm: Yakın ilişkilerde yaşantılar envanteri –II'nin Türk örnekleminde psikometrik açıdan değerlendirilmesi*, ODTÜ Araştırma Projesi

Sümer, N. ve Güngör, D. (1999). *Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkileri*. Türk Psikoloji Dergisi.

Sümer, N. (2006), *Ergenlikte ebeveyn tutum ve davranışlarının bağlanma kaygısındaki rolü*, 11. Ergen günleri, Konuşma Metni, Hacettepe Üniversitesi.

T.C. Adalet Bakanlığı (2007) *Denetimli Serbestlik Hizmetlerinde Madde Bağımlılığı olan Hükümlülerle çalışma Personel El Kitabı*

T.C. Adalet Bakanlığı (2006), *Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetleri El Kitabı, Yayımlı No:3 Hilmi Usta Matbaacılık, Ankara*

Teichman M.,Basha U.(1996), *Codependency and family cohesion and adaptability: changes during treatment in therapeutic community*, Substance use and missue; 31:599-615

Terbaş, Özden (2004). *Kendilik Psikolojisi Kuramına göre Kendilik Bozuklukları: Bir Olgu Sunumu* , Türk Psikiyatri Dergisi, 15(1): 70-76

Torucu, B.K. (1990), *13-14 yaşındaki gençlerin sosyo-ekonomik düzeyi ve ana baba tutumlarındaki farklılıkların belirlenip benlik saygısına etkisinin araştırılıp karşılaştırılması*. Yüksek Lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir

Tufan, Beril, (1990), *Benlik saygısı kavramı ve yaşam boyunca benlik saygısının geliştirilmesi*, Hacettepe Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi, 8, ss.23-

Uyanık, G. (2000). *Farklı Sosyo ekonomik düzeydeki lise öğrencilerinin benlik saygısı ile ruhsal durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Bilim Uzmanlığı Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara

Ünal, Serdal (2007), *Atılganlık Becerileri Eğitim Programının İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin atılganlık düzeyi ve benlik saygısı üzerindeki etkisi*, Yüksek Lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı, İzmir

Ünsar S., İşsever H. (2003). *Trakya Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Öğrencilerinin Benlik Saygısını etkileyen faktörlerin incelenmesi*, Hemşirelik Forumu, 6(1): 7-11

Yanbastı, Gülgün (1996). *Kişilik Kuramları*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2.Basım, İzmir.

Yavuz, A. E. (2003). *Tutuklu Ya Da Hükümlü Erkek Ergenlerde Kriminolojik Öykü ile Madde Kullanımı ve Aile Yapısı Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı. İstanbul.

Yüncü, Z.; Aydın, C.; Zeyrek E. (2006). *Madde kullanımı sorunu olan ergenler: bağlanma özellikleri ile sosyotropi-otonomi özelliklerinin incelenmesi*, 3. Ulusal bağımlılık kongresi 14-17 Aralık 2006 İstanbul, Özet kitabı 58.

<http://www.gata.edu.tr/dahilibilimler/cocukruh/erikson.htm> “Erik Erikson”

<http://www.cte-dsm.adalet.gov.tr/> “5237 sayılı TCK’nın 191. maddesi”

<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/27441.html>

EKLER

EKI

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü

Sayı : B.03.0.CTE.0.00.24.00/574/152242
Konu:Uygulama için izin talebi

31/12/2010

DOKUZ EYLUL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 21.12.2010 tarihli ve B.30.2.DEU.0.70.72.03/5042437 sayılı yazı.

İlgi sayılı yazıda; Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Anabilim Dalı Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Çağnur YILMAZ ÇUBUK'un "Madde Kullanımı Deneyimi Yaşanmış Kişilerde Benlik Saygısı ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi" konulu tez çalışması için Aralık 2010-Ocak 2011 ayları arasında Karşıyaka Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezi Şube Müdürlüğü'nde uygulama yapmak için izin talep edildiği anlaşılmıştır.

Talep edilen uygulama çalışmasının yapılması Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü'nce uygun görülmüş olup, yapılan uygulama sonucunun hem elektronik ortamda dsm.dbsk@adalet.gov.tr e-posta adresine hem de fiziki olarak Genel Müdürlüğümüze gönderilmesi hususunda;

Bilgi ve gereğini arz ederim.

Cengiz GÜLER
Hâkim
Bakan'a
Genel Müdür Yardımcısı

Öğrenci İşleri Daire Başkanı

EK2

Elinizdeki form, bireylerin kendilerini nasıl algıladıklarına ilişkin bilgi toplamak ve bilimsel bir araştırmaya ışık tutmak amacı ile hazırlanmıştır. Sorulara vereceğiniz cevaplar Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Ana Bilim Dalı'nda yürütülecek olan yüksek lisans tez çalışmasında kullanılacak ve gizli tutulacaktır. Formdaki soruların doğru veya yanlış cevapları yoktur. Araştırmanın doğru sonuçlara ulaşabilmesi açısından vereceğiniz cevapların samimi ve güvenilir olması ve soruların yanıtı bırakılmaması önem taşımaktadır. Yardımlarınız ve ayırdığınız zaman için çok teşekkür ederim.

Psikolog Çağnur YILMAZ ÇUBUK
Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bil.
Ens. Aile Eğt. Ve Dan Yük.Lis.Prg.

BİLGİ FORMU

- 1 – Yaş :.....
- 2 – Medeni Durum : () Evli () Bekâr () Boşanmış () Eşi vefat etmiş
() Evli fakat ayrı yaşıyor () Evli olmayıp birlikte yaşıyor
- 3 – Eğitim Durumunuz: () İlkokul mezunu () İlköğretim Mezunu () Lise Mezunu
() Üniversite Mezunu () Okur Yazar () Okur Yazar değil
() Diğer.....
- 4 – Anne – Babanız hayatta mı? () Baba hayatta, Anne ölü
() Baba ölü, Anne hayatta
() Bilmiyorum
() İkisi de hayatta
() İkisi de ölü
- 5 – İkisi de hayatta ise Anne Babanızın medeni durumu? () Boşanmış () Evli
() Evli fakat ayrı yaşıyorlar
- 6 – Aile bireyleri (anne-baba-kardeş) ile ilişkinizi nasıl değerlendiriyorsunuz? () Çok iyi
() Çok kötü
() İyi
() Kötü
() Orta
- 7 – Çocukluk döneminde aile içinde şiddet gördünüz mü?
() Evet () Hayır
- 8 – Ailenizde madde kullanımı, kumar alışkanlığı gibi bir problem var mı?
() Evet () Hayır
- 9 – Madde kullanmaya başlama yaşıınız? (15'den küçük) (15 – 25) (26 – 35)
(36 – 45) (46 - 55) (56 ve üzeri)
- 10 – Daha önce başka bir suçta karıştınız mı ya da başka bir suç nedeni ile yargıldınız mı?
() Evet () Hayır

11 – Yanıtınız “Evet” ise, daha önce karıştırdığınız suç ya da suçların niteliği:

- () Mal varlığına karşı suçlar (Hırsızlık, yağma, dolandırıcılık vs..)
- () Hayata karşı suçlar (Kasten öldürme, taksirle öldürme vs..)
- () Vücut dokunulmazlığına karşı suçlar (Kasten yaralama, taksirle yaralama vs..)
- () Cinsel Dokunulmazlığa karşı suçlar
- () Hürriyete karşı suçlar (Tehdit, şantaj vs..)
- () Şerefte karşı suçlar (Hakaret vs..)
- () Kamunun sağlığına karşı uyuşturucu ve uyarıcı madde imal ve ticareti
- () Kamunun sağlığına karşı uyuşturucu ve uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak
- () Bilişim alanında suç
- () Millete ve Devlete karşı suç
- () Diğer.....

12 – Sizce maddeyi kullanmaya başlamanızda aşağıdakilerin hangisi etkili oldu?

- a) Aile içi olumsuz yaşantılar – Boşanma / Ayrılık / Kavgalar / Huzursuzluk?
- b) Anne / Baba vefatı nedeni ile yaşanan sorunlar?
- c) Olumsuz Sosyal çevre / Arkadaş çevresi?
- d) Arkadaş grupları tarafından Reddedilme – Dışlanma endişesi?
- e) Davranışların Uzun vadeli sonuçlarını düşünememe?
- f) Gençlik yıllarındaki heyecan arayışı?
- g) Çocukluk dönemlerinde yaşanan travmatik olaylar (depresyon, işkence, kaçınılma, istismar)?
- h) Olumsuz maddi - ekonomik durum?
- i) Eğitim hayatı ya da iş, mesleki yaşamdaki başarısızlık?
- j) Adli sorunlar (Tutuklanma, cezaevine girme, yargılanma, karakola düşme vs)?
- k) Yaşadığımız yerleşim yerinin olumsuz etkisi (mahallede herkesin kullanıyor olması gibi)?
- l) Psikolojik nedenler (duygusal problemler, aşırı kaygılı olma, öfke sorunları, dikkat eksikliği gibi)?
- m) Diğer?

13 - Maddeyi bırakmanızda aşağıdakilerin hangisinin etkisi oldu?

- a) Aile içi ilişkilerdeki düzelme, ya da evlilik ile düzenli aile yaşantısı oluşturma?
- b) Anne / Baba vefatı nedeni ile yaşanan sorumluluk duygusu?
- c) Farklı sosyal çevreye / olumlu arkadaş çevresine katılma?
- d) Davranışlarının uzun vadeli sonuçlarının farkına varma?
- e) Ekonomik problemlerin azalması, maddi durumdaki iyileşme?
- f) Eğitim yaşamı ya da iş, mesleki yaşamdaki olumlu değişimler (yeni bir okula kayıt olma, işe girme gibi)?
- g) Denetimli Serbestlik tedbiri veya tedavi programlarına dâhil edilme?
- h) Fiziki / Sağlık durumunun kötüleşeceği endişesi?
- i) Yerleşim yerinin değiştirilmesi (Oturduğu mahalleden taşınma gibi)?
- j) Psikolojik nedenler (duygusal problemlerin çözülmesi, sıkıntılardan kurtulmak için maddenin rahatlatıcı etkisine gerek duymama gibi)?
- k) Diğer?

EK3

ROSENBERG BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ

Açıklama: Her bir maddeyi dikkatlice okuyup düşüncelerinizi ve hislerinizi yansıtan şıkkı işaretleyiniz.

1 – Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.

- a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış

2 – Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum.

- a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış

3 – Genellikle kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim.

- a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış

4 – Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar bir şeyler yapabilirim.

- a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış

5 – Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum

- a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış

6 – Kendime karşı olumlu bir tutum içindeyim.

- a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış

7 – Genel olarak kendimden memnunum.

- a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış

8 – Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim.

- a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış

9 – Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığımı düşünüyorum.

- a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış

10 – Bazen kendimin hiçte yeterli bir insan olmadığımı düşünüyorum.

- a) Çok doğru b) Doğru c) Yanlış d) Çok yanlış

11 – Kendiniz hakkındaki düşünceleriniz değişkenlik gösterir mi, yoksa her zaman aynı mıdır?

- a) Çok değişir b) Zaman zaman değişir c) Çok az değişir d) Hiç değişmez

12 – Hiç kendiniz hakkında bir gün bir görüşe, başka bir gün farklı bir görüşe sahip olduğunuzu fark ettiğiniz olur mu?

- a) Evet sık sık olur b) Evet bazen olur c) Nadiren olur d) Hayır hiç olmaz

13 – Kendim hakkındaki görüşlerimin çok çabuk değiştiğini fark ettim.

- a) Doğru b) Yanlış

14 – Kendim hakkında bazı günler olumlu, bazı günlerse olumsuz düşüncelere sahip oluyorum.

- a) Doğru b) Yanlış

15 – Şu günlerde kendim hakkındaki görüşlerimi hiçbir şeyin değiştiremeyeceğini düşünüyorum.

- a) Doğru b) Yanlış

16 – Başınıza gerçekten bir şey geldiğinde kimse sizinle ilgilenmeyecektir.

- a) Doğru b) Yanlış

17 – İnsan doğasında yardımlaşma gerçekten vardır.

- a) Doğru b) Yanlış

18 – Bazı kişiler insanların büyük çoğunluğunun güvenilir olduğunu, bazıları ise insanlarla ilişkilerde çok güvenilmeyeceğini söylerler. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

- a) İnsanların çoğuna güvenilir. b) İnsanlarla ilişkilerde çok güvenilmez

19 – Dikkatli davranmazsanız insanlar sizi kullanacaktır.

- a) Doğru b) Yanlış

20 – İnsanlar daha çok başkalarına yardım etmeye mi, yoksa kendi çıkarlarını düşünmeye mi eğilimlidirler?

- a) Başkalarına yardım etmeye b) Kendi çıkarlarını düşünmeye

21 – Eleştiriye karşı ne kadar hassassınız?

- a) Çok fazla hassas b) Oldukça hassas c) Az hassas d) Hassas değil

22 – Eleştiri veya azarlama beni çok fazla incitir.

- a) Doğru b) Yanlış

23 – Yanlış yaptığınız bir şey için biri size gülerse veya suçlarsa ne kadar rahatsız olursunuz?

- a) Çok fazla rahatsız olurum b) Oldukça rahatsız olurum c) Rahatsız olmam

24 – Genelde ne kadar mutlusunuz?

- a) Çok mutlu b) Mutlu c) Pek mutlu değil d) Çok Mutsuz

25 – Genelde çok mutlu bir kişi olduğumu düşünüyorum

- a) Doğru b) Yanlış

26 – Genel olarak kendinizi neşeli bir ruh hali içinde mi, yoksa neşesiz bir ruh hali içinde mi hissedersiniz?

- a) Çok neşeli bir ruh hali içinde b) Oldukça neşeli bir ruh hali içinde
c) Ne neşeli nede neşesiz ruh hali içinde d) Oldukça neşesiz ruh hali içinde

27 – Hayattan çok zevk alıyorum.

- a) Doğru b) Yanlış

28 – Ben de mutlu gördüğüm diğer kişiler kadar mutlu olabilmeyi isterdim.

- a) Doğru b) Yanlış

29 – Kendinizi kederli ve karamsar hissettiğiniz olur mu?

- a) Çok sık b) Sık c) Ara sıra d) Nadiren e) Hiçbir zaman

30 – Çoğu zaman başka bir şey yapmaktansa oturup hayal kurmayı tercih ediyorum.

- a) Doğru b) Yanlış

31 – Bana hayalperest denebilir.

- a) Doğru b) Yanlış

32 – Zamanımın büyük kısmını hayal kurarak geçiririm.

- a) Doğru b) Yanlış

33 – Gelecekte nasıl bir insan olacağınız konusunda hayal kurar mısınız?

- a) Çok sık b) Bazen c) Nadiren veya Hiçbir zaman

34 – Önemli bir konuda görüşünüzü belirttiğinizde biri size gülerse ne hissedersiniz?

- a) Çok incinirim b) Biraz incinirim ve rahatsız olurum c) Beni pek fazla etkilemez

- 35 – Ulusal veya uluslar arası sorunlar tartışıldığında genellikle kötü izlenim bırakacak bir şey söylemektense, hiçbir şey söylememeyi tercih ederim.
a) Doğru b) Yanlış
- 36 – Toplumsal konularla ilgili tartışmalarda insanları kızdıracak bir şey söylemektense, hiçbir şey söylememeyi tercih ederim.
a) Doğru b) Yanlış
- 37 – Uluslar arası konuları tartışır mısınız?
a) Pek çok b) Oldukça c) Hiçbir zaman
- 38 – Arkadaşlarınızla birlikte uluslar arası konuları tartıştığınızda tutumunuz nasıl olur?
a) Sadece dinlerim b) Arada bir görüş belirtirim
c) Konuşmaya eşit oranda katılırım d) Diğerlerini ikna etmeye çalışırım
- 39 – Yalnız bir insan olmaya eğilimli misinizdir?
a) Evet b) Hayır
- 40 – İnsanların çoğu sizin nasıl biri olduğunuzu bilirler mi, yoksa çoğunun sizi gerçekten tanımadıklarını mı düşünüyorsunuz?
a) Çoğu benim nasıl biri olduğumu bilir b) Çoğu beni gerçekten tanımaz
- 41 – Hiç uykuya dalma ve uykunun sürekliliği açısından sorunuz oldu mu?
a) Sık sık b) Bazen c) Nadiren d) Hiçbir zaman
- 42 – Hiç ellerinizin sizi rahatsız edecek kadar titrediği oldu mu?
a) Sık sık b) Bazen c) Nadiren d) Hiçbir zaman
- 43 – Hiç sizi rahatsız edecek kadar sinirlendiğiniz oldu mu?
a) Sık sık b) Bazen c) Nadiren d) Hiçbir zaman
- 44 – Hiç sizi rahatsız hissedecek kadar çarpıntı hissettiğiniz oldu mu?
a) Sık sık b) Bazen c) Nadiren d) Hiçbir zaman
- 45 – Hiç sizi rahatsız edecek kadar başınızın içinde basınç hissettiğiniz oldu mu?
a) Sık sık b) Bazen c) Nadiren d) Hiçbir zaman
- 46 – Şu sıralar hiç tırnak yiyor musunuz?
a) Sık sık b) Bazen c) Nadiren d) Hiçbir zaman
- 47 – Egzersiz/çalışma zamanları dışında, sizi rahatsız edecek kadar nefes darlığı hissettiğiniz oldu mu?
a) Sık sık b) Bazen c) Nadiren d) Hiçbir zaman
- 48 – Hiç sizi rahatsız edecek kadar ellerinizde terleme hissettiğiniz oldu mu?
a) Sık sık b) Bazen c) Nadiren d) Hiçbir zaman
- 49 – Sizi rahatsız edici baş ağrıları çeker misiniz?
a) Sık sık b) Bazen c) Nadiren d) Hiçbir zaman
- 50 – Hiç rahatsız edici kâbuslar görür müsünüz?
a) Sık sık b) Bazen c) Nadiren d) Hiçbir zaman
- 51 – Siz 10-11 yaşlarındayken anneniz arkadaşlarınızı tanıyormuydu?
a) Hepsini tanırdı b) Çoğunu tanırdı c) Bazılarını tanırdı d) Hemen hemen hiç birini tanımazdı

- 52 – Bu dönemde babanız arkadaşlarınızı tanır mıydı?
a) Hepsini tanırdı b) Çoğunu tanırdı c) Bazılarını tanırdı d) Hemen hemen hiç birini tanımazdı
- 53 – 5 – 6. sınıflarda karneniz iyi olduğunda anneniz çoğunlukla ilgilenmezdi.
a) Doğru b) Yanlış
- 54 - 5 – 6. sınıflarda karneniz iyi olduğunda babanız çoğunlukla ilgilenmezdi.
a) Doğru b) Yanlış
- 55 - 5 – 6. sınıflarda karneniz kötü olduğunda anneniz çoğunlukla ilgilenmezdi.
a) Doğru b) Yanlış
- 56 - 5 – 6. sınıflarda karneniz kötü olduğunda babanız çoğunlukla ilgilenmezdi.
a) Doğru b) Yanlış
- 57 – Sizce diğer aile bireyleri sizin söylediğiniz şeylerle ne kadar ilgililer?
a) Çok ilgilendirler b) Oldukça ilgilendirler c) İlgi lenmezler

EK4

Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği
Turkish Association for Child and Adolescent Psychiatry

12.10.2010

Çağnur Yılmaz ÇUBUK un tez çalışması için "Rosenberg Benlik Saygısı" ölçeğini kullanması uygundur.

Prof. Dr. Füsun Çuhadaroğlu
Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği
Başkanı

YAKIN İLİŞKİLERDE YAŞANTILAR ENVANTERİ – II EK 5

Aşağıda kendinizi çok yakın hissettiğiniz kişilerle olan ilişkilerinizde yaşanan bazı duygu ve davranışlara ilişkin ifadeler yer almaktadır. Sizden genel olarak, çok yakın ilişkilerinizde yaşadıklarınızı dikkate alarak aşağıdaki ifadeleri değerlendirmeniz istenmektedir.

Her bir maddenin ilişkilerinizi duygu ve düşüncelerinizi ne oranda yansıttığını karşılardaki 7 aralıklı ölçek üzerinde işaretleyiniz.

1 2 3 4 5 6 7
Hiç Katılmıyorum Kesinlikle Katılıyorum

	Hiç Katılmıyorum	Büyük ölçüde katılmıyorum	Pek katılmıyorum	Fikrim yok	Biraz katılıyorum	Büyük ölçüde katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1 - Birlikte olduğum kişinin sevgisini kaybetmekten korkarım.							
2 - Gerçekte ne hissettiğimi birlikte olduğum kişiye göstermemeyi tercih ederim.							
3 - Sıklıkla, birlikte olduğum kişinin artık benimle olmak istemeyeceği korkusuna kapılırım.							
4 - Özel duygu ve düşüncelerimi birlikte olduğum kişiyle paylaşmak konusunda kendimi rahat hissederim.							
5 - Sıklıkla, birlikte olduğum kişinin beni gerçekten sevmediği duygusuna kapılırım.							
6 - Romantik ilişkide olduğum kişilere güvenip inanmak bana zor gelir.							
7 - Romantik ilişkide olduğum kişilerin beni, benim onları önemseydiğim kadar önemsemeyeceklerinden endişe duyarım.							
8 - Romantik ilişkide olduğum kişilere yakın olma konusunda çok rahatımdır.							
9 - Sıklıkla, birlikte olduğum kişinin bana duyduğu hislerin benim ona duyduğum hisler kadar güçlü olmasını isterim.							
10 - Romantik ilişkide olduğum kişilere açılma konusunda kendimi rahat hissetmem.							
11 - İlişkilerimi kafama çok takarım.							
12 - Romantik ilişkide olduğum kişilere fazla yakın olmamayı tercih ederim.							
13 - Benden uzakta olduğunda, birlikte olduğum kişinin başka birine ilgi duyabileceği korkusuna kapılırım.							
14 - Romantik ilişkide olduğum kişi benimle çok yakın olmak istediğinde rahatsızlık duyarım.							
15 - Romantik ilişkide olduğum kişilere duygularımı gösterdiğimde, onların benim için aynı şeyi hissetmeyeceğinden korkarım.							
16 - Birlikte olduğum kişiyle kolayca yakınlaşabilirim.							
17 - Birlikte olduğum kişinin beni terk edeceğinden pek endişe duymam.							
18 - Birlikte olduğum kişiyle yakınlaşmak bana zor gelmez.							

	Hiç Katılmıyorum	Büyük ölçüde katılmıyorum	Pek katılmıyorum	Fikrim yok	Biraz katılıyorum	Büyük ölçüde katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
19 – Romantik ilişkide olduğum kişi kendime olan güvenimi sarsar.							
20 – Genellikle, birlikte olduğum kişiyle sorunlarımı ve kaygılarımı paylaşıyorum.							
21 – Terk edilmekten pek korkmam.							
22 – Zor zamanlarımda, romantik ilişkide olduğum kişiden yardım istemek bana iyi gelir.							
23 – Birlikte olduğum kişinin, bana istediğim kadar yakın olmadığını düşünürüm.							
24 – Birlikte olduğum kişiye hemen hemen her şeyi anlatırım.							
25 – Romantik ilişkide olduğum kişiler bazen bana olan duygularını sebepsiz yere değiştirirler.							
26 – Başımdan geçenleri birlikte olduğum kişi ile konuşurum.							
27 – Çok yakın olma arzumu bazen insanları korkutup uzaklaştırır.							
28 – Birlikte olduğum kişiler benimle çok yakınlaştığında gergin hissedirim.							
29 – Romantik ilişkide olduğum bir kişi beni yakından tanıdıktan sonra hoşlanmayacağından korkarım.							
30 – Romantik ilişkide olduğum kişilere güvenip inanma konusunda rahatımdır.							
31 – Birlikte olduğum kişiden ihtiyaç duyduğum şefkat ve desteği görememek beni öfkelenendir.							
32 – Romantik ilişkide olduğum kişiye güvenip inanmak benim için kolaydır.							
33 – Başka insanlara denk olamamaktan endişe duyarım.							
34 – Birlikte olduğum kişiye şefkat göstermek benim için kolaydır.							
35 – Birlikte olduğum kişi beni sadece kızgın olduğumda fark eder.							
36 – Birlikte olduğum kişi beni ve ihtiyaçlarımı gerçekten anlar.							

Re: YİYEZ hakkında ...

EK6

From: Nebi Sumer (nsumer@metu.edu.tr)
 Sent: Tuesday, June 01, 2010 3:42:50 PM
 To: Çağnur Yılmaz Cubuk (caguyilmaz@hotmail.com)

Kullanabilirsiniz. Ters yükü maddeler ayağıdaki web sayfasında mevcut.. Başarılar..
 Nebi Sumer

[http://www.psy.metu.edu.tr/ntr/resources/virtach.metu.tr/online%20experiences%20in%20close%20relationships%20revised%20\(ecr-r\)](http://www.psy.metu.edu.tr/ntr/resources/virtach.metu.tr/online%20experiences%20in%20close%20relationships%20revised%20(ecr-r))

Çağnur Yılmaz Cubuk wrote:

Dokuz Eylül Üniversitesi Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Bölümünde yüksek Lisans öğrencisiyim. Tez konum olan "Madde kullanımı olan kişilerde benlik saygısı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi" hususunu çalışabilmek amacıyla, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri 2'yi uygulayabilme iznini alabilmek için tarafınıza başvurmuş bulunmaktayım.

Bilgilerinize arz ederim.

Psk. Çağnur YILMAZ ÇUBUK
 DEÜ Aile Eğt. ve Dan.Yük.Lis.

NOT: Hocam öçeğin hangi maddelerinin ters yükü olduğunu ekleyebilir misiniz? Ben bulamadım.. Çok teşekkür ederim. İyi çalışmalar.

Hotmail: Trusted email with powerful SPAM protection. <http://www.hotmail.com>

Dr. Öğr. Üyesi Nebi Sumer
 The Psychology
 Department of Psychology
 Middle East Technical University
 06311 Ankara - Turkey

Phone: +90 312 261 0000
 Fax: +90 312 261 0000
 Web: <http://www.metu.edu.tr>